

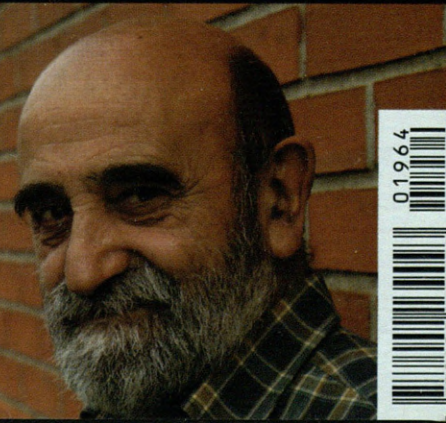
ARGIA

Berrikuntzak **PILOTAN** **GOI MAILAKO** **KIROLEN ATZETIK**

PABLO GOROSTIAGA:

"EAJ ez da gauza Madrili
demokratikoki planto egiteko"

ITXURA BERRIA DAKA 2005AK

HAINBAT BERRIKUNTZA AURKITUKO DUZU
ARGIAREN 2005EKO EGUTEGIA
INFORMAZIO ERABILGARRIA DAKA
AZALEAN ETA EGUNAREKIN LOTUTAKO
GERTAERA BITXI ET
INTERESGARRIA
ATZEALDEAN

ARGIA
egutegia
2005

Santuak
Feliziano, Eujenio
Tirso
Salesko Frantzisko

Izendegia
Antxiko, Latsari

eguzkia
sortu 8:32
gorde 18:08

Gipuzkoako Foru Aldundia
Diputación Foral de Gipuzkoa
Kultura, Enkara, Gestioa eta Kirol Departamentua
Departamentu de Cultura, Enkara, Ateraketa y Deportes

urtarrila

as	ar	az	oe	oi	la	ig
						1 2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

• libete • libehera • liberrri • ilgora

24
astelehena

2005

7,5 €

**Salgai duzu
dagoeneko**

23
igandea

Izendegia
Julene, Lizaide

eguzkia
sortu 8:06
gorde 18:39

15
asteartea

• libete • libehera • liberrri • ilgora

eskaerak

943 37 15 45 • denda@argia.com
Ohiko salmenta puntuetan

asteko gaia

- **Berrikuntzen lehia frontoian.**

MIKEL GARCIA

4

pertsonaia

- **Justina Aldalur: "Idazteak harrokeria sortzen duela esan zidaten eta utzi egin nion idazteari".**

MIEL A. ELUSTONDO

11

gaiak

- **1934, gerra aurreko altxamendua.**

URKO APAOLAZA

17

iritziaren leihoa

- **Gora Pro Nobis: ASISKO URMENTA**

21

- **Ispiluan, lauso. INMA ERREA**

22

- **Al-Jayal edo irudimena. ANDER LIPUS**

23

- **Luparekin: Konkista sozialak arriskuan.**

JUAN MARI ARREGI

24

- **Txandan: Navalen publikotasuna.**

AMATIÑO

25

- **Hiruko txikian: Intxaur-saltsa.**

JOXE MARI OSTOLAZA

25

- **Mikelen antza.**

J. M. PETRIKORENA LANDA

26

erdiko kaiera

- **Abesbatzak ahots bila. MAYI TOLOSA**

27

- **Picassoren atzean... Picasso.**

NAGORE IRAZUSTABARRENA

31

- **Ezpalak: KATIXA GARATE**

34

- **Argitalpenak: Xabi Bordari galdezka.**

PILAR IPARRAGIRRE

36

- **Denbora-pasak**

38

- **Ihesi: Karrantza, larre berde eta haitz zurien**

lurraldea. MARIJO DEOGRACIAS

40

- **Makina bat kontu. JABIER AGIRRE, JAKOBA**

ERREKONDO, JOXERRA AIZPURUA

44

- **Sukaldean: Potxa garbiak.**

HASIER ETXEBERRIA/DAVID DE JORGE

46

termometroa

- **Lehen sektorean 75.000 lanpostu galdu dira**

urtetan. DANIEL UDALAITZ

28

- **Pablo Gorostiaga: "EAJ ez da gauza Madrili demokratikoki planto egiteko".**

MIKEL ASURMENDI

50

- **Bero-beroan**

54

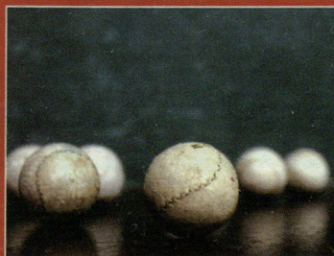
- **Net hurbil: Maathai ikasiegia, arrakastatsuegia eta gogorregia da.**

56

azkena

- **Soka dantza. JOSE INAZIO ANSORENA**

58

Pixkanaka modernizatzen ari den kirola da pilota. Enpresen eta telebistaren eraginez batik bat, aldaketa ugari jasan ditu. Ordea, goi mailako beste kirolekiko oso filosofia desberdina

du. Tradizioaren zama handia da pilotan, baina batez ere pilotariengan. Azken urteotako aldaketak, eta egiteke daudenak aztertzeko pilotariekin, medikuekin eta entrenatzaileekin mintzatu gara. 4

Tradizioaren zama jokoan

Luparekin

Juan Mari Arregi

24

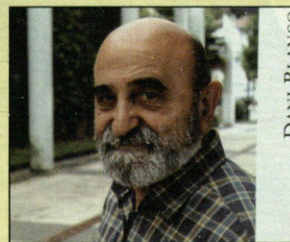
Wangari Maathai

Emakume kenyar ikasiegia

Nobel Saria jaso berri duen Maathai-k ekin-tza politikoaren oinarritzat hartu du zuhaitz landaketa. Gobernuari aurre egin dio sarritan eta gorriak ikusi ditu. Senarra ere dibortziatu egin zen, Maathai emakume ikasiegia, arrakastatsuegia eta gogorregia zela uste baitzuen. 56

Pablo Gorostiaga

"Autodeterminazioa da bidea"

DANI BLANCO

Batasunak azaroaren 14an Donostiako Belodromoan aurkeztuko duen "gatazka politikoaren konponbidetako ekarpen berria" iragarri baino lehen elkarriketatu dugu Pablo Gorostiaga. Audioko alkate ohi eta Batasuneko kide honen hitzetan, ezker abertzalea prest dago gaineratiko alderdiekin burujabetasunaren bidea urratzeko. 50

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendaritzaren albokoa: Pello Zubiria. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Produktzioa: Berdaitz Goia. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Estitxu Eizaguirre, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Sustapena: Kike Amonarritz. Harpidetzak: Aratz Aranburu. Argitalpenak: Bego Zuza. Bezeroen harrera: Olatz Korta. Publizitatea: Iñigo Txintxurreta, Aloña Soraluze. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde. HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 118 euro. Iparr. Euskal Herria: 143 euro. Espainia: 118 euro. Beste atzerriak: 150 euro. Airez: 235 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaina Taldeko parteidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Dani Blanco.

Berrikuntzen

"Pilota tradizioan oinarritutako kirola da eta oinarri hori ezin da aldatu, bestela kirola bera aldatzen ariko ginatkeelako; ez ditu bat-bateko aldaketak onartzen". Xabier Asiain kirol teknikariak botatako adierazpena bezalako esaldi ugari entzun daitezke pilota munduan. Azken finean, pixkanaka aurrerakuntzetara zabaltzen ari den modalitatea izan arren, beste kirol askoren pare jartzeko teknologia eta ikerketa berrietara egokitzeko ohitura falta nabaria da oraindik frontoietan. Zientzia eta zehaztasuna nagusi diren garai hauetan, larrua ezin da atzean geratu.

MIKEL GARCIA

Argazkiak: Dani Blanco

• ASTEKO GAIA •

Urteen poderioz, eta batik bat enpresen eta telebistaren eraginez, aldaketa ugari jasan ditu pilotak. Orain diru dezente mugitzen du eta garai bateko kamiseta zurien ordeaz publizitatez betetako kamiseta gorriak eta urdinak dira nagusi.

ehia frontoian

MENDIRA IRTETEA eta frontoian pilotakadak ematen orduak pasatzea oinarri zuten pilotarien entrenamenduen garaia bukatu da, "edo hein handi batean eta belaunaldi berrien artean behintzat bai", zehazten du Javi Perez Aspeko prestatzaile fisikoen koordinatzaileak. Egun, pilotari profesionalen entrenamenduetan parametro guztiak kontrolatzen direla eta beste kiroletan erabiltzen diren tresnekin lan egiten dutela dio Perezek. Norberak pultsometroa izatea ezinbestekotzat jotzen du eta ahalegin, indar eta potentzia testekin entrenatzen dute. Gainera, Aspek atal zehatzak neurtzeko gai den makina eskuratu berri du bere pilotarientzat. Hainbat indar mota neurtzen duen alfonbra modukoa da eta pilotariaren abiadura lineala eta erreakzio abiadura ere zehazten ditu. "Jada entrenamenduak estandarizatuak daude eta pilota kirol moderno bilakatzeko lanean ari gara, pixkanaka aurrerakuntzak barneratuz", azaltzen du Perezek.

Pilotari amateurrentzako teknifikazio zentroak ugaritzea azken urteotako fenomeno da eta teknologia berrien garapenerako leku aproposak izan daitezke horiek. Gainera, teknika aurreratuenak sustatzeko aurrera pausoa eman zuen Aspek ikasle Titin III.a entrenamendu zentroa inauguratuta.

Urteen poderioz, eta batik bat enpresen eta telebistaren eraginez, beste era bateko aldaketa ugari ere jasan ditu pilotak. Orain, kirol honek diru dezente mugitzen du eta garai bateko kamiseta zurien ordez publizitatez betetako kamiseta gorriak eta urdinak dira nagusi. Frontoi askok ere kolorez aldatu dute eta jokoa kirol-ikusgizunaren mundura egokitu da.

Hala ere, egiteke asko dago oraindik kan-txetan. Prestakuntzan, esaterako, ez da filmazioaren teknika erabiltzen. Aurkariaren puntu ahulak aztertzeke hain baliagarria gerta daitekeen filmazioak ez du lekurik ez profesionalen eta ez amateurren artean. Gehienez, entrenatzaileek koadernoetan oharrak hartzen omen dituzte. Gainera, ikerketa gutxi dago pilotaren inguruan eta oraindik urriak dira mundu hau ikuspegi zientifikoagotik jorratu duten lanak. Aipatzekoa da, hala ere, Aspe egiten ari den datu basea. Bertan, denboran zehar pilotarien baldintza fisikoak

jasotzen ari dira, entrenamenduak jarritako helburuekiko bide onetik doazen aztertu ahal izateko. Arlo psikologikoa, berriz, ez da ukitu ere egiten eta goi mailako beste modalitate askotan hain ohikoak diren kirol-psikologoak ez dira pilotarien gustuko izaten.

Botilero profesionalen bila

Profesionalizazioari dagokionez, trinketa eta erreminta gutxiago garatuta daude baina esku pilotaren profesionalizazio maila nahiko altua da egun. Xabier Asiain kirol teknikariak uste du pilotako esparru guztiak profesionalizatu behar direla, zuzendari teknikitik hasi eta prestatzaile fisikoen lana arte. Hala ere, entrenatzaileei titulua eta ikasketak eskatzen bazaizkie ere, ez da hala gertatzen botileroe-kin. Pilotariari partidaren zehar aholkatzeke, lagunak, pilotari ohiak eta familiarrak ikustera ohituta gaude dagoeneko.

Profesionalak izatea eta ezagutza zabala izatea beharrezkoa al da? Pilota munduko edozeini galdetuz gero, ezetz erantzungo du. Javi Perezek azaltzen du pilotariari berari uzten diotela botileroaren aukeraketa. "Egia esan, ez dakit profesionalizazioa egon behar-

Gero eta pilota biziagoak eta txikiagoak egiten dituzte eta pilotak eskuarekin kontaktu zehatzagoa egiten duenez, min handiagoa sortzen du.

ko lukeen. Batzuetan botileroak ez dio pilotariari une horretan behar duena ematen, baina ez dago hain drastikoa izan beharrik. Zer da une txar horietan pilotariak behar duena? Agian ondo egotea eta ondoan konfiantzazko norbait izatea". Azken finean, botileroaren lanak zati psikologiko garrantzitsua duela uste du Perezek.

Bengoetxea VI.a pilotari profesionalak ere argi dauka. Zer eskatzen diozu botileroari, esperientzia ala titulua? "Ez bata eta ez bestea; garrantzitsuen pertsona ezagutzea da, berak ni ondo ezagutzea eta bion arteko harremana ona izatea". Horrekin nahikoa al da? Prestakuntza fisiko eta psikologikoan aditua den norbaiten gomendioak ez al du balio handiagoa izango? Eztabaida ez da planteatu ere egin kantxetan.

Duela hogeit urteko pilotariaren eskuko lesio kopurua eta gaur egungokoenak berdintsuak dira eta oraindik ez dute horretarako irtenbiderik aurkitu.

Materialarena izan daiteke, dena den, esparru deigarrienetako. Duela hogeit urteko pilotariaren eskuko lesio kopurua eta gaur egungokoenak berdintsuak dira eta oraindik ez dute horretarako irtenbiderik aurkitu. Are okerrago, hobera egin beharrean, geroz eta pilota biziagoak eta txikiagoak egiten dituzte eta pilotak eskuarekin kontaktu zehatzagoa egiten duenez, min handiagoa sortzen du.

Horregatik, aspalditik dator materiala estandarizatzearen inguruko eztabaida. Irizpide zorrotzagoak ipini behar dira pilotaren aukeraketan ala ez da mugarik jarri behar? Materialaren homologazioa beharrezkoa dela uste du hainbatek; hau da, pilotariak aukeratzeko industrialari egindako bizpahiru pilota mota baino ez lituzkeela izan behar. Askok, ordea, pilotariak nahi duen materiala

Ander Letamendia, medikua

"Pilotan hobe zaintzen da larrua pilotariaren eskuaren azala baino"

Ander Letamendia zirujau baskularra da eta pilota da bere pasioa, medikuntza eta pilota uztartuz doktorego tesia pilotariaren eskuaz idatzi zuen. Frontoietan oraindik ere etsai handienetakoa den eskuko minaz aritu gara berarekin.

Pilotariaren egungo minik ohikoenak eta duela hogeit urtekoak berdinak al dira?

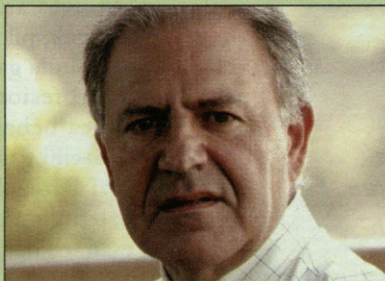
Ez, erabat aldatu dira. Garai batean iltzea deiturikoa zen ohikoena eta gaur egun odol eza edo zirkulazio arazoa da normala. Bata gutxitzen joan da eta bestea berriz, geroz eta nabariagoa da, batez ere gazteen artean.

Zer dela eta?

Geroz eta pilota txikiagoa erabiltzen da eta batez ere behatz tartean kaltetu egiten du. Enpresek jakin badakitela pentsatzen dut, baina diru asko mugitzen da atzean. Pilota biziagoa da, urrutiagotik jo behar zaio eta frontoiak ere labainkorragoak dira. Material handiagoa erabiltzearen aldekoa naiz. Lehen pilotek 62-63 zentimetroko diametroa zuten eta materialaren aukeraketarako diametroa eta pisua hartzen ziren kontuan. Orain pisua baino ez da neurtzen eta horrek ez digu askorako balio: 103 gramoko pilota bizia edo patata bat bezalakoa izan daiteke.

Orduan, materiala estandarizatu beharko litzateke?

Aspaldiko gaia da hori eta lanean ari dira horretan, baina pilota estandarizatzeko

ARGAZKI PRESS/JON URBE

kantxa ere estandarizatu beharko litzateke, frontoiak oso desberdinak direlako. Bi edo hiru motatako pilotak jartzea ez litzateke ideia txarra izango: bat motelxeagoa, bestea normala eta hirugarrena bizkorxeagoa, baina neurri batzuen barruan.

Eskuko minaren larritasunarekin mentalizatuta daude pilotariak?

Bai, baina orain ondo ordainduta daude eta geroz eta partida gehiago eta geroz eta jarraituagoak jokatzen dituzte. Eskuak, ordea, bi edo hiru egun behar ditu bere onera itzultzeko. Udan, adibidez, pasa egiten dira. Nik beti esan dut pilotan hobe zaintzen dela larrua pilotariaren eskuaren azala baino. Formazio pixka bat falta dela uste dut. Eskua hain garrantzitsua den tresna izanik, merezi du nola zaindu jakiteak. Garrantzitsuen, batez ere, eskuko giharrak indartzea da eta prebentzio mailan ere lan handiagoa egin behar da. Mina daukatenean bakarrik etortzen dira eta medikua gainera azkeneko aukera izan

ohi da, masajistarengana eta tratamendu tradizioaletara jo ondoren. Lesioa dagoenean, ordea, lehenengo zein lesio den jakitea komeni da tratamendua zehazteko, masajeak batzuetan kalterako izan daitezke. Babesa edo takoak jartzen jakitea komeni da baina batez ere nola jarri behar ez diren jakitea da inportantea. Askotan, atal zehatzen bat babesteagatik sortzen ari garen kaltea babesten ari garena baino okerragoa da. Frontoitik frontoira ibilita, astakeria handiak ikusten dira.

Gazteengan eskuko mina maiz agertzen dela aipatu duzu.

Bai, kezkatuta nago. Zergatik ari dira agertzen hainbeste gazte gaitz horiekin? Aurrerapauso bat eman zen haurrak trapuzko pilotarekin ibili behar zutela erabaki zenean, baina hazi eta une zehatz batean pilota gogorarekin hasten dira eta pauso hori presaka emanda dagoela uste dut. Batetik bestera igaro aurretik bitarteko beste bi pilota mota-edo beharko lirateke, eskua pilota gogorarekin jokatzerako ohitzen joateko.

Hori izan daiteke gazteen gaitzaren errudun?

Nik uste baietz. Herri arteko txapelketetan monitoreek askotan beren mutikoei partida irabaztea nahi dute eta ikasle garatuenentzako pilota gogorraren auke-ratzen dute, ez berak gozatzeko, aurkariak sufritzeko baizik.

"Jendeak gaizki dagoenean soilik pentsatzen du jokabide psikologikoetan"

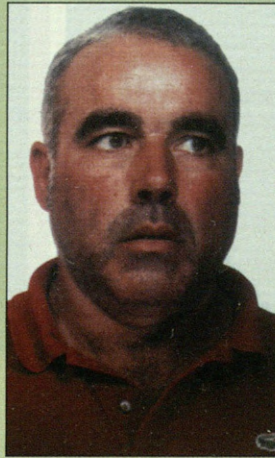
Kirol psikologia guztiz baneraturata dago goi mailako modalitate askotan baina atearik itxirik ditu pilotan. Esparru honek duen garrantziaz eta pilotariari egin diezaiokeen mesedeaz hitz egin dugu Psikologian Doktore, Heziketa Fisikoko Katedratiko eta EHUKo irakasle Joxean Arruzarekin. Pilotariaren aritu den psikologoren bat aurkitzea ia ezinezkoa da, baina bera dugu horietako bat.

Zein da zehazki egiten duzun lana?

Kirolariaren optimizazioa bilatzen dugu. Hau da, txapelketan parte hartzen duenean une horretan duen guztia emateko gai izan dadila kantxan. Alde psikologikoak kirolariak dituen baliabideak behar bezala erabiltzen laguntzen du. Izan ere, jokoan egon daitezkeen egoeren eta zailtasunaren inguruko balorazio eta pentsamendu prozesuek parte hartzen dute kirolariarengan, emozioekin lotura estua dute eta ondorioz hartuko diren erabakiak oso lotuta daude norberak pentsatzen eta sentitzen duenarekin. Egoera beraren aurrean, pertsonen sentimendu eta prozesu desberdinak izan ditzakete, baina ziur badagoela baliabideak optimizatzen lagunduko dituen prozesu bat. Bakoitzak berea bizi du.

Garrantzitsua al da arlo psikologikoa frontoian?

Garrantzi osoa dauka, burua delako jokaraz zuzentzen duena. Alde fisikoak balio

ARGAZKI PRESS / JON URBE

duzuna emango dizu; baina jokatzeari ekiten diozunean, balio duzun hori guztia ematea aurretik eta partidan zehar hartzen dituzun erabakien menpe dago askotan. Pilotari, kazetari eta prestatzaileak entzutea baino ez dago. Beti ari dira ahalmen psikologikoei buruz berrikerian: konfiantza dela eta ez dela, jokoari lotu zaiela, aktibitatea dagoela... Horiek guztiak jarrerak, baloreak eta pentsamenduak dira.

Hala ere pilota enpresek ez dituzte kirol-psikologoak erabiltzen eta gutxi zarete lan horretan zabilatzatenak.

Pilota mundua oso mundu berezia da, bi enpresa baino ez daudela ikustea besterik ez dago. Ez dago lehiarik eta egongo balitz, agian, gauzak beste era batera egingo

lirateke. Goi mailako beste kirolekiko oso filosofia desberdina dauka. Beharrak berdinak badira ere, testuingurua zeharo desberdina da. Gainera, jendeak gaizki dagoenean soilik pentsatzen du jokabide psikologikoetan eta ez du ulertzen ondo dagoenean ere kontuan izan behar dituela bere gaitasun psikologikoak, beroiek eguneratzeko eta mantentzeko. Esaterako, kirolaria gaixo ez dagoelako eta fisikoki ondo aurkitzen delako ez entrenatzea ez litzateke normala izango. Guregana jo duten pilotariak, jokoa hobetu zutenean, laguntza psikologikoa utzi egin zuten. Baina arazoak errepikatu egiten dira etorkizunean, etengabeko hobekuntza baita jarraitu beharreko planteamendua.

Zeintzuk dira pilotarien arazo psikologiko nagusiak?

Ez dut aztertu, baina batzuetan uste denaren aurka, haserretzeak organismoaren zentzumen-mekanismoak blokeatzen ditu eta txarra da jokalariren jokorako. Gure filosofia "burua hotz eta bihotza bero" dioena da.

Zein da irabazteko sekretua?

Ez dago sekreturik. Etenik gabe lanean segitzea da garrantzitsua eta psikologikoki norberak bere buruarengan konfiantza izatea ezinbestekoa da. Autorregulazio sistema lantzen dugu: konfiantza, emozioak, gertakizunei aurre egiteko modua eta abar.

aukeratu behar duela dio, aniztasun hori jokoaren ezinbesteko ezaugarrietako bat dela eta pilota estandarizatzeko frontoiak estandarizatu beharko liratekeela argudiatuz.

Dena den, Asegarceko mediku Iñigo Simonen ustez, eskuko mina izatearen errua pilotariak du hein handi batean, ez dutelako behar adina berotzen: "Ariketa estandariza-

tuagoak egitea eta jokatu ondoren eskua zaintzea beharrezko ekintzak dira, baina pilotariak ez dituzte egiten; ohituragatik, entrenatu beharrean, aurreko jokalarien partidak ikusten dituzte, takoak jartzen denbora asko egoten dira aldagelan antzinako erritua delako...". Asegarceko medikuak dio eskuarentzat oso txarra dela frontoira iritsi, pilotakadak ematen

bilintx

ramos

mattin

urretxindorra

bilintx bertso-hop

arriaga

xalbador

xalem

herriak

Donostia, Tolosa, Bergara, Irun, Gasteiz, Baiona, Iruñea, Bilbo

www.megadenda.com

hasi eta deskantsatzea. "Eskuak ezin ditu eguneror horrelako bost entrenamendu jasan; partida gutxiago jokatu eta teknika eta prestakuntza fisikoa gehiago landu beharko lukete".

Tradizioaren pisua handia da pilotan, baina batez ere, pilotariengan. Inigo Simonek ziurtatzen du pilotariei halako gomendioak egin ohi dizkiela, baina bereziki eszeptikoak direla. "Bizitza guztia daramate pilotan eta zaila da ikusi dutena aldatzea, askotan ez dute besteok ikasi duguna kontuan hartzen, pilotari zaharren esperientzia oinarritzen dituzte beraien entrenamenduak eta horiek ere tradizioa barru-barruan daramate". Pilota mundutik kanpokoak onartzea kostatzen zaiela eta azkenean bukaera gabeko ika-mika bihurtzen dela

Ohituta gaude pilotarien botilero gisa lagunak, pilotari ohiak eta familiarrak ikustera. Frontoiak ari dira ordea, kirol-ikuskitzuna moldatzen eta askok kolorez aldatu dute. Amateurrentzako teknifikazio zentroak ere ugartzen ari dira. Lerro hauen gainean, Iruñekoaren irudia.

argi du Simonek. "Eskuan mina izateari utziko diotela frogatu ez diedanez, beraien esperientziak gehiago fio dira, baina era berean ez didate nire teknikak frogatzen uzten".

Eskularru magikoa

Horrela, eskuko mina da pilotariaren eguneroko kalbarioa. Horri aurre egiteko takoak nahikoak ez direla eta eskularru berezia sortu beharko litzatekeela entzuten da frontoietan; prest al dago pilota mundua halako berrikuntza onartzeko? Asegarceko medikuaren hitzetan, hainbat materialekin frogak egiten ari dira dagoeneko. Eskua zenbat eta gehiago babestu, orduan eta kolpe ahulagoak emateaz kexu dira pilotariak eta beraz, ez da batere

Asier Olaizola

"Pilota beti egon da kanon batzuen barruan"

"Duela urte batzuetatik hona nik uste zer edo zer aurreratu dela, baina beste kirolekin konparatuz oraindik nahiko atzeratuta dago. Pilota beti egon da kanon batzuen barruan sartuta, bazirudien hortik ezin zela atera eta orain ikusten da gauza asko hobetu daitezkeela. Belaunaldien arteko desberdintasunak nabariak dira: duela 20 urte frontoi asko egiten zen eta teknikoki pilotariak hobeak

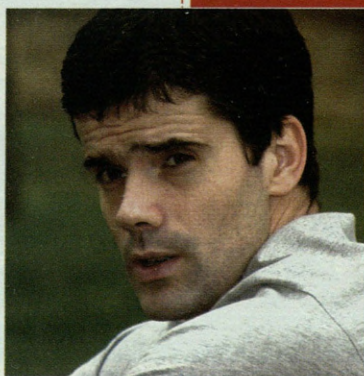
ziren eta orain berriz, fisikoa landuagoa dute teknikaren aldean. Aldaketetara ere irekiago daude. Materialarena betiko eztabaida da. Lehen atzelariak lehenengo 6 koadroen barruan jokatzen zuten, orain edozein pilotarik botatzen du errebotera, joko atzean dago. Uste dut materialarentzat erdibideko neurri bat topatu beharko litzatekeela".

Patxi Eugi

"Bide onetik goaz"

"Frontoian zaila da eboluzionatzea, denek dakigu nola jokatzen den. Antolaketa aldetik, aldiz, egia da bilakaera izan duela. Prestakuntzan ere asko hobetu du eta hori sumatzen dela uste dut: frontoietan bizitasun handiagoarekin, erritmo gehiagorekin jokatzen da eta egungo pilotaria lehengoa baino askoz prestatuagoa dago. Hala ere, jokatzeko behar diren ezaugarriak

norberak jaiotzetik dituen ezaugarriak dira, prestakuntza fisiko on batek laguntzen badu ere. Beti daude hobetzeko gauzak baina horiek ere iritsiko dira, bide onetik goaz. Etorkizuna ondo ikusten dut: kaleko jendeak pilotaz asko hitz egiten du eta horrek esan nahi du pilota garatuz doala".

Oscar Lasa

"Pilotariak oso burugorrrak gara"

"Pilotaria gehiago mimatu behar dela uste dut. Enpresek irabazten duten diruaren zati bat pilotariak zaintzera, instalazioak hobetzera eta prestatzaileetan inbertitzera bideratu beharko lukete. Belaunaldi berriak irekiak direla uste dut baina egia da pilotariak oso burugorrrak garela, gure maniak ditugu eta prestatzaile berriak gauza desberdinak ekartzen dituzenean arraroak egiten

zaizkizu. Pisuak inoiz altxatu ez dituzten 18-20 urteko gazteak ikusten dituzu pilotaren munduan, zaila egiten zaie egokitzea, beste kirol batzuetan 20 urterekin pisuetara ohituak dauden bitartean. Fisikoki eginagoak daude beste kiroletan. Pilota oso indibidua-lista da eta zerbait ondo doakizula ikusten duzunean horrekin jarraitzen duzu".

Jorge Nagore

"Pilota ez da aldaketa asko onartzen dituen kirola"

"Azken hamar urteetatik hona aldaketa garrantzitsuenetakoa telebistak ekarri du. Lehen futbola bakarrik ikusten zen eta gaur egun telebistak pilotariak ezagutzera eman ditu. Publizitatea ere ekarri du eta hau oso garrantzitsua izan da pilotarentzat. Entrenamendu fisikoari dagokionez, pilota geroz eta zorrotzagoa da eta entrenamenduetan eragiten du: hauek ere geroz eta zorrotzagoak dira, lehiaketak gogorragoak dira eta geroz eta maila handiagoko pilotariak daude. Ez dut uste teknika berri askorik agertu denik; azken finean, frontoian egitea da oinarritzakoa. Etorkizunean ere ez dakit aldaketa handirik egon daitekeen, beti daude berrikuntzak baina pilota ez da aldaketa asko onartzen dituen kirola".

du: hauek ere geroz eta zorrotzagoak dira, lehiaketak gogorragoak dira eta geroz eta maila handiagoko pilotariak daude. Ez dut uste teknika berri askorik agertu denik; azken finean, frontoian egitea da oinarritzakoa. Etorkizunean ere ez dakit aldaketa handirik egon daitekeen, beti daude berrikuntzak baina pilota ez da aldaketa asko onartzen dituen kirola".

erraza eskularruarentzako material egokiena aurkitzea. Alde batetik, fina izan beharko luke, pilotariaren kolpea ahalik eta indartsuena izan dadin eta bestetik, material gogorra behar du izan, eskua ondo babesteko.

Xabier Asiain Iruñeko teknifikazio zentroko zuzendari teknikoak kontatu digu Nafarroako Gobernuak Valentziako Biomekanika Institutuarekin egindako hitzarmenari esker saiakerak egin dituztela eskua babesteko duen material aproposena aurkitzeko. Eskularru modukoa jarri zieten pilotariei eta hainbat posiziotatik pilota jo behar zuten, zehazki eskuko zein zatirekin kolpatzen zuten ikuste-

ko. Etorkizunean eskularrua ez baina tako perfektionatuagoak sortzeko balioko luke horrek, eskularrua ezinezkotzat jotzen baitu Asiainek. "Etorkizunean agian entrenamenduetarako eskularru antzekoa sortu ahal izango da, baina txapelketetan takoak erabiliko dira, pilotan tradizioaren eragina handia delako eta ohiko ezaugarrien aldaketak seguru aski ez liratekeelako onartuko".

Bengoetxea VI.a profesional gazteak ere zaila ikusten du eskularruen kontua: "Pilotari bakoitzak bere eskuak dauzka, pilotari emateko modua desberdina da eta eskularru estandarra ateratzea oso zaila iruditzen zait". Dena

BILBO

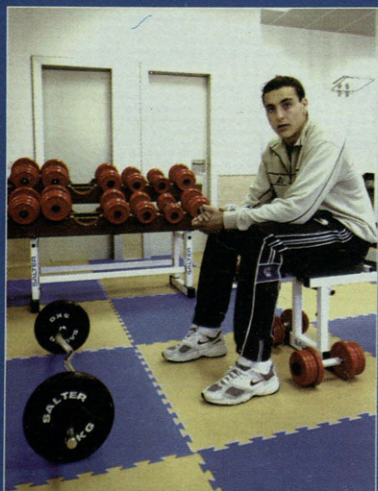
Urriaren 29tik azaroaren 14a arte, Arenalean

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

Bizi irakurriz!

Asteroko entrenamenduak

ASEGARCE

Pilotariak ordu pare bateko saioak egiten dituzte entrenamenduetan. Hona astebeteko entrenamenduen gutxi gorabeherako adibidea:

Astelehena.

Errekuperazio entrenamendua. Malgutasuna lantzen da, masajeak, igeriketa eta muskulazio lanak eginez. Indar-entrenamendu arin bat ere egin daiteke, pisuak, gomak eta gimnasioko aparailuak erabiliz.

Astearte eta asteazkena.

Entrenamendu gogorra egun hauetako batean egiten da. Bietan, frontoi entrenamendua, partidak jokatuz, lehiaketaren oso antzekoa.

Osteguna eta ostirala.

Entrenamendu teknikoagoa, abiadura, indarra eta teknika landuz eta hutsuneak zuzenduz. Lan suabeagoa da.

Larunbata.

Deskantsua edo gehienez beroketa arin bat.

Bi esfortzu proba burutzen dira urtean, medikuarekin eta proba fisikoak hiru edo lau hilabete behin.

den, bakoitzari egokitutako eskularruak sortuko balituzte erabiliko lituzkeela dio.

Azken finean, Javi Perez koordinatzaileak uste du pilota mundua ezagutza eta ikerketa berrietara zabaltzen ari dela eta horien onarpena emaitzen onurak ekarriko duela. "Egindako lana ona bada, pilotariak ondo hartuko dituzte aldaketak, beraientzako onuragarria dela ikusiko baitute". Horregatik, ez dela belaunaldi kontua azpimarratzen du eta aurren prestakuntza teknika berrietara Martinez de Irujo egokitu den bezala, Oscar Lasa, Fernando Goñi, Abel Barriola edo Titin bezalako profesionalak ere aurrerakuntzei ez dietela uko egiten azaldu du.

Gazteak eta belaunaldi berriak, ordea, beti ere prest egoten ei dira berrikuntzetara eta horregatik, profesional mailako jokalariek gazteenarengana jo dugu, Oinatz Bengoetxearengana (20 urte). Teknifikazio gela baino nahiago du frontoia eta ez omen du entrenamenduetan ezer faltan botatzen, nahiz eta gehienbat gimnasioan eta pilotalekuan oinarritzen diren. "Gimnasioan makinak bere neurrian onak direla iruditzen zait, baina frontoian asko aritu

Beste modalitateetan

ohikoak diren kirol-

psikologoak ez dira

pilotarien gustuko

izaten

behar dela ere pentsatzen dut; pilotariaren arabera". Hori bai, oso garbi dauka ez duela inongo kirol-psikologorik behar, ez orain eta ez etorkizunean. "Enpresan ez dugu halakorik eta nire kasuan ez dut beharrik ikusten, ez dut psikologikoki hitz egiteko inoren laguntzaren premiarik". Beste pilotariren batek behar izanez gero psikologoarengana jotzea ondo ikusiko al zukeen galdetu diogu. "Ez dakit", dio, "hori bakoitzaren arabera".

Asegarceko medikuak uste du pilotariak lehenago egingo diola kasu beste pilotari baten aholkuari kirol-psikologoaren gomendioari baino. Eta zenbaitetan garrantzi handikoa da arlo psikologikoa garatzea, hainbat pilotari oso ondo baitaibiltza udako torneoen, erantzukizunik ez dutenean, eta oso gaizki berriz, punta-puntako txapelketetan.

Tradizioak errotuta jarraitzen duen kirola dela baino ez du frogatzen horrek guztiak. Hala eta guztiz ere, kantxetako mundua berrikuntzei atak irekitzen ari zaizkio pixkanaka eta lotsati, eta ez dago dudarik herrietan ugartzen ari diren txikientzako pilota eskolak direla etorkizuneko harrobia eta pilotan lantzeke dauden esparru anitzen geroa. ■

Justina Aldalur

Itxituran eman du bizi osoa. Aian jaioa, Zarautza joan zen moja klaratar, hamazazpi urte beterik zituela. Hogeita hamazazpi urte egin zituen hango komentuan. Gero, Urduñara joatea eskatu zuten. Hogeita bost urtez egon zen Urduñako komentu ederrean, bakean, eta hantxe ondu zuen bere arrastoan jarri gintuen lana: *Ama Birjiñaren bizitza*. 1.532 bertso osatu zituen "gure Jaunak lagunduta" eta, harrezkero, batek baino gehiagok jo du Sor Justina Aldalurrengana: klausurako moja helburu, batzuek; emakume bertsolaria, berriz, beste batzuek. Iragan denborak bizitzeko egokiera izan dute denek ere.

Klausurako moja bertsozalea

«Idazteak harrokeria sortzen duela esan zidaten eta utzi egin nion idazteari»

Aian jaio zinen, Zialtzeta baserrian. Soinujolea ere bada izen hori duena...

Balentin, anaia soinu jotzailea da. Baina utzi ziola uste dut. Hark ere, 70 urte baditu. Gaztetan ez zuen batere gogorik eskolan ibiltzeko. Gero, hazi zenean, ez dakit nola etorri zitzaion gogo soinua ikasteko. Ez daki musikarik, baina buruz ikasi zuen soinua jotzen eta herri askotara deitzen zioten musika jotzera joateko. Andre bat jartzen omen zuen pandero jotzen eta jendeak horixe nahi zuen. Asko estimatua izan zen.

Jakin dugu nolakoa zen Balentin eskolan. Nolakoa zinen zeu?

Ni eskolan 6 urterekin hasi nintzen baina 11 urterekin zerbitzatzera joan nintzen. Bitarte horretan ikasi nuen ikasi nuena: gutxi, ahal zena, juxtu-juxtu irakurtzen eta idazten. Zerbitzatzera joan nintzen etxeko nagusiak ez zekien euskaraz eta harekin pixka bat erdaraz ere ikasi nuen. Auzokoa zen etxekoandrea, Aiakoa, baina euskaraz ez zekien gizonarekin ezkondu zen.

Donostian izan zinen, etxeko lanak egiten, besterenean...

Hogei hilabete egin nituen. Nik zaintzen nuen umeak bi urte egin zituen arte. Gero gerra hasi

**MIEL A.
ELUSTONDO**

Argazkiak:
Dani Blanco

zen, eta amak esan zidan etxera ekarri beharko nindutela, bestela gerran hilko nindutela.

Eta etxean, Zialtzeta baserrira atzera etorrita? Orduan, akordatzan naiz, seme zaharrena, Joxe, ez zegoen etxean, kanpoan zegoen. Eta beste bi, Inazio eta Jesus, gerran zebiltzan, Francorekin. Eta gure aitak Manuel bakarrik zeukan etxean. Eta aitak esan zidan: "Etorriko al zara belarra ebakitzen laguntzera? Belarrari ez zaio inporta mutilak ebaki edo neskak ebaki!

Nortasun agiria

Justina Aldalur (Aia, 1922). Moja klaratarra da hamazazpi urte zituenetik. 37 urte egin zituen Zarauzko komentuan eta 25 Urduñakoan. Gasteizen da orain hiruzpalau urtez gero, Andra Mari Zuritik bertara. Bertsozalea da txikitandik, San Joserren bertsoak eta Santa Genobeba Brabantekoarenak Zialztetako sukaldean gurasoei kantatzen zizkienetik. Bertso jartzen hasi zen eta "harrokeria da hori" esanda moztu zizkioten hegoak aldi batean. Gero, zenbait bertso jarri zituen *Arantzazu* aldizkarian, Aita Villasantek eskatuta. Orain bost urte, berriz, *Ama Birjiñaren bizitza* izeneko liburua kaleratu zuen. 1.532 bertso, Auspoa bildumako sortarik handiena, klausurako klaratar txikiak eginak. Elkarriketa egitera komentura jo eta zortzi orrialdetxo bete ekarri dizkigu, eskuz idatzirik, autobiografia zoragarria eginez...

Lagunduko al didazu?". Niri errukia eman zidan aitak. "Sega zorrozten ez dakit nik", esan nion. "Erakutsiko dizut nik, dena erakutsiko dizut!". "Joango naiz!". Indartsu bilatzen nintzen ni, aitari segitzen nion, eta aitak erakutsi zidan sega zorrozten, lanean ere bai, eta gero, moja joan arte, beti laguntzen nion.

Gero, etxetik kanpora lanean hasi behar, berriz. Gure ama, gaztetan, Villabonan izan zen zerbitzatzen. Familia aberatsa zen, eta oso ezaguna. Haiek eskatu zioten ni joateko, bere alabatzat hartuko nindutela, beren ondasunak emango zizkidatela eta nahi nuenarekin ezkontzen utziko zidatela. Ea joango nintzen. Gure amak: "Horixe suertea!" esan zuen, eta baiezkoa eman zien.

Etorri zen ama etxera eta halaxe azaldu zidan: "Justina, andra-gizonek eskatu didate zu nahi zaituztela etxean lanerako; errosarioa errezatzen dakiena nahi dutela. Gainera, beren ondasunak zuri utziko dizkizutela, eta nahi duzunarekin ezkontzen utziko dizutela". "Ama, ez dut ba nahi, etxean ondo nago" erantzun nion nik. Ordurako nik barruan neukan birjina izateko dei bat, eta hura ezin zen inola ere kendu. Gainera, ez neukan deia jaso nuela esaterik inori. Apaizak esan zidan inori ez esateko, gurasoei ere ez, hura sekretua baitzen. "Ama, etxean ederki nago eta ez dut nahi joan". "Ez zaitez tonta izan! Horrelako beste okasierik ez duzu izango". Ama gaixoak ahallegina egin zuen baina ni nirearekin gelditu nintzen. Aitari ere esan zion amak, baina ni aitarekin ibiltzen nintzen kanpoan lanean beti eta esan zion amari. "Bere borondatearen kontra ez ezazu bidali! Etxerako ere horrelako emakumeak onak dira!". Nire poza aita nire alde irtenda! Eta, horrela, bakean utzi ninduten.

Leku gehiagotan ere izan zinen etxetik kanpora lanean, moja baino lehen...

Beste baserri batean, Xalbardin, Zialtzetatik hurrean. Han andra-gizonak bizi ziren, seme batekin. Bazituzten bi alaba, zaharragoak, baina kanpoan ezkontuta bizi zirenak. Eta haiek seme harekin bakarrik zeuden. Gero, soldadu eraman zieten seme bakar hura ere. Xalbardingo horiek Zialtzetara etortzen ziren eta, behin, esan zioten gure amari: "Hemen ume asko zeuden eta enkarguak egingo al dizkigu

Bertsolariak

"Kanpoko bertsolarien berririk? Ez. Zer jakingo dugu ba? Eta zertarako ditut ba nik bertsolariak? Egun batean aditu nituen, eta gezurak esaten ari ziren elkarri! Ez da juzkatu behar inor baina 'hi halako haiz!' eta 'hi halako haiz!'. Eta zer ote da, horrela aritzen dena? Ez, ez ditut bertsolariak aditzen. Zertarako aditu behar ditut ba? Hemen, errezatu, eta gainontzean lanean aritzen gara, moja zaharrak zaintzen. Moja zaharrak zaintzen ez dituztenek pastelak egiten dituzte. Nik baino gehiago egiten dute haiek!".

norbaitek?". Nik esan nion: "Nik ekarriko dizut behar duzuna. Zer behar duzu?". Ogia eta ardoa, olio eta horrelakoak behar zituen. Andre hark eskatzen zidan, dirua ematen zidan eta nik enkarguak egiten nizkion. Gero, gizonak, soroan behiekin ibili behar zuela eta ez

gabriel aresti euskaltegia

euskara ikastaroak

- maila guztiak (1, 2, 3, 4 ... EGA)
- goizez eta arratsalde (2 eta 4 orduko ikastaroak)

ikastaroak

- bizkaiera
- sakontzen
- itzulpengintza
- yoga
- aerobik
- bertso eskola
- masaje
- euskal dantza

kurkuluxetan umegunea

- magia
- pailazoak
- antzerkia
- haurrentzako yoga
- musika eskola
- aktibitateak

zerbitzuak

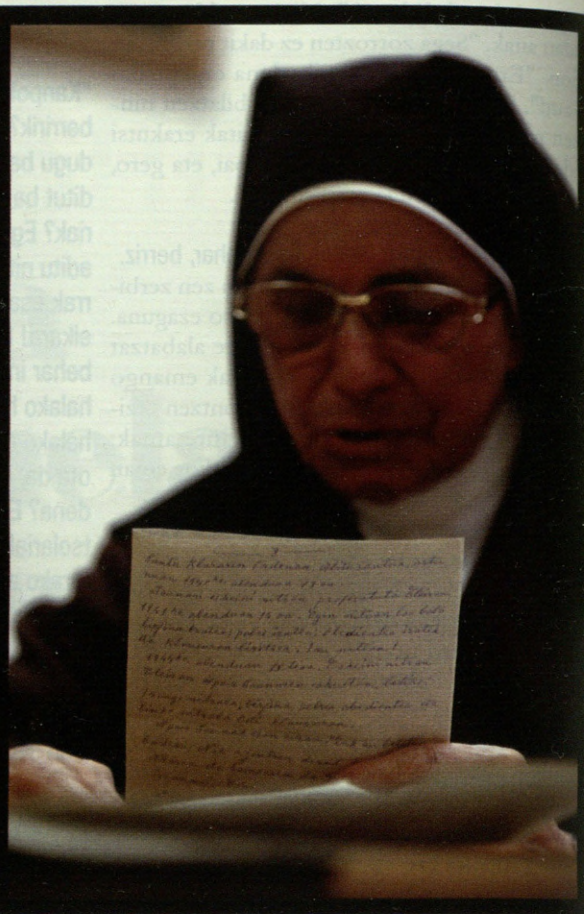
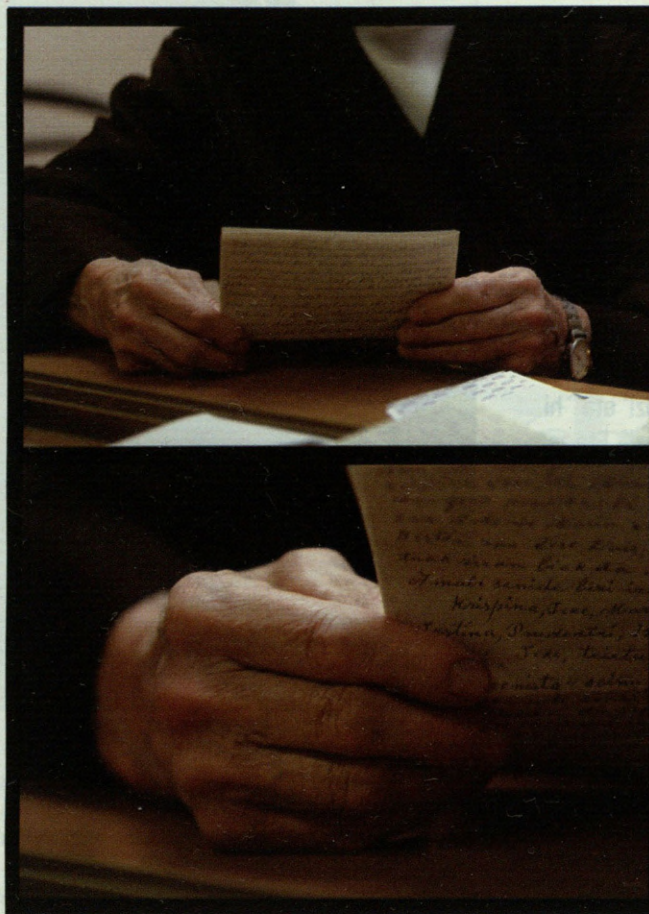
- frontoia
- sauna
- masajeak

tailerrak

- internet
- konboa
- oroterapia
- irratia
- serigrafia
- kantagintza
- ludoteka
- zinema
- argazkigintza
- jostungintza
- ...

94 423 75 91
 San Bizente 2 - 4. pisua 48001 bilbo
 bulegoa@zenbatgara.org

zenbat gara elkartea

zeukala inor itulan ibiltzeko. "Nik egingo dizut, Juan Martin" esan nion. Eta joaten nintzen eta itulan egiten nion. Biei laguntzen ibiltzen nintzen azkenean. Eta, ze pasatu zen, norbaitek esan zion etxe hartako semeari, gerrara eraman zutenari, ni nenbilela haren aitari eta amari laguntzen, eta eskribitzen hasi zen. Jaungoikoaren izenean, gurasoei laguntzeko eskatzen zidan. Ni, inozentea, "bai, ahal dudana lagunduko diet", esaten nion. Inozentea izan ni! Eta, hurrena, berak: "Joaten naizenean zurekin dantza egin behar dut!". "Ai, ama!", egin nuen nik. Gure aitak eta amak ere aditzen zuten hark eskribitzen zituenak, nik irakurrita, eta dantza kontu hori aditu zuenean, gure amak bota zuen: "Orain etxe pobre horretara joan behar al duzu? Lehen izan zenuen horrelako okasio ederra, etxe aberatsa eta erlijiosora joateko! Orain etxe pobre horretara? Amarentzako min handia izango da". "Ama, ez, ez, ez. Ez naiz joango" erantzun nion nik. Eta esan zion aitak: "Zertako hasi zara eskribitzen horri?". Nik, inozente, erantzun egiten nion. "Ez arduratu" —esan nien,— "esango diot ni baino hobea bilatuko duela beste bat. Utziko diogu eskribitzeari". Eta amak: "Bai, hobe da, horrek baten bat behar baitu baserrian laguntzeko". Nik barruko deia nahi nuen bete, eta utzi zidaten. "Ni baino hobea bilatuko duzu"

Beltza eta oso txikia

"Ni beltza eta oso txikia omen nintzen.

Bataiatzeko, nire amaren ahizpa, Justina izena zuena, zen amandrea. Nire amak Maria Milagros izena jarri nahi zidan, baina denbora hartan aitajaunak eta amandreak nahi zuten izena jartzen zuten. Baina hain haur txiki eta beltza ikusi nindutelako, nire izeba Justina lotsatu omen zen nirekin elizara joaten, eta esan zion nire amari, bere ahizpari: "Emaion ondo bularra ume honi egun batzuetan, eta ondoren eramango dinat bataiatzera". Eduki ninduten hiru egunetan bataiatu gabe".

erantzun nion, eta utzi nuen. Hori baino dei handiagoa etortzen da barrutik, ez dakit nola esplikatu, baina gauza handia da. Aberastasunek ez dute betetzen barruko dei hori...

Konfesoreak lagundu zizun horretan...

Nik konfesorea hartu nuen hamabost urterekin. Hark esan zidan: "Nahi baduzu birjintasuneko botua egin, egin dezakezu". Birjina eta pobre izateko botuak egin nituen. Berak esan zidan: "Nahi baduzu, hilabeteko edo bi hilabeteko egin ditzakezu botuak". "Hilabeteko? Betiko!", esan nion nik. Irakurrita neukan San Luis Gonzagak sei urterekin egin zituela botuak. "Jesus!, horrek sei urterekin egin baditu, nik hamaseirekin egitea libre izango da!" pentsatu nuen. Barruko deia sentitzen da, eta horrexegatik egin nuen.

Santuen bizitzaz beste ere irakurrita zeunden zu. Jai arratsaldetan festa izaten zen zuen etxeko sukaldean.

Jai arratsaldetan bezperak izaten ziren, ordu-bietan. Handik goiz samar etortzen nintzen baserrira, gurasoei poz horixe emateko. Bertso-paper piloa baneukan eta, haiek kantatuz, gustura egoten ziren aditzen. Irratirik eta ez zen denbora hartan. Bertso gehienak San Joserenak eta Santa Genobebarenak ziren. Aitari asko gustatzen zitzaizkion San Josere-

Bertsoa

DOINUA:
AITA IZENA

Agurra eta errespetoa
Justina, zuri, lehenik,
ez segi arren bertsolarion
egite eta izanik.
Ez omen duzu berriz entzun nahi
gezurrezko aipamenik,
apaizei eta monjei gezurrak
entzun izan dizkiet nik,
baina ez diot denak erabat
gezurteroak direnik.

Aitor Mendiluze

nak, bera Joxe Mari zen-eta. Hark esaten zidan: "Kanta ieazkizidazu, kanta ieazkizidazu...". Azkenerako, ni ere umea, eta aspertu egin nintzen. "Aita, berori beti San Joserekin dabil!". "Bai, ba, Joxe Mari!". "Bai, eta Ama Birjinari ez dio batere nahi", esan nion. Eta berak: "Ama Birjina emakumea zen!, baina San Jose gizona!, familiako burua!", eta hura nahi zuen. Hura nahi zuen, neurri gabe. Pena hori izaten nuen gero: "Jesus!, zertarako esan ote diot nik hori!". Baina edozein garaitan, ganbaran bazen, kanpoan bazen, "kanta ieazkizidazu San Joseren bertsoak" esaten zidan. Buruz nekizkien denak.

Moja joan zinen eguna kontatu zenigun, behin, telebista-kamera aurrean...

Hori ere esan al nuen! Bazkaria egin genuen baserrian, ni moja joan baino lehen. Jesus anaia ere etorri zen gerratik. Ogirik ez geneukan bazkaltzeko, eta bera etorri zen bizkarrean halako *motsina* edo ez dakit ba nola esaten den...

Motxila...

...bizkarrean zekarrela eta bi ogi zuri handi-handi ekarri zituen jateko. Etxera zetorrela, Xalbardingo aldetik pasa behar zuen, eta hantxe zegoen Xalbardingo ama bere semearekin kontuak esaten. Eta ikusi zuen Jesus eta galdetu zion zergatik etorri zen, eta nire anaiak esan zion ni moja nindoala. Negarrez hasi omen zen andre hura! Gero, esan

zidan: "Aizan!, azkenean uzten al gaitun? Uzten al gaitun azkenean?". Niri ere pena ematen zidan familia zahar hura horrela uztea, baina nik deia neukan barruan. Eta esan zidan: "Mojak eta erretoreak engainatu haute!". "Zer egingo diogu ba! Moja nahiago dut joan". "Joan hadi, joan hadi!". Baina negarrez geratu zen andre zahar hura! Eta neuri ere negarra eman zidan. Nik barruko deia bete nahi nuen. Barrua lasai egonez gero, ez dio inportarik gainontzean.

Eta nola hasi zinen bertso egiten? 1999an kaleratu zen liburua, *Ama Birjiñaren bizitza*, 1.532 bertsoetan...

Gure ama beti bertso kantatzen ibiltzen zen, gaztetan ikasitakoak. Gero, bazen gizon bat bertso paperak saltzen ibiltzen zena, hamar zentimoan. Hari erositakoak kantatzen nituen jaiero. Amak zekizkien denak erakutsi zizkidan. Nik ere gogo handiarekin ikasten nuen. Gero, moja joan nintzen hamazazpi urte beteta. Eta, orduan, fraide zahar bat etorri zen mojak agurtzera eta esan zien kantaltzeko, baina inork ez zuen kantatu nahi. Nik, San Joseren bertsoak nekizkien eta haiek kantatu nizkion. Fraideak, gero, esan zidan: "Bertso jartzen ikasi beharko zenuke". "Jartzen nik ez dakit!". Berak erantzun zidan orduan: "Kontatu egin behar izaten dira hitzak. Begi-

Euskadiko Nekazalturismo eta Landa-etxeak

"Goza ezazu egonaldi lasai batetaz,
naturarekin harreman zuzenean,
Euskadiko Nekazalturismo edo Landa-etxe batean"

Nekazalturismo Elkartea • Kursaal, Zurriola etorbidea, 1 • 20002 Donostia

Tel.: 902.13.00.31 Faxe: 943.32.67.00

agroturismo@nekatur.net • www.nekatur.net

Albuma

Argazki-album berezia du Sor Justinak. Batetik, guztiz txukun jarriak ditu argazkiak, eta zeinek bere oharra du gure mojak eskuz idatzirik. Oso ordenatua. "Zuri hola iruditzen bazaizu...". Bestetik, Ama Birjinaren irudiak ageri dira bertan. "Neuzkanak jartzen nituen han. Ama Birjina Arantzazukoa, Itziarkoa eta... Gipuzkoako Ama Birjinak. Santu batzuk ere bai. Niri debozioa ematen zidatenak hantxe jartzen nituen". Gaur egun, ahizpa Prudentxik du albuma. Esan omen zion Prudentxik: "Hi hiltzen haizenean niretzat nahiko niken album hori". Eta Justinak: "Eta ni hil arte egon behar al den zain? Hartzan herorrenetzat".

ra: bat-bi-hiru-lau-bost, bat-bi-hiru-lau-bost / bat-bi-hiru-lau-bost, bat-bi-hiru..." —Behatzak erabiltzen ditu pianoa jotzen bezala, silabak markatuz, *Mutil koxkor bat* doinuan—. Fraideak Koxme Lamarain izena zuen, Angiozarkoa zen. Aspaldi hil zen. Hamar-zortzi, bertso handia da. Beste batzuk, txikiak, zazpi-sei egiten dira. —Eta atzera behatzak erabiltzen ditu Justinak, bat-bi-hiru-lau, bat-bi-hiru / bat-bi-hiru, bat-bi-hiru... *Mari-txu nora zoaz* doinuan—.

Horrela hasi zinen, beraz, bertso jartzen. Zenbat urte zenituela?

Hogei bat urte izango nituen, ze fraide hura hiru urte egon zen gurekin. Hamazazpi urte nituenetik hogei urte izan arte. Ni Zarautzen sartu nintzen moja, eta adituko zenuen Padre Villasante?

Bai...

Zarautza etortzen zen gogo jardunetara eta hark esan zidan: "Bertsoak idatzi eta bidai ezazkidazu, aldizkarian jartzeko". Jartzen nituen eta bidaltzen nizkion. Eta berak Arantzazuko aldizkarian jartzen zituen. Baina nik gogoa neukan liburu handi bat eskribitzeko. Abadesak ordean esan zidan: "Emakumeak idaztea ez da libre, ez al dakizu hori?". Harrokeria etortzen dela esan zidaten eta utzi egin nituen denak. 37 urte egon nintzen Zarautzen eta gero Urduñara joan nintzen. Han nengoen 75 urte bete nituenean. Edade horretan erretiroa hartzen dugu eta, behin, okurritu zaio nire ilobari bertara etortzea. Eta esan zidan: "Zein da Ama Nagusia?". "Ama Begoña". "Harekin hitz egin behar dut". Etorri zen Ama Begoña eta iloba horrek esan zion: "*Quiero que le de permiso a mi tía para que escriba versos en un libro*".

Zaharra nintzen eta gure ama nagusiak: "*Si no es tarde...*" erantzun zion. Nik esan nion: "*Se hace lo que se puede*". Pentsatu nuen: "Orain ote da eskribitzen hasteko garaia? Eta ze liburu eskribitu behar diot ba nik orain! Okurrentzia gure ilobarena!". Gogoratu nuen Ama Birjinaren bizitza idatzi zuela Ama Agedak, erdaraz, eta huraxe bertsoan jartzea pentsatu nuen nik. Hasi nintzen eta, ezin. Buruak ere bazituen nire urteak! "Hara, Jauna, nahi baduzu nik liburua idaztea, akordatu bedi!". Eta burura etortzen zitzaidan gauzak nola jarri. Hilero jartzen nituen bertsoak bidaltzen nizkion eskutitz batean ilobari. Eta, niri erdarazko liburu hura bukatu zitzaidanean, ilobak liburua egin zuen. Hil zen gizajoa! Joxe Mari, nire ahizpa Mariaren semea zen... Joxe Mari Orbegozo Aldalur.

Zein zen liburu hori?

Ixabelek bidali zidan, ahizpak, moja Urduñara joan nintzenean. Ixabel ere hil zen. *Mística ciudad de Dios* zen liburua. Huraxe irakurri nuen eta huraxe jarri nuen euskaraz bertsoan. Nik Joxe Mariri bidaltzen nizkion eskutitzak eta, azkenean, hark Aita...

Zavala?

Hori, Aita Zavalari eman zizkion eta hark egin zuen liburua. Horixe da ba nire kontua.

Urduñan zeundela ezagutu zintudan. Artean ez zenekiten komentatu hura betiko utzi eta Gasteiza etorriko zinetena. Ez dut erraz ahaztuko nola esan zenidan bakea aurkitu zenuela Urduñan... Bai, Urduñan barrua lasai neukan. Lasaitu egin nintzen. Baina, zuk zer egin behar duzu orain horrenbeste gauzarekin? Nik ez dut inor ofenditu nahi... ■

Gerra aurreko langileen altxamendua

Urria iraultzarekin lotu izan da beti: boltxebikeek urrian "botere guztia Sobietentzat!" aldarrikatu zuten eta urriaren lehen batean berriz, Maok Txinako Errepublika Popularra sortu zuen. Urriari oldartze lurina dario eta lurrin horrekin busti ziren orain 70 urte Asturias, Katalunia eta baita Euskal Herria ere. Ez ziren idealista fanatikoak, langile arruntak baizik. Beti amestutako gizartea gertu zela ikusi zuten eta horregatik irten ziren kalera.

URTE HORIETAN EZ ZEN GIRO Europan. Sortu berria zen Sobiet Batasunak, mundu guztiko ezkertiarak esnarazi zituen "sozialismo errearen" alde apustu egiteko. Baina modu berean, herrialde askotan autoritarismoak boterea hartu zuen, Mussoliniren faxismoa eta Hitlerren nazismoa kasu. Espainian, kontserbadoreek ez zuten sekula 1931ko II. Errepublika onartu, bertako politikan parte hartu zuten ordea eta 1933an hauteskundeak irabazi zituzten, aurreko gobernu ezkertiararen ekimenak atzera bota eta berriro ere neurri atzerakoiak eta autoritarismoa bultzatuz. Alderdi ezkertiarrek, gobernu eskuindarrak faxismorako bidea hartu zuela uste zuten eta

URKO APAOLAZA
Argazkiak: Añamendi

horren aurrean, "iraultza osorako" garaia heldu zela.

Iraultzarako deia Espainiako Estatu guztian zabaldu bazen ere, Asturiasen bakarrik nagusitu zen. Horretarako badago azalpenik: lurralde honetan anarkistek iraultzara jo zuten baita ere, gainerako lekuetan ordea CNTk —sindikatu anarkista printzipalenak— ez zuen ofizialki parte hartu. Urriaren 5ean, meatzari asturiarrak probintziaren jabe egin eta Oviedo setiatu zuten. Ejertzitoak, dinamita eta fusil zaharrak besterik ez zituzten 30.000 bat langileei gogor erantzun zien; aste baten buruan ehunka langilek eta hainbat soldaduk bizia galdu zuten borroka haietan. Harrezkero, Asturias mito bilakatu zen, langile iraultzaileen mito.

Marcelino Orejaren hilketa

Arrasaten, egun osoan zehar, enpresari eta tradizionalista zenbait atxilotu zituzten, hauen artean Marcelino Oreja enpresaria —gaur egungo Mayor Orejaren ahaidea—. Madrilen diputatua izan zen, politikari kontserbadoreen artean oso ezaguna, enpresari kristauaren eredu baitzen. "Lege zaharren" eta Estatutuaren defendatzaile sutsua izanagatik, abertzale eskuindarrek ere estimatzen zuten. Arrasateko langileen artean ordea ez zuen horrelako osperik, hauteskunde kanpainetan langile errepublikarren kontra jaurtitzen zituen esaldi gogorrenagatik ezagunagoa zen, honela esan omen zuen behin: "... Errepublikar batek nire lantegiko lurra zapaldu baino lehenago, belarra jan beharko du. Nire etxean ez dago ogirik ezta lanik ere haudentzako."

Gasteiztik bidalitako infanteria tropak Arrasaten sartzeaz zirela, iraultzaileek politikari tradizionalista hil zuten, Ricardo Azkoaga enpresa administrariarekin batera. Hilketa honek eragin handia izan zuen, iraultza osteko errepresioa areagotu baitzuen; egun batzuen buruan, Orejaren ustezko hiltzaileetako baten zerraldia aurkitu zen inguruko zoko batean.

Katalunian, iraultzak beste era bateko izaera izan zuen. Madrilgo gobernu kontserbadore harekin, 1932an lorturiko Autonomia Estatutua garatzeko aukera gutxi zutela ikusi zuten; horregatik, urriaren 5ean grebarako deia zabaldu zenean, Companys presidentek "Kataluniako Errepublika" aldarrikatu zuen, baina langile katalanen artean nagusi zen CNTren laguntzarik gabe ezer gutxi egin zezakeen mugimendu horrek. Ondorioz, Generalitateko kide guztiak kartzelaratuak izan ziren, Companys barne.

II. Errepublikako Euskal Herria

Gizarte gatazkak Euskal Herria ere harapatu zuen eta ez nolanahi gainera. Gaztaka honetan hainbat funtsezko elementu aurkituzkegu: erlijioa, abertzaletasuna, nafar eta arabar karlismoa, industriguneetako sozialismoa... 1931ko hauteskundeetan eskuindarrak garaile irten ziren arren —EAJ hauen artean—, sozialistek hiriguneetan emaitza onak izan zituzten. Lehen urte horietan erlijio borroka sutsuak sortu ziren bi sektore hauen artean; 1931ko uda hartan, Ezkioko birjinaren ustezko agerpenek fedearen inguruko afera agerian utzi eta arazo sozial sakon bat zegoela erakutsi zuten. Tartean beste auzi bat zegoen gainera: Estatutua.

1931tik abertzaleak Autonomi Estatutubaten eskean ibili ziren, lehenik alderdi kontserbadoreekin eta gero ezkertiarekin; batzuen eta besteen trabak zirela-eta, 1933a arte ez zen erreferendumik egin —Araba, Gipuzkoa eta Bizkaian baiezkoa irten zen, Nafarroan berriz ez zen galdeketa egin, udalen oposizioagatik—. Baina Madrilgo gobernu eskuindarrak ez zituen emaitzak onartu eta gainera Kontzertu Ekonomikoak bermatzen zuen ardoaren zerga kendu nahi izan zuen, Euskal Herriko udalen altxamendua eraginez. Gauzak horrela, 1934tik euskal abertzale eta espainiar eskuindarren arteko tentsioa izugarri handitu zen.

Errepublika ezarri zenetik Araba eta batez ere Nafarroako mendiak erreketekarlisten maniobren testigu izan ziren, altxamendu faxista gauzatzen zenerako zain. Nafarroan karlismoa erabatekoa zen, Erribera ezkertiarean izan ezik, jornalarien feudo. Sektore ezkertiarrak, euskal abertzaletasunari eta karlismoari kontrajarri nahian, bizitasun handia erakutsi zuen urte hauetan. Industriguneetan gehiengo ziren eta beraz, Euskal Herriko hiri garrantzitsuenak kontrolatzen zituzten. Euskal sozialistek Indalecio Prieto buruzagi bilbotarraren moderazio eta lasaitasuna erakutsi zuten, baina 1933ko hauteskundeetan izandako porrotaren ondoren, ezkertiarren jarrera gogortu egin zen, iraultzarako atak zabaldu zituzten.

1934ko urria: garaipena Eibar eta Arrasaten

Batez ere sozialistek antolatu izanagatik —ezkertiaren artean pisu gehien zutenak baitziren—, logikoa da hauek gehiengo ziren lekuetan iraultzak nolabaiteko arrakasta izatea. Horrela gertatu zen Eibarren, Errepublika aldarrikatu zen herrian. Tradizio sozialista handikoa dugu Eibar, armagintzako industriaren zamagatik ezaguna —iraultza egiteko arma asko bertatik lortu ziren—. Iraultza hasten zenean jarraitu beharreko pausoak eta kontsignen zerrenda aspaldi iritsi ziren herri honetara. Aste batzuk lehenago, militante askok Kalamua mendian tiro praktikak burutu zituzten eta farmazeutiko sozialista batek egindako "Jotake" izeneko suzko lehergailuz ere hornitu ziren; arma hauek guztiak hilerrian ezkutatu zituzten.

Urriaren 4ko arratsean, hurrengo eguntentian greba orokorra eta iraultza hasteko agindua jaso zen Donostian eta Eibarren. Deialdia haizea bezala zabaldu zen taberna eta leku ezagunenetan. Urriaren 5eko goizaldean lehen tiroketak hasi ziren, Eibarren iraultzaileek Armeria Eskola, udaletxea eta

1934ko gertakizunengatik auzipetuak izan ziren 172 eibartarrak Iruñeko gerra kontseiluan zeuden unean ageri dira argazkian.

herri gune guztia bereganatu zuten; Guardia Zibila berriz, bere kuarteletik irten ezinik egon zen ia egun osoan. Tiroketa eta borroka hauetan hainbat iraultzailek bizia galdu zuten, baita borrokarekin zerikusirik ez zuen pertsona batek ere. Carlos Larraña enpresariari berriz -Eibarko tradizionalista ezagun bat- miliziar batek nahigabeen tiroa jo zion eta egun batzuk beranduago hil zen.

Eusko Abertzale Ekintza

EAJk ez bezala, ANV-EAEk ez zuen sekula iraultza honetan izandako parte hartzea ukatu. Alderdi hau 1930ean EAJtik bereiztu zen, azken honek baino aurrerakoitasun eta justizia sozial handiagoa nahi zuen eta akonfesionaltasuna ere aldarrikatzen zuen. Errepublikara garaietan zenbait herrietan nolabaiteko garrantzia lortu zuen, batez ere Barakaldon. Segidako testigantza hau Santiago Zubiagak -Barakaldoko ANV-EAEko kidea- eman zuen 1984an eginiko mahai-inguru batean:

Alderdiaren jarrera

"...Eusko Abertzale Ekintzak 1933an sozialistekin izan zituen liskarrak igaro ziren jadanik, zenbait tiroketa eta hildakoren bat egon ziren urte hartan. 1934ean EAEk, aurreko ezbehar horiek ahaztu eta urriko iraultzari ongiatorria eman zion; moralki mugimendura batu zen, bere gazteei bertan parte hartzea debekatu gabe".

Barakaldo

"...EAEko gazteak Eibar edo Barakaldo bezalako herrietan armarik gabe borrokatu ziren, piketeen bidez sozialistei lagunduz. Barakaldo EAEn sehaska eta nerbioa izan zen, militante gehien zuen herria, 1.250 inguru; bertan, alderdiak edozertarako prest zegoen gazteria zuen. Eusko Etxea egoitzak, iraultzan armarik gabe parte hartzea erabaki zuen eta piketeen bidez Asaltorako Guardiaren patruilei erasotzen genien".

Errepresioa

"...Gure artean zenbait atxiloteta egon ziren, baina ez asko. Errepresio handiena, niretzako, Estatutuaren geldialdia izan zen, guk ezkerrekin kolaboratu genuelako justifikatu nahi izan zuten hau". (1984ko mahai-ingurua, IPES).

Orduak aurrera egin ahala, egoera larrituz joan zen, arma-lantegi eta egoitzetara egindako erasoak gero eta bortitzagoak ziren, gainera, iraultzak Espainiako Estatuan porrot egin zuela ohartu ziren eta Donostia nahiz Bilbotik bidalitako Asaltorako Guardiak laster bertan izango ziren altxamendua zapaltzeko. Urriaren 5eko ilunabarrean Toribio Etxeberriak, sozialisten buruak, errenditu egin zen Guardia Zibilaren kuartelean eta berarekin batera beste 170 matxino atxilotu zituzten.

Arrasaten, abertzaleak gehiago baziren ere, Unión Cerrajera eta beste zenbait lan-tegitako langileen indarra ez zen edonolako. Horrek azalduko luke herri honetan, Eibarren bezalatsu, altxamenduak aurrera egin izana. Eibartik iraultza oihua heldu bezain laster, iraultzaileek puntu estrategiko guztiak eskuratu zituzten. Erresistentzi gune bakarra Guardia Zibilaren kuartela zen. Bando batean "Errepublika Sozialista" aldarrikatu eta berdintasun sozialaren aldeko neurriak hartu ziren. Baina ilunabarre-rako, iraultzaren deskalabrua ikusi zen; infanteria herrian sartu eta hurrengo goizean sozialisten egoitza eraso zuen. Bertañ ez zegoen inor ordea, denek inguruko mendietara ihes egin baitzuten ordurako.

Beste herrietako saiakera antzua

Euskal Herriko gainerako lekuetan iraultza armatuak eragin gutxi izan zuen, kasu gehienetan greba orokorrera jo zen, baina modu baketsuan. Dena den, zenbait guntan armak hartu zituzten, Nerbioi ezkerrean eta mehatze inguruetan esaterako. Portugalete, Sestao, Barakaldo, Triano, Zugastietan edo Galdames bezalako herriak langileen esku geratu ziren hainbat egunez, baina ez zen bortokarik burutu ia. Hernanin, urriaren 4ko gau hartan telefono operadorean eta tren geltokian lehergailuak

jarri zituzten; poliziak berriz, udaletxea babestu behar izan zuen. Tolosan, hildako bat egon zen tiroketa baten ondorioz eta Pasaian arrain biltegiei su eman zieten; herri honetan gainera, urriaren 8an ejertzitoak 6 grebalari hil zituen.

Guztira, greba iraultzaileak eta ondorengo errepresioak 40 hildako eragin zituen. Greba pasiboak urriaren 11 edo 12 arte iraun zuen eta Euskal Herriko leku gehienetan erabatekoa izan zen, baina borroka armaturako saiakera bere horretan geratu zen, porrota agerikoa zen. Urriaren 11n etenda zegoen garraio publikoa martxan jarri zen eta hurrengo egunean egunkari gehienak berriro kalera irten ziren. Kanean normaltasuna; kartzelan berriz, tortura eta kolpeak.

Erbestea, kartzela eta errepresioa

1934ko iraultza haren garrantzia ez da bakarrik gertakizunetan neurtu behar, ondorengo errepresioak ere eragin handia izan zuen hurrengo urteetako politikan. Euskal Herriari dagokionez, 1.500 atxilotu inguru egon ziren, hauen artean buruzagi ezkertiar gehienak —batzuk, mugaz bestaldean erbesteratzea lortu zuten arren—. Presondegiatan torturak eta tratu txarrak arrunt bilakatu ziren eta atxilotu asko gerra-kontseiluetatik pasa zituzten, urte askotako kartzela zigorrak ezarri. Kanean, salbuespen egoerak hainbat hilabetez iraun zuen eta lantegietan berriz, langile ugari kanporatu zituzten; Arrasateko Unión Cerrajerako 92 kaleratzeak dira horren adibide.

Alderdi eta sindikatu ezkertiarrek —batik bat UGTk— gogotik ordaindu zuten iraultzan izandako parte hartzea. Beraien egoitzak eta egunkariak itxi, elkartzeko eta bilkurak egiteko eskubidea ukatu... azken finean, edozer ekimen burutzeko gaitasunik gabe geratu ziren. Baina errepresioaren

1934ko urrian iraultzaileek Arrasateko Guardia Zibilarren kuartelean zulo hori ireki zuten.

Greba
iraultzaileak eta
ondorengo
errepresioak 40
hildako eragin
zituen

atzaparretan ustekabeen erori zenik ere izan zen, hori gertatu zitzaien iraultzan zuzenki parte hartu ez zuten talde anarkista eta abertzaleei. Talde hauetako kide asko, zuzendaritzari jaramonik egin gabe borrokara irten ziren —batez ere anarkistak, ELA-STVko militanteak eta ANV-EAeko kideak—. Aitzakia horrekin, garaituen zaku berdinean sartu zituzten eta baita zenbait buruzagi abertzale atxilotu ere —Bizkai Buru Batzarreko zuzendaritza guztia esaterako, Agirre hauen artean zela—.

1935 eta 1936 artean preso zeuden iraultzaileen askatasuna lortzeko amnistia mugimendu zabal bat sortu zen. Amnistia desiratu Fronte Popularrak 1936ko otsaileko hauteskundeak irabazitakoan etorri zen, baina hilabete batzuk geroago, 1934an armak hartu zituzten preso askok berriro ere borrokara jo behar izan zuten, altxamendu faxistaren kontra egiteko. ■

Gorrotoaren hazia

Urriko iraultzak, gorrotoz beteriko hondarrak utzi zituen gizartean. Bi talde oso ezberdinen ezinikusia areagotzeaz gain, gerra zibilerako erregai arriskutsu bilakatu zen. Honako bi dokumentu hauek, bi ideia kontrajarrien arteko amildegia nolako sakona zen erakusten dute:

Ezkerra: "...Bakea nahi dute eta gero iraultzaile deitzen digute: zer uste duzue, hipokriten moduan egunero mezara eta igandero jauna hartzera zoaztelako, zuen azpijoko eta doilorkeriak barkatuko zaizkizuela? Ez, Jesukristok ez zuen sekula hori predikatu. (...) Iritsiko da eguna Gora Askatasuna garrasiarekin batera, injustizia hauekin eta jazarri digu-

zuen boikotarekin amaituko duguna. Gora U.G.T!". (Unión Cerrajeratik kanporatua izan zen langile baten eskutitza)

Eskuina: "...Arrasate eta Eibarreko hilketekin zikinduriko euskal lurak, herri kristau eta zintzo honetan Internazionalismo marxisten orden kriminalak gauzatu nahi zuen profanazio iraultzailearen kontra oihukatzen du. (...) Kontrairaultzarako kandidatura honek, gure herriaren berezko protesta hau gizon-haragizko egin nahi du". (1936ko hauteskundeetan "Koalizio kontrairaultzailea" izenpean aurkeztu ziren eskuindar espainiarren eskutitza)

NAFARROAKO ERLIKIAK :

~ SAN FRANTZISKOREN
BESO USTELGABEA

~ SAN TZEN ESKU IGNIFUGOA

< Gallipienzoren alde, suan ematen dut eskua >

SANTZEK

Imma Errea

IDAZLEA

Ispiluan, lauso

Haur eskola batzuetan, Loris Malaguzzi pedagogo italiarraren eredua segitzen dutenetan kasu, ispilu handi batek hartzen du ikasgeletako pareta oso bat. Ikusi nuen lehenengoan, hezitzaile batek material hauskaitzez egina zela esan zidan, eta izugarri baliagarria zela, umeekin lanean aritzeko. Harrezkeroztik, ikasgela batera sartzen nintzen orotan beti ikusten nuen ume bat edo bi, batzuetan hiru, ispiluari so.

Jolasa antzekoa zen beti. Haurra bere buruari begira ispiluan, keinuka, balantzaka, besoak altxaturik edo kukubilko paratuta. Batzuetan bikoteka egoten ziren, haien buruari beha, eta, batera, kidearen islari ere erreparaturik, elkarren arteko eragina biderkaturik edo, bi beharrean, lau zirela baitzirudien.

Haur eskola horietan, bestalde, funtsezko tresnak jotzen dituzte senideen zein ikasgelako lagun argazkiek eta 'nire historia' izenburua daramaten liburuak. "Nire historia" delako albuma gurasoek osatzen dute etxean, familia-ko argazkiekin eta umeak gustuko dituen marrazki eta kontuekin. Ikasgelako ipuinetan eskatuena izan ohi da. Umeek elkarri erakusten diote, haien aitona-amonen eta lehengusuen berri ematen diete besteei. Askoz geroago ere, neska-mutilek haur eskola giblean utzi dutenean, liburura jotzen dute, noiz edo noiz, etxean. Haurrek erakusten digute zein garrantzitsua dugun gizakiok historia pertsonala, eta zein inportante, historia hori eta gu garena besteek ezagutu eta aintzat hartzea.

Fermin Etxegoienek *Neurona eta Zeurona* saiakeran dioen bezala, "euskaldun ia denok gara erdaldunak". Gure inguruko erdaldun gehienak, berriz, ez dira euskaldun. Hori da gure errealitatea, gustukoa izan edo ez. Errealitate hori haur eskolako ispilura eramanda, honela irudikatzen ahal da: bi haur ispiluaren aurrean daude, eta horietako batek, euskaldunak, bere isla eta bere lagunarena ikusten ditu ispiluan, baina bere lagunak, euskaraz ez dakienak, isla bat baino ez du ikusten, berea, ez ordea, bere adiskide euskaldunarena.

Euskaldunok aspalditxo ohartu ginen literatur itzulpenen muntaz. Lehenik, literatura unibertsaleko obrak euskaratzeak gure kulturari ekarriko zion onuraz jabetu ginen, eta konturatu berriak gara gure literatur lanak beste hizkuntzetara eramatea funtsezkoa

MIKEL SAIZ

dela, bizirauteko. Euskarazko literatur lan mordoxxa itzuli dira, eta gero eta gehiago itzuliko dira. Baina lan horiek liburutegi eta liburu-dendetako apaletan gelditzeko arriskuan daude, ez urruneko arasetan, baizik eta Euskal Herrikoetan beraietan. Hemen berean ispiluan beren burua baino ikusten ez duten adiskide piloa baititugu, erdaldun hutsak, haiek. Batzuek ez dute izanen inolako asmorik euskaldunon isla hautemateko, baina isla hori ikusi nahi dutenek ere ez dute horretarako aukera handirik. Erdarazko hedabideetan euskal literaturaren berri emanez gero, euskaraz ematen baitute, ia inoiz ez gaztelaniaz edo frantsesez, eta horren ondorioz ohartu gabe pasatzen dira, ez euskaraz egiten diren gauzak soilik, baizik eta horien itzulpenak ere. Zenbat erdaldun euskaltzalek daki, Nafarroan, Aingeru Epaltzaren *Rock'n'Roll* nobela, besteak beste, edo Jon Alonsoren *Idiaren eraman handia* saiakera, *Paciencia de Buey* hori, gaztelaniaz leitzen ahal dituztela, bi idazleak

Zenbat erdaldun euskaltzalek daki, Nafarroan, Aingeru Epaltzaren *Rock'n'Roll* nobela, besteak beste, edo Jon Alonsoren *Idiaren eraman handia* saiakera, *Paciencia de Buey* hori, gaztelaniaz leitzen ahal dituztela, bi idazleak nafarrak izanda ere? Are gutxiagok jakinen dute Arantxa Urretabizkaia eta Anjel Lertxundi gipuzkoarren *El cuaderno rojo* eta *Un final para Nora* dituztela

nafarrak izanda ere? Are gutxiagok jakinen dute Arantxa Urretabizkaia eta Anjel Lertxundi gipuzkoarren *El cuaderno rojo* eta *Un final para Nora*, hurrenez hurren, edo Miren Agur Meabe bizkaitarraren *El código de la piel* irakurgai dituztela. Doi-doi ezagutuko dituzte Bernardo Atxagaren eta Unai Elorriagaren nobelen itzulpenak. Nafarroan esan dut, baina egoera ez da hobe izanen, beste euskal herrietan. Noizko, *Sautrelaren* erdarazko bertsio birziklatua, ETB2an, noizko, euskal idazlanen erdarazko bertsioen gaineko iruzkinak, erdaraz, gure inguruko erdarazko komunikabideetan? ■

Ander Lipus

AKTOREA

Al-Jayal edo irudimena

Azken hilabeteotan gure mundu honetako zenbait bazterretan teatroa egiten eta ikertzen ibili ondoren, nire bizipenak zurekin partekatuko ditut. Ados?

Auswitch-eko errauts eta garrasiak oraindik Krakoviaraino iritsi arren, hor doa hala ere gure euroa eta gure Europa handikeri eta indarkeriaren bidean harro. Konplize dira ere —edota izakiaren historian izandakoak dira—, Kairoko piramide gezurtiak, Malabar Hilleko putreen begiradak Bombayn, Chicago-ko edifizio erraldoiak, Mexiko Berriko kasino zelatariak. Zera dute amankomunean: Beldurraren, Boterearen eta Inperio izatearen nahia.

Munduan zehar honelakoekin aurkitu naizenean ez naiz eroso sentitu. Nahiago izan dut bide xumeagoak aurkitu. Beste konplizitate batzuk partekatu.

Chicagon bizi den H. Godinez antzerki zuzendari kubatarak, aspaldi utzi zuen bere amona Kuban edo Euskal Herrian; Bilbok eta Chicagok F. Ghery-ren hilerri gris eta triste bi partekatzen dituzte, eta entzunda daukat, era txiki eta politago batean, pertsona batzuk maitasuna ere partekatu izan dutela; titere eta titiritero nomadak haurrekin batera borrokatzen dira sistemaren aurka; J. Potocki-ren eskuizkribua Kodumburaino iritsi omen zen, eta Heriotzaren Antzerkian gobernatzaile eta hiltzaile guztien kasuak artxibatatu dituzte; F. Kafka-ren azken hitzak hauek izan omen ziren: Madril Euskal Herria da. Harrezkero, perretxikoak desertuan bezala ateratzen dira patioetara zenbait faxista, ignorante eta hiru-lau *jilgero* errugabe. Nik, nire maitalea bahitzeko aprobetxatu nuen gatazka prozesu hura. Orain, Kafkari esker, nire ametsen dago ene maitalea; ontzi piratan, itsaso eta ibaiak zeharkatzeko aukera izan dugu. Ibaizabal. Nilo. Mitxigan lakua. Arabiako itsasoa. Eta oroitzen zara Kiwa, Rio Grande ibaiaren inguruan soka-tiran jolasen zebiltzan haurren barreekin? Zuniak. Apatxeak. Isleta-koak. Navajoak. Ogia ematen ziguten baina hizkuntza ezkututzen. Eta ez zekiten zu *Kiwa* zinela. Baina bazekiten ni ez nintzela *Kimo*, ni ez nintzela lehoia; eta ene amak bordatutako txapela oparitu genien; Mohamed Shinagüi musikariak ere, bere *simsimeia* nire lagunari oparitu dio, berak beste bat egingo duela esanez. *Shokran!* Alaia da bere irribarre. Eta bertso bat oparitzen diot. Zortziko nagusian; barruko gauzak ez dira azaltzen, transmititu eta partekatu egiten dira: *Yado hasta tado dristi, Yado dristi tado maná, Yado maná tado bhava, Yado bhava tado rhasa*; “eskua duzun lekuan han duzu begirada, begirada duzun lekuan han duzu sentimendua, sentimendua duzun lekuan han duzu emozioa, emozioa duzun lekuan han duzu adierazpena”, Natyashastren hitzak kantatzen dizkit Kalamandalam Haridasan kathakali antzerki-dantzako guruak; itzalak uxatzen trebea

INIGO AZKONA

da nire maisua; eta gainera, euskaraz bezala berdin-berdin, *aitxa, ama, aitzitxe, amuma* errepikatzen dio nire amari *malayalam* hizkuntzan; denbora asko pasa dugu elkarrekin, eta lagun handiak izateaz aparte poliglota ere bagara, berak euskal ingelesa daki eta nik ingeles indioa; Aryunaren tenplu txikiaren aurrean dagoen zuhaitzak ederki abesten du, eta gure herriak haritz zaharrari kantatzen dio. Ordu asko sartu nituen txikitan *Ezpata dantza, Xemeingo dantza* eta abarrak ikasten, baina hala ere, maisuak ez ninduen sekula biluztu, ez ukitu, ezta gerripeko soil batekin dantzan jarri, Indiako Kalaripayattu bezala. Patetikoak naitzela eta patetikoak garela onartzea ez da erraza. Maskara gabe, biluzik ibiltzea bezala. Ez da erraza, ez. Ba ote dakigu zer den gurea, eta zer denona? Indian daude gure sustraia, edota Afrikako Makarin, edo Cintruénigon; Sustraia ezkutuan, barru-barruan gordeta daukagu, baina lorea erakutsi beharra dago. Adierazten dena lorea da. Beti, beti da lorea adierazi beharrekoa. Eta Beldurrek, Botereek, Errealitatearen Inperioek ez dituzte aintzakotzat hartzen eurenak ez diren lorategiak. Lorategi guztiak kontrolatu nahi dituzte. Eta nik ez ditut lorategi ezta lore berdina inoiz eta inon ikusi nahi; Eta Kairo-ko Al-Jayal al-Shaabi antzerki taldekoak triste daude ezin dutelako kalean antzerkirik egin. Debe-akat umen dago; baina, Hildakoen Hirian, hilobien isiltasunaren galdetik, Alaren omenez, estasiaren oihu hedonistak entzuten dira. Gure jota, solte eta irrintzien antzera, dantza erlijioso horiekin, edozein bazter profanatzeko gai sentitzen dira. Mozkorrak, eskuak, sexu usaina, gorputza, dantza, zorabiatu eta lurrera jausi arte. Hutsaren hutsune espiritualetan jausi arte. Zulora. Cromlecharen espazio sakratura; Iblish da orain jainkoen Jaungoikoa. Krishna, Ala, Jesus, Iatiko... bere aingeruak bihurtu dira. Infernura kondenatuak. Akerra baino beltzago den mundu erreala honetan, gure hutsuneak betetzeko asmatu genituen jainkoak, goi eta beheko munduak, zeru ilun eta zeru argiak.

Bidaiaren itzuleran, lagunaren arnasak partekatu ondoren, gure mundu hau ere, ederra dela iruditzen zait.

Etan etxean jada, periodikoa irakurtzeari ekin diot. Betiko orrialde kopuru berdinekin, betiko atal eta betiko notizi berdinekin, munduaren errealtateak patetiko bezain latza jarraitzen du izaten. Eta ni ere sarean harrapatuta nago. Zu bezala. Guztiok bezala. Atera nahian; Memoria ahaztuta. Kontzientzia politikorik gabe. Pentsamendu kritikoa landu gabe. Ekintzak kondenatzen eta errudunak bilatzen. Existitzen ez dena eraikitzen. Iblish-en tropoen sarean harrapatuta gaude.

Bizitzan, norberak norbere arnasa aurkitu, sentitu eta partekatu behar du, inongo muga, botere eta beldurrik gabe. Zure arnasan aurkituko duzu poesia. ■

LUPAREN
Juan Mari Arregi

ANALISTA EKONOMIKOA

Konkista sozialak arriskuan

Aspaldi honetan, elorri dauka langileklaseak. Konkista sozialak, ondo sakrifikatuz, borrokatuz eta mobilizatuz lortutakoak, arriskuan daude. Produktibitatearen, hazkunde ekonomikoaren eta konpetitibitatearen jainkoa da erruduna. Eta, enpresen deslokalizazioaren mehatxua eta xantaia dira armak, multinazionalak eta enpresa handiek beren helburuak lortzeko baliatzen dituztenak. Kapitalismo peto eta gordinak, orain neoliberalismoz mozortuak, bete-betean dihardu. Eta, Europako sindikatu handi batzuk haren errezetak irensten ari dira. Erasoaldian, eguneko lanaldiari heldu zaio txanda, zein, azken urteetan, progesiboki murriztu baita Europan. Lanaldi ofizialak, egungo egunean, Frantziako Estatuko asteko 35 orduen eta Greziako eta Poloniako 40en tartean ageri dira. Hego Euskal Herriaren kasuan —behin behar eta, Madrilen eta Parisen mendeko izatean, gure estatistikak ez dira nazionalak, eta euskal errealitatea distortsionatua dago—, nahiz eta sindikatuen sektore pribatuko eskabidea 35 orduetan zentratu, aurtengo azken konbenioetan, asteko 38 bat orduko lanaldi batez bestekoa erdietsi dute. Euskal sektore publikoan, aldiz, ezarria dute jada asteko 35 ordukoa.

Hain zuzen ere, konkista sozial hori erdiesten lehenak izan ziren Europako estatuetan ari dira multinazionalak eta patronal handiak presionatzen, eta lortzen ari dira sindikatuak amuan harrapatzea eta haiek lanordu gehiago onartzea, zertarako eta, deslokalizazioaren mehatxu-xantaian aurrean, enplegua kontserbatzeko. Gainera, multzoan badira, halaber, lehengo soldatarekin

INIGO AZKONA

lanordu gehiago egitea onartu dutenak. Adibideak jartzen hasita, hortxe ditugu Alemaniako enpresa batzuk, batez beste asteko 37,7 lanordutan zebiltzanak. Bada, IG Metall sindikatu aleman boteretsuak amore eman du, eta lehengo soldatarekin asteko 40 lanordu betetzera igaro dira. Daimler Chrysler-ek lanordu gehiago hitzartu zuen bere sindikatuarekin, eta organizazio horiek uko egin zioten soldataren parte bati, enpresak agindu zielako estatu horretan dauzkan 160.000 enpleguak mantenduko dituela zortzi urtez. Alemaniako Siemens enpresakoak ere asteko 36 orduetatik 40tara pasatu dira, produkzioa beren estatutik kanpo ez eramatearen truke. Frantziako estatuko Bosch-eko langileek asteko lanordu bat gehiago egitea hitzartu zuten, baina diru-ordainik gabe. Belgikan, 40 lanorduko astea ezartzea planteatu dute, nahiz eta dagoeneko 38 ordutan ezarria daukaten.

Jakina da, izan, Alemanian, Frantzian edo Belgikan arlo laboralean eta sindikalean prozesuren bat abian jartzen denean, Europako beste herrietara zabaltzen dela geroan. Estatu horietako multinazionalak eta patronal handiek ere, Europako gainerako estatueta-koek bezalaxe, filosofia kapitalista peto gogorra izan dute elikagai. Europan ageri diren multinazional horiek, bestalde, Euskal Herrian ere instalatuak daude, eta hemen ez

dira besoak ehunduta gertatu, baldin Europa osoko sindikatuak beren errezetak irensten badituzte. Halaz guztiz, langileek eta sindikatuak erakusten duten batasunerako, erresistentziarako eta mobilizaziorako gaitasunaren mende egongo da dena. Esan gabe doa, multinazionalak eta patronal handiek segitu egingo dute deslokalizazioaren eta produktibitatearen xantaia eta mehatxua baliatzen, beren helburuak erdiesteko. Gasteizko Caballito multinazional alemaneko langileak, greban urtebete daramatenak, etsen-

Baldin euskal sindikatuek eta langileek
ez badute erresistentzia bateratua
mantentzen, multinazionalak eta
patronal handiek hemen ere erdietsiko
dute abortatzea horrenbeste zailduta
ezarri den 35 orduen konkista soziala

plu ederra ari dira ematen. Posible ote da hurrengo kasu batzuetan horrenbesteko erresistentzia eta batasuna lortzea? Ez da erraza izango. Baina, horrela gertatzen ez bada, multinazionalak eta patronal handiek erdietsi egingo dute beren jomuga. Eta, Euskal Herriko langile-klaseak galdu egingo ditu bere konkista sozialak.

NAVALA. EAJ KANPAINA ELEKTORALEAN?
Hala EAJ, nola Ibarretxeren gobernu, Navala pribatizatzearen kontra agertu dira. Bitxia da EAJren jarrera "sozialista" hori, bera baita pribatizatze politikaren bultzatzaile handiena, kontrolatzen dituen administrazio publiko guztietan —Eusko Jaurlaritza, diputazioak eta udalak—. Adibide gisa, ekar ditzagun gogora Bilboko Uren Kontortzioko azpikontraten grebak eta Basauriko Udaleko garbiketako, bederatzi hilabeteren buruan ere dirauena. Oxala EAJren jarrera beti balitz zerbitzu publikoak eta industria estrategikoa pribatizatzearen kontrako. Egia, ordea, beste bat da agian. Navalaren krisia hauteskundeen periodoan instalatua da dagoeneko. Euskal alderdi gehienek bezala, EAJk ere, zeinek beste bi diputatu behar baititu bere plan aldebakarrerako, ezin du bozik galdu Ezkerraldeko fronte hori dela kausa. Orain, beraz, Navalaren gai beroari buruz, eta Zapateroren PSOEn aurrean, pribatizazioaren kontrako bandera goratzea egokitzen da, eta enpresako komitearekin argazkiak egitea. Ordea, aiseago sinetsiko genioke, baldin, euskal sektore publiko indartsu bat oinarrituz joateko strategiaren barruan, Navalaren gestioaren kontrola berreskuratzeko erabaki sendoa agertuko balu. Nahiko nuke, alajaina, EAJren asmoa eta borondate politikoa horixe izatea. Beldur naiz, ordea, kontuak ez ote diren jomuga horretakoak, baizik eta marketing elektoralekoak. ■

TXANDAN
Amatino

Navalaren publikotasuna

Navaleko ontzietatik enpresa publiko espainiarra izaten jarrai dezaten nahi omen dute bertako langileek eta euskal erakundeek, Eusko Jaurlaritza nahiz Bizkaiko Foru Aldundia izan. Horrela adierazi dute, behintzat, sindikatu guztiek, Ana Agirre Industria Sailburuak eta Iñigo Urkullu Bizkai Buru Batzarreko lehendakari jeltzaleak.

Horrelako jarreraren aurrean zenbaitek pentsa lezake normala dela langileek funtzionari nahi izatea eta ez dela batere normala Eusko Alderdi Jeltzaleak Madrilgo Gobernuaren aldeko apustua egitea. Baina, itxurak horrela iruditzen arren, kontua ez da hori. Langileek ez dute publikotasuna eskatzen funtzionari-sindromea dutelako eta EAJk ez du Estatuaren jabegoa aldarrikatzen noraezan ari delako. Arazoa besterik da.

Batuok eta besteok dakite ontziolen negozioa ez dela gaur egun merkatu garbian erabakitzen. Batzuok eta besteok dakite, inork komunikabideetan esan ez arren, Estatuak badituela beste inork ez dituen "arrazoiak" energia-hornitzaile enpresek euren itsasontzi handiak ontziola publikoetan egin ditzaten.

Bai, libre da itsasontziak Koreako ontzietan egitea. Baita, segururik, merkeago ere. Baina ez Koreako ontzietatik eta ez hango Gobernuak ez dituzte hemengo argindar eta gas-tarifak erabakitzen.

Tarifak igotzea nahi al duzu? Bap. Eta bide batez itsasontzietan bat enkargatuko bazenit... ■

HIBUKO TXIKIAN
Joxe Mari Ostolaza

Intxaur-saltsa

Genuen, omen, amonaren garaiko menuaren sartzea. Gure gomutatik alde eginda edo, udazkeneko tamainako jaki naturala berreskuratzeko lagundu ziguten beste anitz bezala. Eguneroko sukaldeko lana galtze, lagunak gonbidatzen genitueneko arrats formaletako formula arrakastatsua bilakatu genituen, euskal sukaldaritzaren ikonoan guztiak baitzuen bereziak izatearen maila. Espainol burgesen gustukoa izaki, estatuaren edozein toki egokia zen *vasca* adjektibodun jatetxea irekitzeko, bertako sotsunak komertzial azkarrenak bihurtzeraino. Errege errege, printze printza eta inguruko lausengari lerdetsuak bezera, gure sukaldariak ezagutu dituzte beren garai emankorrenak, hedabide ankerrenak okupatuz. Arrakasta lortzearen truk orok balio duen honetan, sukaldari artistak deitzen die sormenak ez baitu mugarik. Baina *vasco* deitzen dioten orok, bezera beste zelatari du espainol bazterretan, makila eskuan. Eta bere ez duten guztia ETA dute sukalde hain bereziak barne. Behin eta berriz torturaz baliatu dira, sukaldari ez den Beotegi bat larrutuz. Klaseak egon badaude. Oraingo honetan ez dute euskal sukalde atxilotu, komisariarik gabe epai-learengana eramane dute zuzenean. Baina suak piztu dituzte hurrengo baterako. Sutan darraite. ■

Juan Jose Petrikorena Lemda

SOZIALISTA ABERTZALEAK-EKO KOMUNIKAZIO ARDURADUNA

Mikelen antza

Mikelen antza hartu diote Arzaki. Baita Subijanari ere. Argiñano eta Berasategi. Egin eta Berria ere Mikelekin bat eginda omen zeudelako itxi zituzten. Ikastolak ere Mikelekin lotu zituzten.

Eta nor ez! Antza, antza... zer dela eta, hala-ko antzekotasuna Mikelekin?

Lagun batek dioen moduan, espainiar trantsizioa bi hitzetan laburbildu daiteke: hasi, Carrero Blancoren aurkako ekintzarekin hasi omen zen. Bukatu berri, Maria San Gilek PPren azken kongresuan egindako adierazpenekin: "ETAk bataila politikoa irabazi du".

San Gilek gauza bat esan digu: espainiar estatuan lurraldetasunaren inguruan zabaldua dagoen eztabaida politikoa galtzen ari direla. Eta ez zaio arrazoirik falta. Ez da tontoa. Badaki zer datorren. Eta ez da posible. Aldaketarik txikiena, erreforma bat, indarrean dagoen —gauzkan— estatu ereduaren pitzaduraren hasiera izan daiteke eta, orduan, akabo, ETA txapeldun!

Konturatu dira. Badakite. Hogeita bost urte beranduago herriaren erabakia da gakoa, herriari galdetzea da gakoa, eta ez Estatutua, ez Amejoramendua, eta proposamenak horretara datoz, ez egungo eredia indartzera, gainditzera baizik.

Zera, hogeita bost urteotako bataila politikoa galtzeko zorian ikusten dute. Eta Maria San Gilek ezin du irentsi. Ezin dute irentsi. Nola irentsiko dute, bada, trantsizioaren ereduaren porrota!

Baina errealitatea horixe da: hogeita bost urteotako zikloa amaitu da. Gainditu dugu, Espainiako Entzutegi Nazionalako estilo liburuan idatzita dagoenez, Mikelen antza omen duten eta dugun guztioi esker!

Aukera guztiak irekita daude, berriro ere, herri honentzat. Ahots guztiak aldaketaren beharraz entzuten dira egunerokoan, egungo ereduaren inguruan kontsentsurik ez dela eta, kontsentsu berri baten premiaz. Patxi Lopez bera ere bai!

Aldaketaren premia, gainera, ez da soilik Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako herrialdeetan entzuten, gainerako herrialdeetan ere, lekuan lekuko berezitasunak aintzat hartuz, premia bera azpimarratzen duten datuak nagusi dira.

Eta testuinguru honetan, kontsulta edo erreferendumerako deiak gero eta ozenago defenditzen dira batzuen eta besteren ahotan.

Nork esan behar zuen duela hamar urte, Algeriakoa eta gero, Ajuria Enearen motorrak

ALEX LARRETXI

bero-bero zirenean, hemen arazo bakarra "nolentos" eta "democratas" artekoa zenean, batzuen deliberatzea "Espainian nahiz Frantzian eroso sentitzea" izan zenean... egungo egoerara iritsiko ginenik!

Orduan espainiar estatuak estrategia prestatu zuen disidentziarekin bukatzeko. Laguntza paregabea ere bai, "etxekoen" aldetik. Baina, nola diren gauzak, hogeita bost urte eta gero, Espainia bat eta bakarraren autoak bazterra jo du eta motor politikoa kiskali zaio.

Urteotan guztioan herri honen eraikuntzarako eta gatazkaren konponbiderako konpromisoak antolatzen, indarrak metatzen eta borrokatzen jakin dutenek eta dugunok badugu "istripu" honetan zer ikusirik. Gu guztiona da "errua" eta hori oso ondo dakite estatu espainiar zein frantziarrak. Gonzalezek. Aznarrek. Zapaterok. Chiracek.

Eta horregatik egin gaituzte Mikelen antzeko beren estilo liburuan.

Erakundeak. Pertsonak. Kultur elkarteak.

Espainiar trantsizioa bi hitzetan laburbildu daiteke: hasi,

Carrero Blancoren aurkako ekintzarekin hasi omen zen.

Bukatu berri, Maria San Gilek PPren azken kongresuan egindako adierazpenekin: "ETAk bataila politikoa irabazi du"

Alderdi politikoak. Plataformak. Egunkariak. Irratiak. Musikariak. Abokatuak. Enpresa gizonak. Eta azkenekoz sukaldariak. Onartu nahi ez dutena, aldaketaren eta konponbidearen bila ari den herri honen bidea estaltzeko, isiltzeko, ezinezkoa egiteko.

Baina, a zer paradoxa! Maria San Gilek —azken zortzi urteotan herri hau kiskaltzen saiatu den Aznarren kuttuna— esandako "ETAk bataila politikoa irabazi du" horretan egosten ari da, dagoeneko, herri honetako porrusalda politikoa, eta ziur gaude, gehiengoak prest dagoela herri honen etorkizun libreari begira eman beharreko urratsak sukaldatzeko.

Hogeita bost urte beranduago, konponbidea sukaldatzeko ordua heldu zaio herri honi. Horretara goaz. ■

Artea
Picassoren
koadro
ezkutuak

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*
❑ *Sukaldean*

❑ *Denbora-pasak*
❑ *Ihesi*
❑ *Makina bat kontu*

Ihesi
Karrantzako
etorkizuneko natur
parkera bisita

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

GARI GARAIALDE/ARGIAKI PRESS

Tradizio handia izan du beti musika koralak Euskal Herrian. Herri bakoitzak badu gutxienez abesbatza bat. Guztiak amateurak dira eta jenderik gabe ari dira geratzen. Nola eutsiko diote?

Abesbatzak ahots bila

Koruen etorkizuna kolokan

EHUNKA KORO dira Euskal Herrian mota ezberdinetakoak. Milaka ahots koru horietan kantari. Heltzen al dira baina, euren doinuak nahi adina belarritarra? Badirudi Hego Euskal Herrian behintzat, musika korala ez dela sasoirik onenean. Koruak egon badira, baina apurka jendea galtzen ari dira. Krisiaz hitz egiten dute. Arrazoiak hainbat izan daitezke eta koru bakoitzak bereak ditu. Amateurrak izanagatik, norberaren konpromisoak eta koruko jarduera uztartzea zaila izaten da batzuentzat. Beste batzuek dirua falta izaten dute. Arazo horiek orain arte ere nozitzen zituzten, baina orain jendearen falta gehitu zaie, batez ere gizonezkoena.

Heziketa, oinarri sendoa

Garai batean, Elizak indar handia zuen gizartean eta koruak ere Elizari oso lotuak ziren. Apaizak edo maisu-maistrak izaten

MAYI TOLOSA

ziren hurrei kantuan irakasteko ardura hartzen zutenak. Hala, ahotsik onenak hautatu, neskatoenak zein mutikoenak, eta erdi derrigortuta, baina askok parte hartzen zuen parroko koruan. Batzuentzat trago txar bat baino izan ez zena, besterentzat bizi osorako karrera baten hasiera izango zen.

Egun, haurrak dira, euren gogoz edo gurasoen eskutik, korura jotzen dutenak. Haur abesbatzak izaten dira helduen koruen harrobia, eta beraz, gero eta gehiago zaintzen dituzte. Haurrekin lanean ari tzen direnak, musika prestakuntza berezitua duten pertsonak izaten dira orain. Gasteizko Crescendo musika elkartearen esaterako, proiektu pedagogiko berezi bat dute eta bertan, kantu koralez gain, ahots teknika, musika lengoia, dantza garaikidea eta afrikarra eta pianoa ere ikasten dituzte hau-

rrek, formazio osoagoa izan dezaten. Elkarre honetan, abesbatza bat baino gehiagok parte hartzen du, baina Luis Dorao Unamuno da ezagunena.

Abesbatza honek bidaia eta elkartruke asko egin du kanpoko koruekin eta baita hainbat sari irabazi ere. Inma Arroyok, abesbatza honetako zuzendariak, Europako iparralde eta ekialdeko herrietan adibidez, tradizio koral handia dutenez, eskola bakoitzak bere korua duela eta kalitate handikoak direla kontatu digu. Hala ere, Arroyoren ustez, badira hemen, bospasei haur abesbatza, haien inbidiatan egon beharrik ez dutenak. Are gehiago, koru horiek, helduen koruak bezain onak izan daitezkeela dio.

Maila horretara heltzeak lan handia eskatzen du noski, bai haurren aldetik, baina baita zuzendarien aldetik ere. Arroyok, hurrei gauza erakargarriak eskaini behar zaizkiela irizten dio, egun duten eskaintza zabal horretan, kantua aukera dezaten. Luis Dorao Unamunokoen erreperatorioan adibidez, musika garaikidea, folklorea, jazz eta pop musika nahasten dira. Gaurkotasan handiko erreperatorio horrekin, haurrak gustura aritzea eta era berean publikoarekin errazago konektatzea, lortu nahi dute.

Ahotsa aldatzen denean

Haurrak haur diren artean, erraza izaten da haiekin lan egitea. Kozkortzen direnean heltzen dira benetako arazoak. Entusiasmoa galtzen du batek baino gehiagok eta beste batzuentzat, gorputzak izaten dituen aldaketa fisikoak izaten dira arazo.

Nerabezaroa heltzen denean, gorputz osoan gertatzen den hormona aldaketaren ondorioz laringea eta ahots kordak handitu

egiten dira eta beraz, ahotsa aldatu egiten da. Oso tarte delikatu izaten da hau kantarietzat. Neskatoen artean ez da oso nabaria izaten, baina mutikoen artean arazo larria bihurtu daiteke. "Berriro ere ikasi behar dute nola abestu, hurrek oso instintiboki egiten baitute kantuan, baina gero teknika bat landu behar izaten dugu, ahots berri horrekin ohartzeko. Arnasa, diafragma, ahoa... erabiltzen irakasten diet", azaldu digu Gotzon Arrizabalaga, Donostiako Orfeoian ahotsen hautaketa egiteko ardura duenak.

Tarte horretan ez dute taldean parte hartzen eta batzuentzat nahiko traumatikoa izaten da, nahiz eta kasurik gehienetan, teknika berrikasitakoan arazorik gabe aurrera jarraitzen duten. Urtero, gutxi gorabehera, 12 pertsona berri sartu ohi dira Orfeoaren talde handian. Urte osoan zehar egiten dituzte frogak eta irizpide jakin batzuk jarraitzen dituzten arren, nahi duena aurkez

J. C. RUIZ/ARGAZKI PRESS

daiteke, nahiz eta musika edo solfeo ezagupen handirik ez izan. "Ahotsen musikaltasuna bilatzen dut, gozoa eta aldagarria izatea, 'belarri ona izatea', esaten dena. Gazteak nahiago ditugu, baina 40 urte dituen bat badator eta oso ahots ona badu, noski, onartzen dugu", dio Arrizabalagak.

Tolosako Abesbatza Lehiaketa

1969az geroztik, urtero egiten dute Tolosan Nazioarteko Abesbatzen Lehiaketa. Pixkanaka ezagun egin da mundu osoan eta egun izen handia du. Aurten, 36. edizioa izango du eta urriaren 27tik azaroaren 1a bitartean egingo da. Javier Bello Portu konpositore tolosarrak jasoko du aurten omena.

Mundu osoko hainbat abesbatza izango da. Helburua, estiloa, interpretazioa, abesbatza literatura, ahots heziketa eta batez ere, hainbat herrialdeko kulturen elkartrukea egitea da. Helduen bonoak 55 euro balio ditu, sarreara solteek 7 euro. Hurrek gutxiago ordaindu beharko dute. Sariak, azaroaren 1ean banatuko dituzte, Leidor zinema aretoan.

XALBADOR EGUNA 2004

AZAROAREN 7AN UREPELE HERRIAN

11:30tan "Odolaren mintzoa"ren 3. argitalpenaren aurkezpena, elizan.
13:00tan bertsu bazkari eta kantaldia Urepeleko plazan.

Magali Zubillaga kantaria

Bertsolariak:

Oihane Enbeita

Sustrai Colina

Fermin Mihura

Jean Louis Laka

Gai emaila: **Saroi Jauregi**

Bazkarirako txartelak lortzeko deitu Azaroak 1a baino lehenago telefono hauetako batetara: 665707804 edo 0033624332995

Mutilek futbola nahiago

Une honetan, talde asko ari da ahots berrien bila. Bietarik behar dute, baina mutilen falta da batik bat sumatzen dutena. Orokorrean, kultur jarduera guztietan gertatzen ari den zerbait da. "Mutikoez orain beste hamaika gauza egitea nahiago dute. Futbola eta korua aukeran ematen badiezu, futbolera joko dute. Neskek ordea, beste ardura batzuk dituzte, ausartagoak dira horrelakoetan parte hartzeko eta errazago konprometitzen dira gainera", dio Joxe Mari Aierdi, Euskal Abesbatzen Elkarteko idazkari nagusiak.

Koru askotako arduradunak beldur dira, etorkizunean, soilik emakumeen ahotsez osatutako koruak bakarrik izango ote ditugun. Aierdik erakundeek inplikazio handiagoa izan behar luke teela uste du eta haurrek, eskolan, musika heziketa hobea behar luketela: "Haurrek abesten ez, behar bezala hitz egiten ere ez dute ikasten. Horregatik, gero eta haur gehiago bidaltzen dute logopedarengana, ahots kordetan arazoak dituztela-eta".

Bestalde, Euskal Abesbatzen Elkarteko idazkari nagusia kezkatuta dago, Euskal Herrian oraindik abesbatza profesionalik ez dugulako: "Ez da normala. Gaitasun handia duten abeslari askok kanpora jo behar izan dute, hemen bizibiderik ez dutelako aurkitu. Nik uste dut Euskal Herrian behar dugula eta badagoela nahikoa abeslari eta zuzendari on, horrelako bat osatzeko".

Beste batzuen iritziz ez dago koru profesional baten beharrik. Jose Luis Ormazabal esaterako, Durangoko Doinu Zahar abesbatzako zuzendariak, Donostiako Orfeoia beharrezkoa den ispilu efektua egiteko paper hori sobera betetzen duela uste du eta Espainian RNEk duen abesbatza baino eredu garriagoa dela. Abesbatza profesionala egingo balitz, amateurren grina ez lukeela izango baieztatzerakoan bat datoz zuzendari asko.

Ilusioz beterik

Ormazabalak zuzentzen duen korua, Doinu Zahar, entusiasmo horren adibide

**Koru askotako arduradunak
beldur dira, etorkizunean,
emakumeen ahotsez osatutako
koruak besterik ez ote ditugun
izango**

**Durangoko Doinu
Zahar abesbatzak
1985ean emandako
kontzertu bat irudian.**

argia da. 20 urte egin ditu taldeak eta hasieran ziren gehienek jarraitu egiten dute oraindik. Hasieran konpromiso handirik ez zuen gazte talde bat zen baina, adinak, lana eta familia eman dizkie: "Taldeen bikoteak sortu ziren. Orain, ezkondu eta haurrak izan dituzte. Horietako bat, koruko partaide gazteena da hain zuzen. Gurekin hazi da, koruan", dio.

Bakoitzaren eginkizun eta konpromisoekin betetzen saiatzen dira. Entseguak asteburuetan egiten dituzte eta haurrak zaintzeko pertsona batzuk ere badi-tuzte. Hartara, gurasoez entseguak egiten dituzten bitartean; eurek antzerkia, plastika eta musika egiten dute. Kurtsoaren amaieran guraso-entzat emanaldia egiten dute.

Bidaia egiteko ere aurretik ongi adostuta egiten dute. 14 partaide baino ez dira koru honetan. Beraz, ia inork ezin du huts egin kontzertu batean, ahotsen jokoa hauts ez dadin. Horregatik aldeztu aurretik prestatzen dituzte bidaia.

Laster egun batzuk egingo dituzte Santanderren eta dagoeneko uda aurretik antolatu zuten bidaia.

Donostiako Ereski abesbatzaren kasua ere antzekoa da, baina bertako partaideek kontatu digutenez, ez dute arazo handirik izaten horrelakoak antolatze-ko. Gustura egiten duten zerbait da eta jai egun batzuk nolabait sakrifika-tzeaz gain, ez zaie axola euren poltsikotik dirua jarri behar badute ere. "Diru laguntzak oso murriztak dira, baina ez da abesbatze-

kin bakarrik gertatzen den zerbait, arazoa orokorragoa da. Frantzian adibidez, arte ekoizpena babesteko funtsa dute, Suedian eta Norvegian diren neurriak ere eraginkor-rrak dira oso. Hemen ez. Ikusi behar Jaurlaritzak aurkeztu duen Kulturaren Euskal Planak zer dakarren", azaldu digu Migel Zeberio, koruko zuzendariak.

Zeberioaren ustez garai txarrak dira orain-goak artearentzat, orokorrean. Ez da erraz artea bizimodu eta ogibide izatea. Abesbatzen kasuan, etorkizunari begira, jarrera aldatu behar dela dio: "Arazoa gurea da, ez dugu kanpoan bilatu behar. Publikoari eskatzen duena eman behar diogu eta ez purua eta tradizionala dena. Ausardiaz, berritzea eta moldatzea da etorkizunari eusteko modu bakarra, ez dago besterik". ■

ARTEA

Picassoren atzean...

Picasso

Picasso ezkutua erakusketa azaroaren 13a bitartean dago zabalik Bilboko Guggenheim museoan. *Rue de Montmartre* lanean beste koadro baten arrastoak topatu ondoren, museotako kontserbatzaileek eginiko lana azaltzen da erakusketan. Horrek, Donostiara ere eramán gaitu, bertako galeria batean ustezko bi Picasso jarri baitituzte salgai.

**NAGORE
IRAZUSTABARRENA**

Argazkiak:
Luis Jauregialtzo /
Argazki Press

PICASSO EZKUTUA erakusketa margolari andaluziarraren bi obratan oinarritzen da: *Rue de Montmartre*, Parisko kale horretako eszena agertzen duena, eta *Le Moulin de la Galette*, izen bereko kabaretaren irudia. Biak 1900ean pintatu zituen, Erakusketa Unibertsalaren aitzakian Picassok Parisera egin zuen lehen bisitaldian. Baina hirugarren lan bat da erakusketaren protagonista: *Rue de Montmartre* koadroari kontserbatzaileek eginiko radiografia. Koadroaren azpian beste irudi bat ageri da, kabaret bateko eszena, *Le Moulin de la Galette* oso antzekoa. Guggenheimeko erakusketan, kontserbatzaileen lanaren emaitzaz gain, prozesu osoa dago ikusgai, analisi zientifikoak azaltzen dira eta dokumentazio ugari dago osatua —marrazkiak, argazkiak, esku-titzak...—. Erakusketak, beraz, Picasso ezkutuan gain, gehienetan ezkutuan geratzen den museotako kontserbatzaileen lana erakusten du.

Picassoren paleta X izpitan

Lane Levyk *Rue de Montmartre* lana 1950ean dohaintzan eman zion San Frantziskoko Arte Modernoko Museoari. 1958an pinturaren behaketa zehatza egin eta azpian beste konposizio baten arrastoak hauteman zituzten. Baina 1997an Ann Hoenigswald Washington National Galleryko kontserbatzailearen eskuetatik pasa arte, ez zen hori egiaztatu. Hark ikusi zuen garbi kabareteko eszena bat zegoela atzean, *Le Moulin de la Galette* oso antzekoa. San Frantziskoko museoko kontserbatzaile buru William Shankek hartu zuen ikerketaren ardura. X izpien bidez, Picassoren benetako koloreak erabiliz irudia berregitea lortu zuen. Irudi digitalen bidezko teknologia erabiliz, gainazaleko krakeladura-tik ikusten ziren koloreak zuri-beltzeko erradiografia batera transferitu zituen. Ondoren, pazientziak eta arretaz, egilearen kolore konposizioa berregin zuen.

Baina, artelan bat berreskuratzear haratago, kontserbatzaileen lanak margolariaren lan egiteko prozesua uzten du agerian. Ann Hoenigswalden hitzetan, "Picassok bere koadroen gainean pintatzen duenean, agerian jartzen du bere koadroak ez daudela inoiz amaituta". Bere hasierako ideia etengabe aldatzen zuen pintoreak eta hori, kontserbatzailearen ustez, "bere maisutasunaren erakusgarri da".

XX. mende hasierako Pariseko gauak

Carles Casagemas artista kataluniarrarekin batera lehen aldiz Parisera iritsi zenean, bertako kabaretekin liluratuta geratu zen 19 urteko Picasso gaztea. *Rue de Montmartre* salbu, egonaldi oparo hartako koadro guztiek Pariseko gaua dute oinarri. Erakusketan, Picassok kabaretetan jasotzen zituen zertzeladak eta garai hartako eskutitzak bildu dituzte. Sexu, alkohol eta prostituzio gauen testigantza jaso dezake, modu horretan, bisitariak.

Baina heriotzak ere izan zuen bere tokia XX. mende hasierako Paris hartan. Picassoren bidaide Carles Casagemasek, 1901eko otsaileko egun batean, bere lagunak bazkari oparo batera gonbidatu zituen. Han zen Germaine ere, Casagemas maitemindu zuen neska gaztea. Ederki jan eta edan ondoren, pistola atera zuen artistak eta Germaineri tiro egiten saiatu zen. Ez zuen bere lehen helburua lortu. Bigarrena bai, ordea: bere buruari tiro egin eta hortxe hil zen Casagemas. Gertakari horren arrastoak, berriki, Guggenheimetik 100 kilometrorra topatu dira ustez, Donostiako galeria batean.

Picasso ezkutua Bilbon. Eta Donostian?

Joan den uztailaren 20an Donostiako Articulario galeriak Picassoren ustezko bi lan jarri zituen salgai: gaztetako ustezko autorretratu bat eta kafetegia batean dagoen emakume baten

Picasso ezkutua erakusketako oinarri diren bi koadroak: Rue de Montmartre, ezkerrean, eta Le Moulin de la Galette, eskuinean. Bi koadroez gain, lehenaren erradiografian kontserbatzaileek aurkitutakoa eta lan prozesu guztia azaltzen ditu erakusketak.

marraskia kartoian, biak 1901. urtean eginak. Hurrenez hurren, 50 eta 0,5 milioi euroko prezioa jarri die Juan Castresana galeristak. Castresanak badaki inork ez duela horrelakorik ordainduko, baina beste helburu bat du: Picassoren familiaren erreakzioaren zain dago, haiek lanok Picassorenak ote diren baieztatu edo ezeztatu zain. Bitartean, azken lau urtetan Castresanak hainbat ikerketa enkargatu ditu artelanak egiazkoak direla frogatzeko.

Kartoian eginiko marrazkiak *Pablo Ruiz Picasso* sinadura darama, Malagako margolariak gaztetan erabilitako sinadura. Rafael Martin Ramos perito kaligrafikoak aztertu du firma eta ondorio garbia atera du: "Egiazko sinadurek eta aztertutakoak izaera grafiko bera dute". Horrez gain, Bartzelonako Picasso museoaren baimenarekin analisi kimiko konparatiboa egin dute, Picassoren egiazko lan bat eta bere ustezko autorretratuarekin. Enrique Parra Kimikako doktoreak lortutako emaitzak argiak dira: bi koadroak paleta bereetik irten ziren, mihisearen prestaketa, lan metodoa eta koloreen nahasketa konplexua berdinak direlako. Azkenik, egunotan Guggenheimen erakusten den prozesua ere enkargatu zuen Castresanak. Autorretratuari erradiografiak egin eta, azaleko irudiaren atzean, beste lau pintura agertu dira. Horieta-ko batean Carles Casagemasen gorpuaren irudia ageri da, Parisen bere buruaz beste egin zuen lagun minarena. 1904ean, *La vida* garai urdineko lan ezagunean, Picassok Casagemasen erretratu egin zuen eta Castresanaren esanetan, erradiografiak deskubritutako irudian "Casagemasen aurpegiaren ezaugarriak erraz antzematen dira".

Bi lanok Donostiako banku bateko segurtasun kutxa batean daude gordetik, Picasso sendiaren baieztokoaren —edo ezeztokoaren— zain, ezkutuan. ■

**MUNDU GLOBALIZATUA
ULERTZEKO OINARRIZKO
KONTZEPTUAK**
Gizarte Ikerkuntza Talerra

**EUSKAL HIZTEGI
HISTORIKOA**
Txubillo Taldea

MUNDU GLOBALIZATUA ULERTZEKO OINARRIZKO KONTZEPTUAK

Guztiz beharrezkoa da datorkiguna zer den jakitea eta zergatik gertatzen den ulertzea.

...

Ba al dakizu, adibidez, deslokalizazio produktiboa zer den eta nolako eragina izan duen Nafarroan?

Zein dira transnazionalen eragina eta internazionalizazio finantzarioa?

Nola antolatzen dute gure mundua nazioarteko erakundeek?

Posible al da erregionalizazioa globalizazioaren kontra jartzea?

Gizarte aberatsago baterantz edo pobreago baterantz zuzentzen ari gara?

Estatuak desagertuko dira edo lehen baino indar gehiago izango dute?

Non kokatu demokrazia eta herri subiranotasuna?

Politika neoliberalaren eta globalizazioaren oinarrietan sakontzeko hiztegi bat baduzu, gainera.

GAIK

ARGITALDARIA

EUSKAL HIZTEGI HISTORIKOA

Absolutismoa, Agotak, Arriagako kofradia, Autofedea, Auzolana, Baionako Ituna, Baskoniako Dukerria, Biltzarrea, Bizikidetasuna, Burdinola, Caracasko Erret Konpainia Gipuzkoarra, Desamortizazioa, Durangoko heretikoak, Erlijio-gerrak, Errekonkista, Espainiako Bigarren Errepublika, Etnia, Euskal Herriko Adiskideen Elkarte, Feudalismoa, Fenizia berria, Foruak, Galeuzka, Gamazada, Gerrilla, Hiribildua, Industrializazioa, Inkisizioa, Iraultza Frantsesa, Jagi-Jagi, Jakobinoa, Jatorrizko Bizkaia, Kaparetasun orokorra, Karlistadak, Kontrarreforma, Kontzertu ekonomikoa, Kortsarioa, Kristau zaharra, Lege Paktatua, Leinua, Lizarrako Estatutua, Matxinada, Mikeletea, Nafarroako Gorteak, Nazionalismoa, Opus Dei, Partzuergoa, Pirinioetako bakea, San Bartolome gaua, Donejakue-bidea, Santoñako ituna, Subirotasuna, Tenplarioak, Trantsizioa, Txapelgorria, Txibertako bilerak, Zamakolada...

350 hitz baino gehiago (sarrera eta argazki askorekin) gure historia ulertzeko era erraza eta atseginean.

Jadanik salgai zure liburudendan!!!

Tel. / Faxe 943 47 13 04 • jiak@facilnet.es

Ezpalak

KATIXA GARATE

Bertso eta olerkien hemeroteka sarean

XIX. MENDETIK 1990 URTERA ARTERA aldizkarietan agertutako bertso eta olerkien eta horien egileen fitxak bildu zituen Julen Urkizak, *Euskal bertso eta olerkien bibliografia* liburuan. 450 aldizkaritan plazaratutako olerki eta bertsoen 46.000 fitxatik gora. Orain Ametzagaña taldeak eta Susa argitaletxeak lan hori osatuta –fitxen %20ri bertsoa edo olerkia erantsita eta Susa Literatur aldizkariaren Gordailuan bilduta dituen poemak

gehituta– paratu dute Interneten, www.armiarma.com gunean, Gipuzkoako Foru Aldundiaren laguntzaz. Susa argitaletxea arduratuko da autoritaten inguruko azterketa egiteaz, alegia, bertso eta olerkien egileak izendatzeko irizpideak proposatu eta jartzeaz. 46.000 fitxa horietan, 30.000 sinadura daude etaa horietatik 1.100

(bertso eta olerki egileen %75-80) identifikatu dituzte dagoeneko eta uste dute aurrerago beste 800 inguru identifikatzea izango dutela.

Dramaturgo handien lan txikien zikloa

ABIAN DA autore handien obra ezezagunak eskaintzeko Iruñeko Gaiarre antzokiak eta Nafarroako Unibertsitate Publikoak egiten duten antzerki zikloa. Egile famatu horien obra ez hain famatuak Nafarroako aktore, zuzendari eta teknikariek eszenaratuko dituzte.

Carlos Gilek honakoa adierazi zion *El País*: «Euskal antzerkiak anbizioa falta du, jendea bere mailan eroso dago».

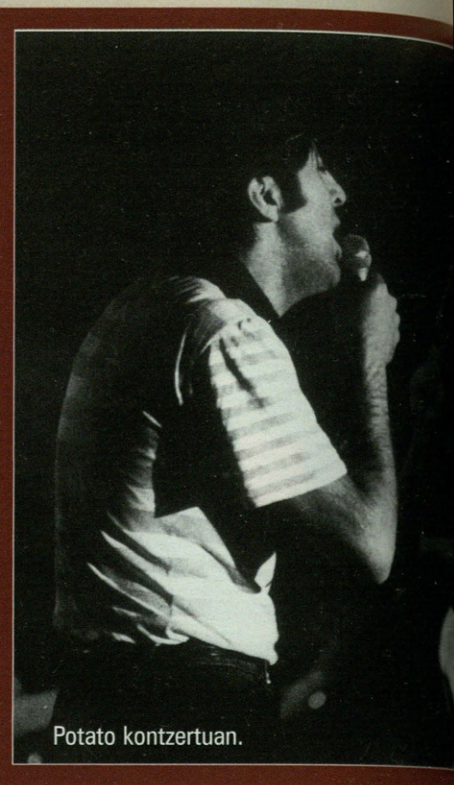
Felipe Juaristik esanak *Garan*: «Oso idazle onak daude hemen eta publikoa ez dago oraindik prestatuta idazle horiek idazten dutena irakurtzeko. Gizarteak ez du beharko lukeena egin, hots, idazleengana joatea. Hemen idazleak joan behar du publikoarengana eta hori egiten denean ateratzen diren obrak dira euskaltegi-tan irakurtzekoak».

Urtzi Aranburu dantzaria *Euskal Herriko dantzaren egoeraz *Garan**: «Akademik oso maila ona eta

altua dute, baina dantza egin ahal izateko, aldiz, atzerriko taldeetara jo beharra dago».

Andoni Egañaren hitzok jaso zituen *Berriak*: «Bertsolaritza indartsu ikusten dut, gizarte modu honi oso ondo egokitzen baitzaio; egungo kontsumo parametroetan nahiko ondo egokitzen da bertsoa. Ahozkoa eta bat-batekoa da, eta bertsoak ez dira irauteko eginak».

Gari Berasaluzek zera izkiriatu zuen *Berriko Liburuan*: «Nobelaren diktadura azken batean kapitalismoaren diktadura besterik ez da, erraldoiak gure liburugintza-ren banaketa sistema ere irenstea lortu baitu».

Potato kontzertuan.

Jean Haritschelhar euskaltzainburu, idazle eta hizkuntzalari baigorriarrak Eusko Ikaskuntzako 2004 Manuel Lekuona saria jasoko du aurki, euskal kulturaren alde egindako lanagatik.

Jean-Mari Peigna pintore arborenarraren *Coffe Painting* erakusketa zabalik da Miarrizteko Sainte-Eugenie elizapean, azaroaren 24a arte. Kafea erabiltzen du margotzeko Costa Rican eta AEBetan bizi izan den artistak.

Igor Estankona eta **Karlos del Olmo** nagusitu dira Irun Hiria Literaturari Sariatako euskarazko atalean, *Ehiza eta nekea* poemekin eta *Hiltzaile ilegorria* polizia eleberrirekin.

Glu Glu ekoiztetxea *Cocidito Madrileño* antzezlan prestatzen ari da. Izen bereko irratzaioan oinarrituta dago lana eta Galder Perez eta Eloi Beatok egokitu dute eszenarako.

Alaitz eta Maider

banandu egingo dira, erromeri giroaren beheraldia eta gauza berriak egiteko nahiagatik. 14 urtez izan dira elkarrekin eta hiru disko grabatu dituzte.

A. ELOSEGI

Euskal Rock Erradikalaren eztanda aztertzen

80ko hamarkadan Euskal Rock Erradikalaren magalean sortutako mugimendu musikal eta sozialari buruzko proiektua atundu dute Fito Rodriguez Bornaetxeak eta Miren Jaiok. *Beste bat!* du izena eta garai baten erretratua ematea du helburu. Hartara, sormen oparoko garai hartako musika taldeen inguruko idatzizko eta ikus-entzunezko agiriak bildu dituzte —kantak, taldeei irratian egindako elkarrizketak, afitxak, fanzinak, *Muskaria* musika aldizkaria...— eta Bilboko Rekalde aretoan jarri. Erakusketaz gain, mahai-inguruak, bideo emanaldiak eta proiekturako propio egindako ikuskizuna antolatu dituzte. Liburu bat ere plazaratu dute: *Beste bat! 18 herri kanta*. 23 artistak 18 kanta hautatu dituzte eta haiei buruz idatzi dute. Huan Porrah Blanco antropologo andaluziarrek ere garai hartako mugimendua aztertu du *Negación punk de la sociedad vasca* (Euskal gizartearen punk ukazioa) tesian. Urte haiek arrastoa utzi duten seinale.

Emankizunaren aurretik, aditu batek antzezlanaren egilearen gaineko argibide hainbat ematen ditu. Pasa den urriaren 18an Antón Chejoven *El violín de Rothschild* eskaini zuten, azaroaren 8an Juan Rulforen *Macarío* emango dute eta 22an Bernardo Atxagaren *Guillermoren aitortza*. Aurrerago Sam Shepard, Tennessee Williams eta David Mameten lanak ere ikusi ahal izango dira

Nafarroako Kantu Txapelketa gertu

HAMABOST URTETIK GORA izatea, eta grabaketaren bat norbere ize-nean salgai ez izatea dira Nafarroako Euskal Kantu txapelketan parte hartzeko baldintzak. Lehen kanporaketa azaroaren 6an izango da Arangurengo kultur etxean eta bigarrena azaroaren 13an, Larraintzar-ko Eskoletako areto nagusian. Finala azaroaren 27an jokatu da. Saiootan kantatzeko era epaituko dute, ez musika, eta epaimahaiak arreta berezia emango dio hitzak edo melodiak kantariak asmatuak izateari. Bestalde, Euskal Kantuzaleen Elkartek Txapelketan nabarmentzen diren kantariei errepertorioa osatzeko eta Nafarroan zehar kontzertuak emateko aukera emango die, *Gazteak kantari* programaren bidez.

Udagoieneko Ostera Bizkaian zehar

EZ DA ERRAZA euskarazko kultur emanaldiak Arriaga antzokian edo Bilboko Guggenheim museoan eskaintzea, ondotxo dakite hori kulturegileek. Ez da erraza euskararen egoera larria den zonaldeetan euskarazko ikuskizunak erakustea. Topaguneak antolatutako *Udagoieneko Osterak* horiek erdietsiko ditu azaroaren 5etik abenduaren 18ra bitartean. Hona ekitaldi batzuk: Bernardo Atxagak, Garik, Jose Manuel Goikoetxeak eta Nando de la Casak *Aitormena* ikuskaria aurkeztuko dute Arriagan azaroaren 28an; Ruper Ordorikak kontzertua emango du abenduaren 5ean Balmaseda Udal Ateneoan, eta Ramon Agirre eta Joserra Senperenak *7 gezur txiki* taularatuko dute Trapagaranen abenduaren 18an.

Durangoko Kafe Antzokia zabalik. Sei urteko lanaren

ostean, Plateruena Durangoko Kafe Antzokiak ateak ireki ditu. Durangon euskalgintzaren erreferentzia izango den gunea sortzea eta kultur eta aisialdi programazio finko eta kalitatezkoa eskaintzea du xede. Dagoeneko osatua dute azaro eta abendurako egitaraua; besteak beste, Karidadeko Benta eta Igor Arzuagaren kontzertuak eta Zirika Zirkusen emanaldia eta Toti Martinez de Lezearen hitzaldia eskainiko ditu.

Aretoetan sakelako telefonoak blokeatzeko

esku-mena dute Iparraldeko kontzertu antolatzaileek, zinema aretoek eta antzokiek, oraintsu telefonoak areto barnean blokeatzeko legea onartu baitu Frantziako Gobernuak. Hala, telefonoen soinuek ez dituzte ikus-entzuleak ernegaraziko.

ALBERTO ELOSEGI

Iruñeko Udala pirateriari aurre egite nahian.

Hitzarmena sinatu du Iruñeko Udalak SGAE eta AFYVEekin, pirateriari aurre egiteko eta egile eskubideak babesteko. Iruñeko udaltzainek, SGAEk eta AFYVEk elkarrekin egingo dute lan pirateriaren segimendua egiteko. Udaltzainek biltzen duten materiala deuseztu egingo dute hiru hilean behin. Bestalde, sentsibilizazio kanpainak egingo dituzte egile eskubideak babesteko eta herritarrak kontzientziatzeko.

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

Ipuin izugarriak Batzuen artean

ELKAR

175 orrialde
12,30 euro

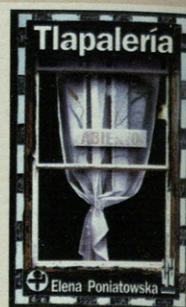
Zazpi idazleren kontakizunak

Zazpi euskal idazleren ipuin zirraragarriak bildu ditu Xabier Mendiguren Elizegik *Ipuin izugarriak* liburuan, joan den hamarkadan kaleratu ziren istorio onenetakoen antologia delakoaren uste osoan. Literatur lehiaketa ezberdinetan sarituak izan ziren gehientsuenak —hala nola Begoña Bilbaoren *Isuritako ura ez da batzen*, Zorion Zamakolaren *Ez dut biharko egunik ikusiko*, Jesus Mari Olaizola *Txilikuren Etxerako bidea*, Luis Fernandezek *Kontaktua* edota Ana Moralesek *Adibidez*—. Legenda urbanoak gai dituen Julen Gabiriaren *FOAF tale* ez da orain arte sekula argitaratua izan. Bai ordea Harkaitz Canoren

Briko-biguina: egizu etxean konplikaziorik gabe Napartheid aldizkariak feismoari eskainitako alean agertu zen. ■

Gizakion bizitzaren bilbea

Parisen jaio baina kazetari, irakasle eta zinegile gisa duen bizimodu profesionala Mexikon burututakoa dugu Elena Poniatowska, idazle bezala ere makina bat lan kaleratu dituen emakumea. Zortzi narrazio laburren bilduma den *Tlapalería* Txalaparta argitaletxearekin plazaratzen duen hirugarren liburua da. Egoera bakoitzak behar duen hizkera maisuki jasoz, kontatzen dizkigu bertan Mexikoko kaletan bizitzera derrigorturik dagoen neskato baten gorabeherak, neskame eta jabeen arteko borroka isilak, alkatxofa baten bihotza gordetzeko beharrezkoak diren hostoen benetako zeregina, urteak nola joaten zaizkion etsiturik ikusten dagoen agure baten azken amodioa, zakurrak gizakiak baino askoz gehiago maitatzen jakin zuten emakumearen bizitza eta beste. ■

Tlapalería

Elena Poniatowska

TXALAPARTA
127 orrialde
12,50 euro

Gipuzkoa y el poder real en la Alta Edad Moderna

Susana Truchuelo García

GIPUZKOAKO FORU ALDUNDIA

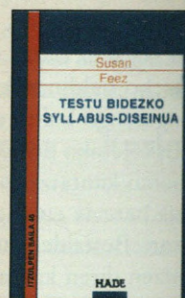
716 orrialde

Gipuzkoak Goi Moderno Aroan izan zituen eskumenak

Gipuzkoak entitate politiko gisa Goi Moderno Aroan izan zuen bilakaera aztertu du Susana Truchuelo García *Gipuzkoa y el poder real en la Alta Edad Moderna* izenburua duen bere doktorego tesian. Aipatu garaian Gaztelako Koroaren barnean probintzia honek zerga, armada eta merkataritza arloetan eskubide besterenganaezinak lortu zituela azaltzen du Susana Truchuelok ikerlan honetan, Gipuzkoako eta beste hainbat lekutako artxiboetan gordeta dauden iturri dokumentalen azterketa sakona egin ondoren. Erakundearen arteko aginte harremanen ikuspegitik, berriz, ikerlanak erakusten du errege jurisdikzioaren eta probintziaren arteko tentsio aldietan ere, negoziazioaren bidez moldatzen jarraitu zutela bi aldeek. ■

Hizkuntzak hobeto ikasteko

Ana Isabel Moralesek euskaratu duen *Testu bidezko syllabus-diseinua* lana Susan Fezzek Helen Joyceren laguntzarekin egin da eta, berez, Australiako testuinguruan dago kokatua, eta ingelesaren irakaskuntza du erreferentzia. Baina azalpen gehienak edozein hizkuntzaren irakaskuntzari aplikatu dakizkiokeenez, HABEk plazaratutako bertsioan adibide asko egokitu egin dituzte euskararako eta euskal gizarterako. Aspaldi hasi ziren ingelesaren irakaskuntzan diskurtsoari lotutako trebetasunak arretagune bihurtuz, eta hain zuzen ere *Testu bidezko syllabus-diseinua* irakasleek testu osoak irakatsi beharri eman zaion erantzuna da, ahozko testuaren eta testu idatzien egitura eta ezaugarri gramatikalak modu esplizituan irakatsiz, eta euren testuinguru sozial eta kulturalekin lotuz. ■

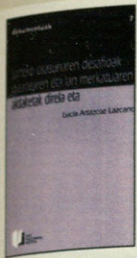

Testu bidezko syllabus-diseinua

Susan Feez

HABE

195 orrialde
9,27 euro

Laneko osasunaren desafiak

Lucía Artazcoz Lazcano

MANU ROBLES-ARANGIZ
INSTITUTUA

40 orrialde

Laneko osasun politiken desafiak

Bartzelonako osasun publikoaren Lan eta Ingurune Osasun Zerbitzuko arduradun nagusia den Lucía Artazcoz Lazcanok egindako lan honen izenburu zehatza *Laneko osasunaren desafiak* gizaratearen eta lan merkatuaren alderdiak direla eta da. Ikuspegi transbertsalarekin garatu du egileak, emakume eta gizonen osasunean eragina duten faktoreak sakonean aztertu nahi izanez gero beharrezkoa delako horrela aztertzea, emakume asko gaizki ordainduta eta prekarioak diren lan motetan ari direlako, eta horrez gain beraiena izaten da etxeko lanen ardura ia guztia, eta bistan da,

horrek beren lan baldintzetan eta lan arriskueta onorioak izaten ditu. ■

Lau urtetik aurrerako neska-mutikoentzat

Juan Kruz Igerabidek euskaratu duen otso zurien gaineko istorio eder hau Antonio Venturak sortu eta Teresa Novoak marraztua izan da, negu gorrian nolakoak diren haran eta mendiak lau urtetik aurreragoko haurrek ikas dezaten. Lozorroan dago ingurune guztia, erreka izozturik daude eta dena da zuri han, baita zortzi pausoren arrastoak elur gainean uzten ari diren bi otsoak ere. Bat-batean, otseme zauritu baten uhuria entzuten da urrutian, eta hari laguntzera abiatzen dira beste otso biak. ■

Bi otso zuri

Antonio Ventura,
Teresa Novoa

IBAIZABAL

32 or./ 11,50 euro

Bi otso zuri

XABI BORDA

“Gauzak neuk bizitzen ditudan eran ematen ahalegindu naiz”

Noiz ekin zenion poemak idazteari?

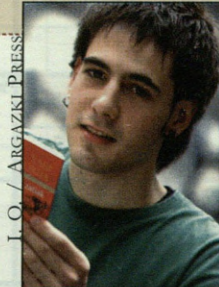
Egunerokotasunak eta egungo gizarateak eta bizimoduak ito egiten naute. Injinerutza ikasten ari naiz, eta horretan hasi nintzenean, bada, hainbeste zenbaki, formula eta ordenagailu kontuekin nekatu bezala sentiturik, denbora librean bestelako gauzak egiten hasi nintzen, batik bat irakurtzen eta idazten. Barruko urduritasunak edo kezka apaltzeko idatzi nituen nire lehenengo poemak, eta gero lagunei-eta erakusten nizkien. Halako batean Jose Luis Otamendiri erakutsi nizkion, eta nire sorpresarako idazten jarraitzera gonbidatu ninduen. Horrela sortu zen *Birika zatiak*. Urtebete eman dut poema horiek idazten.

Zer aurkituko du irakurleak zure lehen liburu honetan?

Guztira berrogeita hamasei poema, batzuk laburregiak eta beste batzuk oso laburrak. Banakabanaka egin nituen poema horiek, era independentean, liburua itxuratzerakoan progresio baten arabera ordenatu eta antolatu baditut ere.

Horregatik agertzen al dira bost ataletan banaturik?

Bai. Gai aldetik ez dut uste berrikuntzarik dakardanik, beti ibili izan diren gaiak eta gogoetak daude liburuan. Maitasuna izan liteke gai nagusia —maitasuna edo elkarren ondora bildu beharra—, eta, horrekin batera, bakardadea. Betiko maitasun idilko horretatik aldentzen eta gauzak neuk bizitzen ditudan eran ematen ahalegindu naiz. Horregatik, maitasunarekin lotuta distantzia agertzen da —nola askotan elkarren beharra baldin badugu ere, hainbat arrazoiengatik ezin hurbil gaitezkeen— eta horien guztien gainean, denbora eta heriotza.

J. O. / ARGIAZKI PRESS

egileari galdezka

Xabi Bordaren lehen olerki emaitza

1981ean Azpeitian sortutakoa dugu Xabi Borda, Susa argitaletxearen bidez *Birika*

zatiak, bere lehen olerki emaitza plazaratu duen gaztea. Bost ataletan banatuta dago liburua: *Goizaldeko hozkiriari birketan*, *Basamortu arrastotak zainetan*, *Esku bete negu*, *Haize apur bat aurpegiara eta Udaberria hankapean*. dira atal horiek, eta guztietan bere ikuspegi pertsonalarekin agertzen zaigu Xabi Borda, gauzak berak bizi izan dituen eran azalduz. Bi klabe erabili ditu liburu hau osatzeko. Batetik, nitasun fisiko bat agertzen du, harriz, burniz, porlanez, asfaltoz eta abarrez osatuta dagoen mundu materialaren aurrez aurre jarrita. Hor ez dago nitasun espiritua-lik. “Ni” eta “zu” horiek begiak, zainak, hezurak dituzte, horiek gabe ez dagoelako ez ni, ez zu. Horiek dira liburuan

Birika zatiak

Xabi Borda

SUSA

86 orrialde
10 euro

min daudenak, erasanda. Gero bigarren klabea agertzen da, nitasun indibiduala. Talde txiki-tan ibiltzen ahalegindu da olerkaria, ni eta zuren artean ia-ia, kolektibotasuna saihestuz, nahiz eta jakin ni eta zu horiek ere kolektibotasun baten parte direla, baina kolektibotasun hori gehiago da jazar-tzen zaien mundu horren parte eta ito egiten ditu baita ere. ■

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

		* IZENA		Aretoa		Likitsa		Mutiko		Naroazue	
		Egiteko, lan		Araknido ikaragarria		Karea egiteko labea		Her. hizk., zer			
		Salakuntza									
		Su bizi									
Begira		Apeta, irrika						Iridioa			
Nafarroako herria		* DEITURA						Erregai mota			
						Inbutua					
						Ukatzeko					
Lurralde				Anaiak						1000	
Bizkaieraz, sobera				Zurrupatu						Egile atzizkia	
				48 ordu barru				Edo			
				Nitrogenoa				Partitiboaren marka			
Tindatzeko koloregai						Zuzen					
Ing., gaizto						Bokala					
				Bihi				Biziaren erdian		Uranioa	
				Zero				Oxigenoa		Boroa	
Hari, nuena						Nafarroa Behereko gailurra					

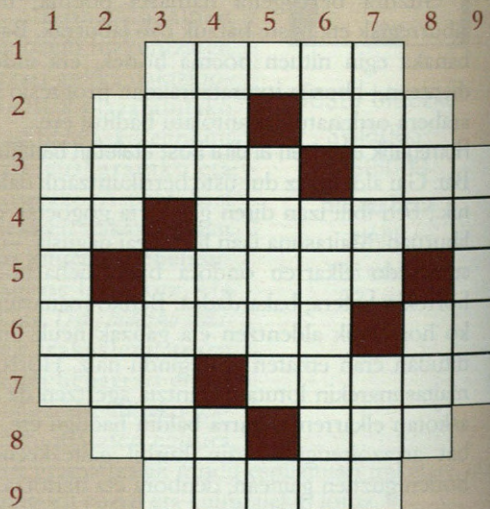
Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Txinako hiriburua. 2.- Leku horretan. Diru, txanpon. 3.- Nik nezan, eta hark... Alkohol edari. 4.- Espainiako alderdia. Poltsikoa. 5.- Kontsonantea. Ibar, bailara. Kontsonantea. 6.- Nornahi, edozein. Atx! 7.- Errepikatuz, begietako distira. Gai bakun baten zatikia, haren ezaugarriak atxikitzen dituen txikiena. 8.- Zangoaren atal. Turkiako armadako ofiziala. 9.- Berehala.

GOITIK BEHERA

1.- Zeuden. 2.- Hi. Esaten du. 3.- Alaitasun, alegera. Kolore mota. 4.- Eraso, Jazarri. Ba..., baneuka. 5.- Potasioaren ikur kimikoa. Emakume izena. Röntgen. 6.- Islandia. Mapak. 7.- Galdetzaila bat. Eguneroko jaki. 8.- Musika nota. Sortu zintuena. 9.- Herri, aberri.

Kontrapasa

Erantzunak zehaztuz joan ahala, pasa ezazu letra bakoitza dagokion laukira. Beheko taula osatu ondoan Jean Paul Sartre filosofo eta idazle frantsesaren esaldi burutsu bat agertuko zaizu.

- I. Gizaseme helduak
- II. Komuneko garbiketa-ontzia
- III. Erraz egiten du negar
- IV. Nafarroako herria, Lizarra aldean
- V. Ukuiluak, sarocak
- VI. Emakume, andre
- VII. Babarruna
- VIII. Errepikatzen den zeremonia

35	45	12	9	51	24	38
8	39	18	43	26	3	30
27	7	10	34	5	13	22
50	1	32	40	36	48	
16	17	41	6	19	20	
4	31	44	47	33	28	
2	37	21	15	25	42	
49	46	23	14	29	11	

Kike Amonarriren umorea

Pare gabea

Orain hurrena, espartina hauen iragarkia ekarri nuen orriotara. Baina ezin izan dut etsi, Baionan duten dendako erakusleihoari ateratako argazki hau ere argitaratu gabe. Ez du komentariorik behar. Bera da paregabea!

1	2	3	4	5	6	7	8		9
10	11		12	13	14	15		16	17
18	19		20	21		22	23	24	25
26		27	28	29	30	31	32		33
34	35		36	37	38	39	40	41	42
43		44	45	46	47	48	49	50	51

Kontrapasa
Biharreko gurutzeak onak dira-
benetan eraginkorrek dire-
nean.
Jean Paul Sartre
Hitz gurutzeak
Ezker eskutik: 1. Pekin, 2.
Hor Sot, 3. Zeran, Ron, 4.
IU, Sakela, 5. R. Haran, 6.
Edonor, Alt 7. Nit, Atomio,
8. Chin, Agur, 9. Aurki.
Gutik behean: 1. Ziran, 2.
Heu, Dia, 3. Poz, Horia, 4.
Erasen, Niu, 5. K. Nara, R.
6. Is, Karak, 7. Noren, Ogi,
8. Sol, Ama, 9. Nazio.

Soluzioak

E	B	A	K	O	A	N	O	I	N	
U		Z	I	E	A	L	A	D	B	
Z	E	T	A	U	D	I	N	T		
A	L	A	R	E	T	Z	I	A		
M		K	B	A	N	E	R	L		
A	L	I	N	O	A	S	A	G	E	
R	I	R	A	R	I					
A	T	E	K	A	L	S				
N	U	Z	I	K	E	T	B			
M		Z	G							

Argitalpen honen edizioan lankide:

kutxa

gizarte ekintza

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA: MARIJO DEOGRACIAS
ARGAZKIAK: ENEKO REDONDO

Karrantza (Bizkaia)

Larre berde eta haitz zurien lurraldea

Pinuak sartzen hasi aurretik, berdegune amaigabeak ziren gure baso-zelaiak. Gaur egun, pinuek erabat eraldatu dute ingurua, baina bada Bizkaian, oraindik ere, orduko paraje ikusgarriak gordetzen dituen gune bat: Karrantza, Enkarterrietako eskualdean, Burgos eta Kantabriarekin mugan dagoen lurralde aparta. Zelaietan, irudi bukolikoetan legez, esne-behiak eta okela-behiak baino ez dira ikusten eta bertako biztanleen bizibide nagusi dira.

Sopeña, 200 urteko artadiaren sekretua

Artaditik ordu eta erdiko ibilbidea egin daiteke. Bidean, gainera, bestelako zuhaitzak ere badaude, eta ezagutzen ikasteko, izendatuta topatuko ditugu. Txutxumutxu modura aitortuko dizuegu, sasoi denean perretxikotara joateko paraje zoragarria dela, baina sekretu hau, zuen eta nire artean geratu dadila. Armañoneko parke natural izendatzeari esker, Sopeñako artadia babesgunerik garrantzitsuena izango da. Artadia ikusgarria da. 200 urte baino gehiagoko zuhaitzak daude. Mediterranearen erako artadia da eta Kantauri itsasaldean dagoen mota honetako artadi bakarra da. Zuhaitz ikusgarriak daude eta pare bat hektarea ditu. Bertan, gainera, mikroklima berezia garatu dela diote: uda aldean bisitatuz gero, beste lekuetan baino giro freskoagoa izaten da eta neguan, berriz, epelagoa. Adituek diotenez, tenperatura orekatzea lortu da artadian.

Aurreko batean, Bizkaia ezagutze-ko Enkarterrietatik hasia aukera ausarta bezain interesgarria zela kontatu genuen. Eta bada, Galdames inguruaz gain, eskualde horretan aberats bezain ikusgarri den beste gune bat: Karrantza. Horixe ezagutzea da oraingoan proposatzen dizueguna. Sasoi bateko Euskal Herriko larre berdeak bisitatzeko aukera eskaintzen digu Karrantzako udalerriak. Auzune txiki mordoak osatzen dute Karrantza, eta indiano-en aztarna ugari izateaz batera, naturaren eboluzioaren erakusgai harri-garriak ere baditu. Horren adibide dira Sopeñako artadia eta Pozalaguako kobak. Horren inguruan, Euskal Autonomia Erkidegoko hirugarren

parke naturala egiteko asmoa ere badago. Orain dela hamar urteko egitasmoa den arren, 2005ean Rane-ro auzunearen bueltako parajea Armañoneko parke natural izendatzeko proiektua dauka Eusko Jaurlaritzak. Horren alde egin zuten Baljerrri taldekoek, hamarkada bat dela, inguru horretatik tentsio altuko kablea pasarazi nahi izan zenean. Proiektu hori bertan behera geratu bazen ere, parke naturalaren izendapenak aurrera egin zuen eta, itxura guztien arabera, datorren urterako onartu egingo dute.

Hortaz, eta mugak jartzen dizkion bitartean, parajea era naturalean, dagoen moduan, gozatzeko daukagun aukera aprobetxatuko dugu.

Pozalaguako kobak

Pozalaguako haitzuloak Armañoneko parke naturalaren barruan geratuko dira. Gaur egun bisitatu daitezke. Gainera, orain dela gutxi ingurua atondu dute autoentzako eta autobusentzako aparkalekua eginez, eta bisitarientzako komun publikoak jarri. Bisita orduak goizeko 11etatik arratsaldeko 19:00ak arte dira –azkena 18:30etan sar daiteke–. Pozalaguako kobak txikiak izan arren, "escentrica" izeneko estalaktita berezia daukate eta estalaktita mota hauek dituen koba bakarra dela diote, kantitate eta kalitatez. Pozalaguako kobek milioi bat urte dituzte, gutxi gorabehera.

Hornitu mobila

BBK-ko

kutzazainetan

www.bbk.es

Karpin abentura

Karpin abentura edo Bizkaia parke ekologikoa Biañez eta Paules auzuneen artean dago. Sartu aurretik gerturatu zaitezte, atetik oso hurbil dagoen askara. Bitxia da, baina hantxe dago jasota Karrantza haraneko zaindariaren agerpena gertatu zenekoa: 1670eko irailaren 18an izan ei zen, Gertaera Oneko Andra Maria agertu zenekoa —bere santutegia La Escrita mendatetik oso gertu dago, Suceso auzoan—.

Bizkaiko parke ekologikoari dagokionez, 20 hektareatan Terra-sauro gunean dinosauruen sasoiko animalia erraldoiak ikusiko ditugu eta Dino Txiki gunean, txikienean olgetan egiteko aukera paregabea dute. Gastoon Island gunean, berriz, dinosauruen ondotik etorritako faunaren berri jasoko dugu eta horrez gain, 64 espezie ikusiko ditugu, gehienak animaliak sendatzeko zentrotik ekarritakoak. Neguan joan gura izanez gero, aurrez hartu behar da txanda: 946 107 066 edo 944 479 206 zenbakietan. Asteburuetan, berriz, 11:00etatik 19:00ak artean bisitatu daiteke.

Benetan ikusgarria da Ranero auzunetik Paules auzunera bitartean dagoen eremu osoa.

Karrantzara bidean

Autoz Zallatik aurrera eginda Karrantzako udalerrian sartuko gara. Mendatea jaitsi ostean, hainbat auzunerekin topo egingo dugu eta gure jomuga Ranero izango da. Horretarako Molinar bainuetxeak igaro ostean, BI-4679 errepeidea hartuko dugu, ezkerretara, eta 5 bat kilometro egingo ditugu, Ranero auzunea pasa ondoren, Pozalaguako kobetara arte. Goizeko 11etan irekitzen dituzte kobak bisitatzeko ateak, harrobi ikusgarriaren ondoan daude, eta harrobi hori martxan egon zeneko eraikina aprobetxatu dute begiratokia egiteko. Bizkaiak Burgos eta Kantabriarekin muga egiten duen mendatea dago parez pare. Ikusgarria da benetan. Goizean goizetik eguzkia handik irteten da eta arratsean, berriz, mendate guztia ikusteko aukera izango

Karlistaren Torka: Raneroko haitzetan gunerik garaiena da hau. Argazkia Pozalaguako kobetarako sarreratik aterea dago.

dugu. Aipagarria da Raneroko harkaitzek erakusten diguten bista: paraje karstikoa da eta hantxe dago Karlistaren Torka izeneko sima (737 metrokoa). Horixe izango da gure ibilbidearen hasiera.

Sopeñako artadirantz

Kontuan hartzekoa da, gaurko proposamena joaneko ibilbidea dela. Itzulera leku beretik egin ezean, taxian edo bestelako garraiobidez egin behar da. Hala ere, 3 ordu edo 3 ordu eta erdiko ibilbide zoragarria da. Helmuga Sopeñako artadia dugu, 200 urte baino gehiago dituzten arteek osatzen duten arboladia.

Pozalaguako aparkalekuan autoa utzi eta mendian gora egingo dugu. Horretarako, kobetara heldu aurretik dagoen bidexka hartuko dugu. Ordu erdiko igoera da gailurrera artekoa. Pixka bat aldapatsua da, baina 40 bat minutuan egin daiteke. Eta handik aurrerakoa, laua dela esan genezake, artadira arte.

Bitxia da oso Pozalaguako begiratokitik eskuma aldera begiratzuz gero, harkaitz nagusi biek duten tarte,

Mazo haitza batera eta Ranero bestera. Badirudi itsasoak beharko lukeela han. Horixe baino ez zaio falta parajeari. Beste aldera, berriz, eta artadira bitartean, larre berdeak ikusiko ditugu. Izan ere, Karrantzako eskualdean, larreetako ugazaba dira esnebehiak eta okela behiak. Euskal Herrian pinua azkar hazten zen zuhaitza zela ohartu aurretiko euskal zelaia dira ikusiko ditugunak gure bistak ematen duen lekuraino.

Biañezko San Andres eliza

Oinez egiteko paraje hori ikusi egin daiteke, auzunez auzune joanez gero. Autoz edo bizikletaz egiteko bidea izan daiteke hori. Bisitatu beharrekoa da Ranero auzunea. Txikia da, baina badira antzinako dorretxe itxura duten etxeak ere. Sasoi honetan bisitatuz gero, piper sikuak ikusiko ditugu balkoietan eskegita.

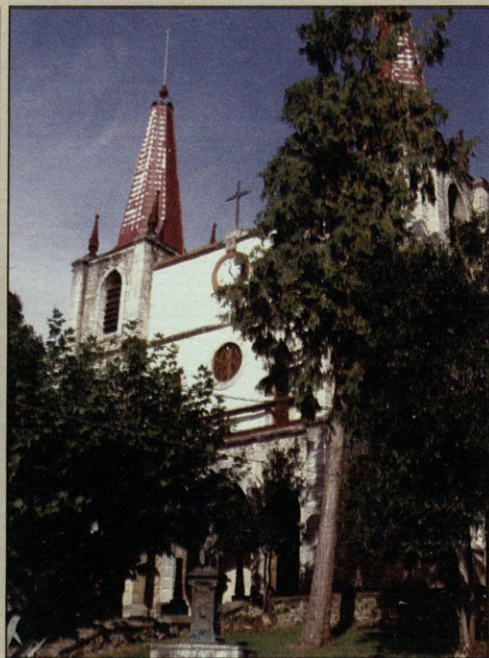
Osterantzean, Molinar bainuetxetara jaitsi daiteke eta baita Palatinos-eko espiritualtasunaren etxera ere. Handik gertu dago Biañez auzunea. Aldapa gora batean dago eta

Ordunteko mendatea

Azken aldian maiz ari gara Ordunte mendia ikusten hedabideetan. Burgosen dagoen Mena haranean dago eta Karrantzarekin muga egiten du. Hantxe jarri gura du Eusko Jaurlaritzak beste parke eoliko bat eta hori dela eta, jendea protestan hasia dago. Han inguruan dago Zalama mendia, Bizkaiko bigarren mendirik garaiena. Trikuharriz josita dago eta berreskuratze lanak egin izan dira aztarnetan. Hartara, batzuk jatorrizko egoeran ikusi daitezke. Behin hara iritsita, Karrantzako elizetatik ibilaldia ere egin genezake. Aipagarria da gaur egun eliza asko berritu egin dituztela eta badirela oso interesgarriak diren eraikin erlijiosoak. Horietako dugu Aldakueba auzunean dagoen Mexikoko katedralaren erreplika. XIX. mende amaieran eta XX. mende hasieran eraiki zuten. Izan ere, hango biztanle asko Amerikara joan ziren eta itzuleran han ikusitako arkitekturaren eredu diren eraikinak egitea agindu zuten Karrantza aldean ere.

Goiko irudian, Biañezko garbilekua, eta ondoan San Andres eliza, XIX. mendekoa.

Ranero auzoko erdigunean dago taberna eta iturria, Pozalaguara bidea hasten den lekuan.

sarrera bi ditu. Bietatik, hala ere, leku berera helduko gara: San Andres eliza aurrera eta sasoi bateko garbilekura. Latsarri edo harraska berritu dutela igartzen da baina han ere, jendearen ingurumenarekiko errespetu eskasaren aztarnak sumatzen dira; zaborra eta hondarrak daude harriaren bueltan. Hala ere, iturriak ur emari dezentea dauka.

San Andres elizaren dorre bien kapelerak behetik, errepide nagusitik, ikusten dira, jada, eta harritu egingo gaituzte, gutxi direlako horrelako itxura duten euskal elizak. Biañezko San Andres eliza 1884an eraiki zuten, Romualdo Chavarri zenak aginduta. Eliza eta auzuneko eskola

biak eraiki zituen berak XIX. mende amaieran. Bere omenezko leloa irakurri daiteke oraindik ere, elizaren frontisean "Romualdo Chavarri jaunari, eliza honen eta bere eskola bien fundatzaileari, parroikia honetako eliztarren esker onez".

Elizaren ezkerraldeetik ikusten den bideak eramango gaitu Bizkaiko Foru Aldundiaren Karpin abentura parkera eta handik aurrera, Paules auzunera arte jarraituz gero, Kantauri alde guztian dagoen artadirik zaharrena bisitatzeko aukera izango dugu. ■

ONDARROAKO UDALA

Agustin Zubikarai IV. Saria Nobela Laburren Lehiaketa

- Noiz arte aurkeztu: Abenduak 1
- Sariduna Elkarlaneanekin argitaratua
- Epaimahaia: Miren Agur Meabe, Kirmen Uribe, Xabier Mendiguren

Udal Euskara zerbitzua
94 683 36 68

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

ZIENTZIA

Anfibioak arriskuan

IGELAK, tritoiak, salamandrak eta beste anfibio batzuk desagertzeko arriskuan daude. Ondorio hau, 500 zientzialarik baino gehiagok 5.743 anfibio espezie aztertu ondoren iragarri dute. Anfibioen espezieetatik %32 desagertzeko arriskuan dagoen bitartean, ugaztunen artean %23 baino ez dira, *Science* aldizkariaren arabera.

Beharakada joan den mendeko 80ko hamarkadatik aurrera areagotu egin da eta eman diren arrazoen artean hauek aipatuko ditugu: ingurumen naturalak desagertu izana, poluzioa, klima aldaketak eta gaixotasunak.

Anfibio
espezieen %32
desagertzeko
arriskuan
dago.

Osasuna

JABIER AGIRRE

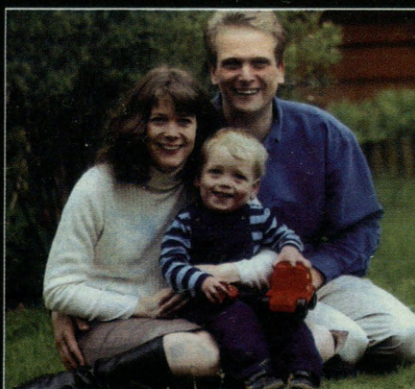
Bihotz erdiarekin zoriontsu bizi den haurra

MATTHEW BAUMBER umeak 22 hilabete besterik ez ditu, eta itxura guztien arabera zoriontsu bizi da. Baina orain arteko bere bizimodua ez da batere erraza izan.

Isabel ama haurdun zegoela, kontroleko ekografian fetuaren bihotzaren eskuinaldea ez zela modu egokian osatu ikusi zuten medikuek, eta bihotzak odola behar bezala ponpatzen ez zuenez, bikoteari haurdunaldia eteteko gomendatu zioten, umearen bihotza konpontzeko egin beharreko ebakuntza oso arriskutsua baitzen.

Hala ere, David eta Isabel senar-emazteek pentsatu zuten umeak aukera merezi zuela, eta jaio ondoren 4 orduko ebakuntza gogorri esker, umeak bizirik iraun zuen. Zazpi hilabete zituela, berriro ere beste ebakuntza bat egin behar izan zioten umeari, bere osasuna asko hondatu baitzen, eta operatu ezean, ez baitzuen bizirik jarraitze-ko aukerarik.

Geroztik, hamalau hilabete joan dira, eta gaur egun Matthew umeak bizimodu ia normala egin dezake.

Goiko irudian, Matthew-k jaio berritan sufritu zuena. Behekoan, egungo ume bihurria.

Hautzaindegira joaten ere hasi da. Amak dioen bezala, "ikaragarria da korrika ikustea. Betiko galduko genuen beldur ginen, ebakuntza arrisku handikoa zela-ko, baina bihotz-erdi horrek lagunek egiten duten guztia egiteko aukera ematen dio. Diferentzia bakarra da, Matthew errazago nekatzen dela".

Erresuma Batuan ez dira asko umeari egin zaion kirurgia konplikatu burutzeko gai diren osasun-zentroak. Adituek, bestalde, jakin-min handia dute era horretako gaixoen eboluzioa zer-nolakoa izango den ikusteko. Birminghameko haur-ospitalean Matthew-en kasua gainbegiratu zuen John Wright kardiologoak esan bezala, "umearen osasun egoera oso larria zen, eta ebakuntzarik gabe, zinez, hil egingo zatekeen. Operazioei esker, eskolan moldatzeko gai izango da, eta baita bere adineko beste umeek bezala jolasean aritzeko edo gorputza lantzeko ere. Ez dakigu bere etorkizuna zein izango den, baina 20 urte barru, bizimodu aktiboa egiteko kapaz izatea espero dugu".

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Aihenatzeko

AIHENATUTA nabil sasoi honetan, urtero legez, fruitu gozoen lurrinetan. Lepotik aihenatuta, motzean... Zoratu-ta, neure onenean, fruitu gozoak ardotzeko lepo gaineko lana lepo izaten den egun hauetan.

Sagarrondoan adarrak soinean dagoeneko mardul, umatze punttuan dituzten sagarrak oparo elikatu dituen lurra esker onenez musukatzeraino makurtu dira, aspaldiko partez, aurtengoan. Sagarrondoak hagaz moildu, aleak kaxka-kaxka kixkiaz zareratu, gutti goiti beheiti 50 kiloko zakuak bete eta hauen seinakako kargak jotzera; matxakan sagarra jo eta dolarera, zanpatu eta muztio gorria tinatik barrikotera, barrikara, bukoira edo kupelera.

Mahatsondoen aihenetako hostoak gorritu, larotu eta arretze artean hauen pean hilabetetan gizenduz borobil-dutako mordoetako aleak azukreak pilatzearen poderioz lehertzeaz daude, dolarerako bidean. Moildu orde, mahatsondoari goxo-goxo guraizez mozten zaion mordo-

ak plastikozko otarretik ittutirik ez izateko toldoz estalitako gurdira eta lehen hartzidura burutuko duen lago edo askatzarrerako bidea egingo du.

Sagardi eta mahastien ipularretan aihen zuriaren (*Clematis vitalba*) aihenak

luze hedatu dira inguruko edozein landareren gerriko gisan. Uta biltzaileen lanaldi gogorra bere fruitu gandorrekin alaitzen du. Aihen zuria aspaldi loretu zen, erlea ere bereganatzerainoko usain ederrez. Toscanan ikasi bezala puja berriak barazki finenen gisan jan genituen. Eskaleen belarra deitu izan zaio, garai batean, bere aihenekin igurtziz beso eta zangoetan zauriak eginda aienea benetakogotuz errukia areagotzen omen zuten eta. Garaitu haietan bikotearen armonia eta fideltasuna adierazten zuen... gaur egun jakin ezazu... Bera bai sagarrondoari eta mahatsondoari fidel...

Gainera, kontuan hartu behar da espezieetatik %43an populazioa jaisten ari dela, beraz, epe laburrean espezie gehiago egon daitezke desagertzeko arriskuan.

Estatu batetik bestera datuak asko aldatzen dira baina une honetan egoera txarrean daudenak Kolonbia eta Haiti dira. Lehenengoan espezieen %60 inguru arriskuan daude eta bigarrean %92. ■

INGENIARITZA ELEKTRONIKOA

Etxean soinu onena

GARATU BERRI DEN teknologia baten arabera, audio/bideo sistema bateko entzule denek audio kalitate onena jaso dezakete, edozein eserlekuatik. Teknologia hau interesgarria da, batez ere etxean zinema dutenentzat, zeren eta horrela, gehienez zortzi pertsonak soinurik onena jaso dezakete. Sistemak "logika difusoa" delakoa erabiltzen du bere baitan eta horri esker soinu-datuei arauak ezarri eta prozesatzailer bati aginduak ematen dizkio informazioa leheneteko garaian.

Etxeeko zinema ekipoa tamaina ertaineko gelan kokatuta baldin badago, soinurik onena erdiko entzuleak entzuten du eta gainerako entzuleek, eszena

bateko efektu bereziak, adibidez, hainbat intentsitate entzuten dituzte eta beraz, eszenaren intentsitatea txikitu egiten da.

Gizakiak duen entzuteko erari buruz urte luzetarako ikerketak burutu ondoren, audioko ingeniariek software berria instalatu dute anplifikagailuetan eta horren bidez gelan dagoen akustika, bozgorailuen kokalekua eta beste hainbat datu automatikoki detektatzen dituzte, beti ere zortzi puntu erreferentziatzat hartuz. Sistema MultiEQ deitzen da eta Audyssey Laboratories, Inc.-eko Chris Kyriakakis zuzendutako lantaldeak garatu du. MultiEQ-k entzun nahi den lekuan jarritako mikrofonoak igorritako informazioa lantzen du eta ondoren kalibratu egiten da proba-tonu bat igorritik. Entzuleak entzun nahi den-leku guztietatik errepikatuko du prozesua, adibidez, sofaren hiru eserlekuetatik.

Laburbilduz, entzuketan normalean, posizio bakoitzak soinu-espektro desberdina jasotzen du; honek kalibrazioa eragingo du posizio bakoitzaren bereizgarrien arabera eta azkenik soinu-emisio pertsonalizatuak egingo ditu. Sistema hau beste alor batzuetan ere erabili nahi da, adibidez, orkestratik kilometro askora dauden musikariek aukera izango dute orkestrarekin batera ariko balira bezala entzuteko. ■

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Ikerketa

Erremintak

Soluzioak

Zerbitzuak

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Sukaldean

HASIER ETXEBERRIA

DAVID DE JORGE

sukaldean@free.fr

Potxa garbiak

Osagaiak

- 800 gramo potxa zuri, aletuak
- Tomate heldu bat
- Piper berde bat
- Tipulin bat, bitan egina
- 2 koilarakada handi oliba olio birjina estra
- Ura
- Gatza

Oinarritzko kontuak

Hegaztiak nola garbitu

GOGOTIK, arreta handiz, lumatu hegaztia, baina kasu, azala urratu gabe betiere. Sugarra hurbildu hegaztira gero, gelditu diren luma eta ilupak erretzeko. Labana batez luma-orratzak kenduko ditugu ondoren. Lepoa burutik zentimetro batera moztu, gero moztu hegaleen muturrak eta ipurdia, baita zangoak ere.

Labana baten muturrekin lepoaren beheko aldea ebaki, lepoak bularrarekin bat egiten duen tokiraino, tiraka larrutuz, hegaztia mahaiaren kontra jarzen dugun bitartean paparren aldetik. Orduan lepo larrutua moztu eta gorde egingo dugu hegalekin batean, salda egiteko esate baterako. Hurrena, paparrak eta lepo-azala barrenetik inguratzen dituen ehun gomatsua bereizi. Gero erraiak atera baina hegaztiaren haragia ez urratzeko eginahalak eginez, eta errota (hera), bihotza eta gibela gordeko ditugu, beste zerbaitetarako erabili nahi badugu ere. Hegaztia lotuko dugu. Ongi lotuak eta babes-tuak utzi behar dira paparrak beheraka buelta emandako lepo-azalarekin. Eta gero hegaztia prestatu, aukeratu dugun errezetan esaten zaigun moduan.

ONGI GARBITU ONDOREN, eltzean ipini-ko ditugu potxak. Ur hotzez estaliko ditugu ondoren, bi hatz gainetik. Olio gordina erantsiko dugu ondoren eta haren ondoan gatza, ximiko bat, tipulina bitan egina, piper berde garbia eta hazi-rik gabea eta tomatea, osoak biak ere. Estali eta su ezitan jarriko dugu eltzea.

Garrantzitsua da borborka hasi arte-raino gutxienez 25 minutu igaro izatea; halatan, irakinaldia hasi eta ezti-ezti eutsi ahal izango zaio berotasun horri beste 25/35 minutuan.

Azalean eratuko diren aparrak eta lohiak kenduko ditugu aldiro-aldiro bitsadera batez. Garrantzitsua da irakinaldian gorabeherarik ez izatea aleak ezti eta berdin egos daitezen, lehertu eta larrutu egin ez daitezen.

Denbora-tarte horren ondoan, baraz-kiak –tipulina, piperra eta tomatea– eltzetik atera eta irabiagailuaren ontzian irauliko ditugu, egosariko salda apur batekin. Indar gorenean eragingo diogu irabiagailuari. Iragazkitik pasatuta erantsiko diogu salda hori dagoeneko egosi-rik dauzkagun potxei. Su ezitan eduki-ko dugu guztia beste 15 minutuan, itxuraz lodi dadin. Gatza neurtu eta zer-bitzatu. ■

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
Departamentua

Argitarapen honen edizioko laguntzaile:

kutxa

gizarte ekintza

Larrun 80

MAHAI-INGURUA

Euskarazko prentsaren erronkak

- **Komunikazio** enpresen kontraesanak: elkarlanaren beharra eta elkarren arteko lehia
- **Administrazioak** ba al du estrategiarik euskarazko komunikazioa garatzeko?
- **Kioskoetan** zer eskaintzen zaio euskaraz irakurleari?
- **Herri** prentsaren formulak aztergai

mahai-ingurua

- ❖ Joxean Agirre
- ❖ Joxe Manuel Irigoien
- ❖ Mikel Irizar
- ❖ Xabier Letona
- ❖ Martxelo Otamendi

iritzi-egileak

- ❖ Luis Alberto Aranbarri
- ❖ Xabier Eizagirre
- ❖ Fermin Etxegoien
- ❖ Felix Ibargutxi

Larrun 80

MAHAI-INGURUA

75.000 lanpostu galdu dira 28 urtetan

DANI BLANCO

Hego Euskal Herriko lehen sektorearen egoera –laborantza, abeltzaintza eta basozaintza–, egunez egun ari da hondatzen, bai ekoizpenean, bai lanean. Azken datu ofizialen arabera, laborantzako azken ekoizpena %7,3 beheratu zen 2003an, 2002koa kontuan hartuta. Bestalde, 5.800 lanpostu galdu ziren urte bakarrean.

ZER ESANGO LUKETE Euskal Herriko iritzi publikoak eta sindikatuek, baldin enpresa batek urtebetean 5.000 lanpostutik gora desagerraraziko balitu? Galarazteko mobilizazioak ikusiko genituzke, ziur aski, siderurgian eta ontzigintzan ikusi ditugun moduan. Bada, adierazitakoa eta gehiago ari da gertatzen Euskal Herriko lehen sektorean, baina ez iritzi publikoa, ez sindikatuak daude egoera horretaz hain sentsibilizatuak. Sentsibilitate falta horren arrazioen

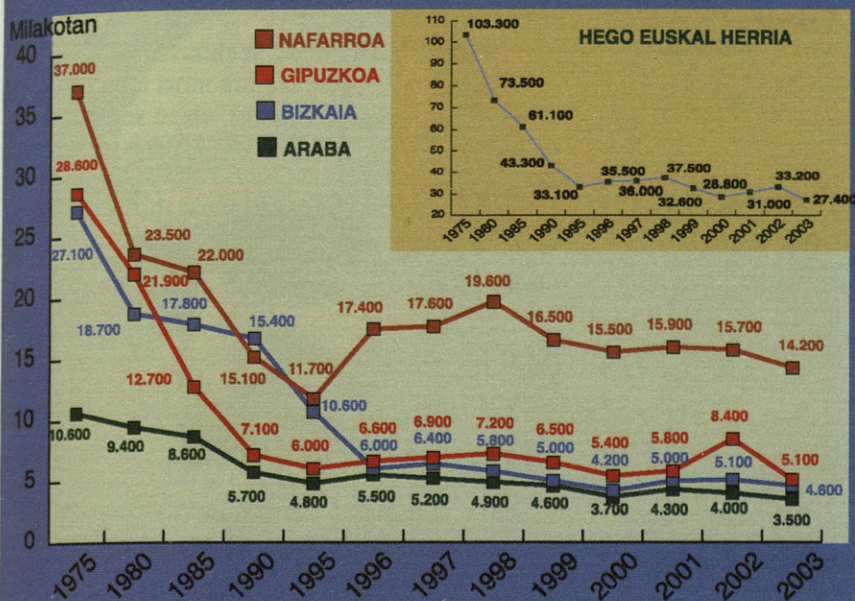
DANIEL UDALAITZ

artean, ezbairik gabe, sektore hori kalean mobilizarazteko betiko ezintasuna hartu beharko da aintzat. Gauza bera gertatzen da beste sektore batzuekin; besteak beste, industriako arekin. Haatik, ordea, egoera ez da larritasun gutxiagokoa.

Halaxe da, eta egoera larri hori islatu nahi dugu artikuluko honetan. Hego Euskal Herriko lehen sektoreak, hots,

laborantza, abeltzaintza eta basozaintza biltzen dituenak, 5.800 lanpostu galdu ditu 2003. urtean. Datu zehatzetara igarota, 27.400 lagun enplegatzen ziren 2003an Hego Euskal Herriko sektore pribatuan, 2002an, aldiz, 33.200. Datu horiek Espainiako INE –Estatistika Institutu Nazionala– erakundeak 2004ko martxoan landutako balioespentatik jasoak dira, eta biztanle aktiboen inkestako emaitzak dituzte oinarri. Oraingoan ere, ez dugu Ipar Euskal Herriko datu ofizialik, baina denok

LEHEN SEKTOREKO LANPOSTUEN BILAKAERA

2004ko martxoko datuak (urteko batz bestekoa).
Iturria: Biztanleria aktiboaren inkesta, Espainiako Estadistika Institutu Nazionala.

Elikagaien kanpoko merkataritzak hoberantz

2003an, dena ez zen negatiboa izan lehen sektorean. Datuen arabera, iaz, Hego Euskal Herrian, aski nabarmen hobetu zen nekazaritzako elikagaien merkataritza balantzaren saldoa. Hobekuntzaren iturburu izan ziren, bai esportazioen aldeko bilakaera -2002an baino %7,5a gehiago-, bai inportazioen bolumenari neurrian eutsi izana -2002an baino %0,4 gehiago-. Balantza horrek, halaz guztiz, oraindik ere 436,7 milioi euroko defizita ematen du -2002an baino %11,1 gutxiago-. Bestalde, egiaztatu egin da esportazioak gehiago hazi zirela Nafarroan EAEn baino: lehenbizikoan, %10,8ko igoera izan zuten; bigarrenean, aldiz, %5ekoa. Iazko emaitzen ondorioz, Nafarroan, ia orekatua dago laborantzako elikagaien sektoreko merkataritza balantza eta EAEn dagokio aipatu defizit osoa. Laborantzako elikagaien sektoreak, Hego Euskal Herrian, eremu horretako esportazio ororen %5a eta inportazio ororen %8,8a egin zuen iaz. EAEn kasuan, %4,1 izan zen ehunekoa esportazioetarako eta %8,7 inportazioetarako. Nafarroan, berriz, %7,3an ibili ziren esportazioak eta %8,9an inportazioak.

dakigu lehen sektorea, Euskal Herriko parte horretan, herioak hartua dagoela aspaldian eta hango biztanleek hirira eta itsasertzera alde egiteko utzi dutela lurra.

Hego Euskal Herriko lehen sektorearen atzera egite horretan, kausa nagusietako bat da Euskal Autonomia Erkidegoan lanaren bilakaera negatiboa gertatu izana: zehazki, 4.300 pertsona landun gutxiago zenbatu ziren. Bestalde, Nafarroan, halaber, egoera ez da askoz hobea: 2003ko ekitaldia lehen sektorean 1.500 pertsona enplegatu gutxiago zirela itxi zen.

Goiko grafikoan Hego Euskal Herriko lehen sektorean azken 28 urteetan lana nola bilakatu den adierazten da. Datuak irakurritan ondorioztatzen da nahiz eta tartean gorabehera batzuk gertatu, lanpostu-galera progresiboa eta larria izan dela, oro har. Erakusgarri moduan, diogun 75.900 lanpostu desegin direla azken 28 urteotan: 53.100 EAEn eta 22.800 Nafarroan. Espainiako Estatuan ere igartzen da sektore primarioko lan merkatuaren hondamena, baina, halaz guztiz, ez Hego Euskal Herrian adina koka.

Laborantzako eta abeltzaintzako ekoizpena murriztuta

Oraindik ez dago 2003ko datu ofizia-

lik, EAE eta Nafarroa osoari buruz. EAEn kasuan, 2003ko ekitaldiko aurrerapen batzuk dauzkagu; Nafarroari dagokionez, berriz, 2002ko emaitza ofizialen aurrerapenak. Oro har, Hego Euskal Herri osoan murriztu zen aski nabarmen laborantzako eta abeltzaintzako ekoizpena.

EAEko laborantzako sektoreari gagozkiola, kantitate handiko kopuruei buruzko lehen aurrerapenaren arabera, nekazaritzako bukarako ekoizpenaren balioa 430,2 milioi eurokoa izan zen 2003ko ekitaldian. Beraz, 2002ko 464,3 milioi euroak kontuan hartuta, %7,3 gutxiago produzitu zen. Zehazkiago adierazita, atzera egite hori laborantzako eta basogintzako azpisektoreetan gertatu zen batik bat: -%10,6 eta -%17,2 ondoz ondo. Aitzitik, abeltzaintzako azpisektorean ia-ia errepikatu egin zen 2002ko emaitza -%0,4 igo zen ekoizpena-. Hain emaitza negatiboak azaltzeko arrazoiaren artean, 2003an pairatutako tenperatura handiak azpimarratu behar dira, eta orobat ekainean eta abuztuan euri gutxi egin izana. Gorabehera horien ondorioz, ezin izan zitzaion erantzun hainbat laborereren ur-beharrari, batik bat lehorreko laborantzakoei; eta, era berean, ganaduarekin ere arazoak izan ziren.

Horrez gainera, nola tarteko kontsumoen maila ia 2002an bezalatsu mantentzen baita, ekoizpenaren beheratzea zuzenean islatzen da EAEko nekazal errentan, eta %10,5ean egin du atzera: 2002an 319,3 milioi euro izan zena, 285,9 milioi euroan geratu da 2003an.

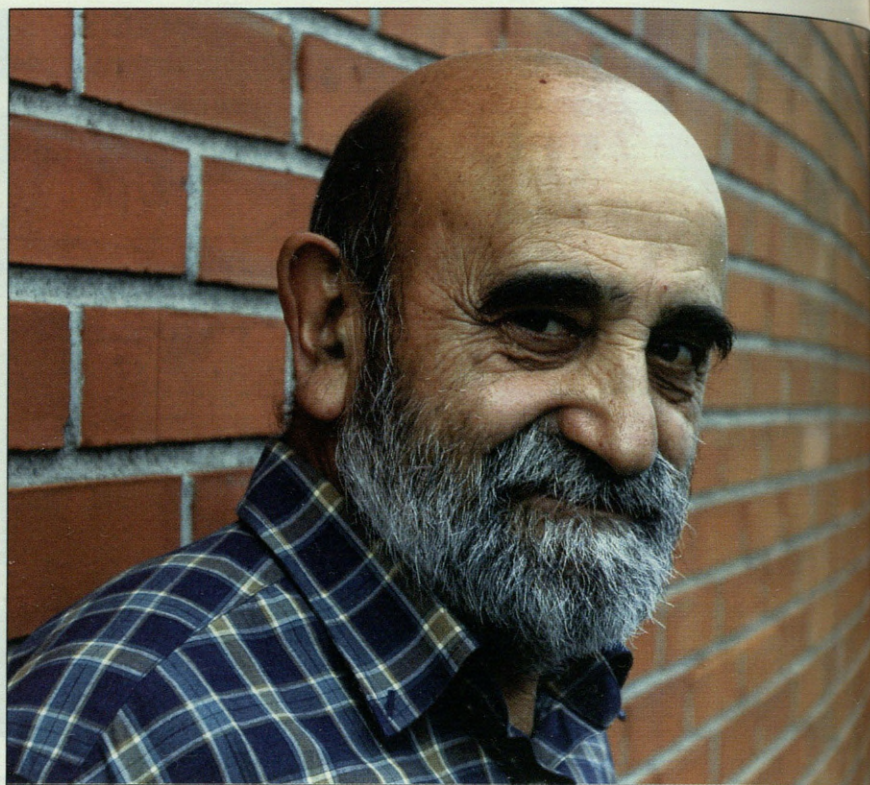
Nafarroako kasuan, eta 2002ko emaitzen aurrerapenari erreparatu, esan behar da %9,9a beheititu zela nekazal ekoizpena ekitaldi horretan, eta, orobat, balantze negatiboa egiaztatzen dela, bai laborantzako azpisektorean (-%11,7), bai abeltzaintzakoan (-%6,8). Bestalde, tarteko kontsumoen igoera apalak (%2,7) Nafarroako nekazal errenta asko jaitsi zuen eta 284,78 milioi eurokoa izan zen. 2001ean baino %18,3 gutxiago. ■

Pablo Gorostiaga

1941ean jaio zen Laudion, Areta auzoan. HBko Mahai Nazionaleko kide historikoa da. Hiru legealditan Laudioako alkatea izana eta EAEko legebiltzarkidea lautan.

Banku-langile ohia. Erretiroa hartu berri du eta bere bizitzako hobya bete du orain, unai lanetan ari da Gorbeiaiko magaletan. Batasuneko kidea da eta 2003ko maiatzaren udal hauteskundeetan

Laudio Aurrera hautagai-zerrendan aurkeztu zen. Udaletatik kanpo dauden herri plataformez jardun dugu. Ibarretxe Planaz, ETAz eta Laudioako den Juan Jose Ibarretxe lehendakariari buruzko iritzia ere eman digu.

«EAJ ez da gauza Madrili demokratikoki planto egiteko»

Laudio Aurrera hautagai-zerrendak 2.000 boto inguru erdietsi zituen azken udal hauteskundeetan. Ondo bidez hiru zinegotzi izan behar litzuke udal batzarrean. Laudioako alkatea EAJko Jon Karla Menoyo Llano da gaur egun. Bere aurrekoa Pablo Gorostiaga izan zen, orduan 3.300 boto jaso zituen EHEn izenean: “Kriminalizatze eta legez kanporatzearen ondorioek eragina izan zuten herri plataformetan. Laudion EAJ-EA koalizioak egoera ondo baliatu zuen, baita etekin handia ateratu ere”, adierazi digu Gorostiagak. “Egoera normalizatuaren alkatetza berrituko genuen, gure taldearen udal kudeaketa egokia izan baitzen. Orduan hasitako lanak—auzoetako etxebizitzak eta azpiegiturak, bereziki— orain bukatzen ari dira. Eusko Jaurlaritzarekin batera guk hasitako lanen fruituak ari dira jasotzen. Beraz, gure bermeak ez ziren politikoak soilik, sozialak baizik”, esan digu elkarriketaren abiapuntuan.

MIKEL ASURMENDI
Argazkiak: Dani Blanco

Arabatik ikusita zein da udaletxe eta foru aldundietatik at geratu zirenen hautetsien egoera? Nola bizi duzue arazoa? Zailtasun handiz. Eguneroko harremanak berebizikoak dira oinarritzko politikan, herri tresnak kendu dizkigute. Herri xehearrengana iristeko udaleko lana debekatu digute, baita Batzar Nagusietakoa ere. Frankismoaren garaia itzularazi nahi gaituzte, klan-destinitatean bizitzera. Gu, artean, diktadura garaiko herri batzarretara itzuli gara, eskualdez eskualde eta herrialdez herrialde antolatzen eta lanean segitzen dugu.

Ezker abertzaleak badu hartara etorkizunik?

Guk hogeita bost urte hauetan landu dugun proiektua eta mezua bizirik dago, oso bizirik. Are gehiago, gure

borrokaren izaera eta arrazoia inoiz bezain beharrezkoa da. Ibilbide hone-tako hainbat garaietan gure helburuak handiusteak ote ziren sinetsarazi nahi izan digute, baina gure proiektua—batzuek diotenez— ez da batere handi-nahikoa edo utopikoa. Herri hau eraikitze oinarri-oinarritzko proiektua soziala eta nazionala da. Guk aldarrikatzen dugun Euskal Herria subirano eta burujabea—PP eta PSOEko egoskor-rrak salbu— abertzale guztiek ontzat jotzen dute. Azken hogeita bost urte-tan ordea, abertzale horien ordezkari-ek—EAJkoek bereziki— ez dute behar adina bultzatu norabide horretan.

Non da, bada, norabide horretan abertzaleak elkarrekin bultzatzeko klabea?

“Hitza eta erabakia” da klabea, baina berau zehazteko unean ez gara ados jartzen. Gainera, orain unea larriago-tu da hitza kendu digutelako. Herri honen erabakitasuna zehazteko

unean frankismoaren azken garaian bezala gaude.

Udal hauteskundeak 2003ko maiatzean egin ziren eta ekaineko 14an udalbatzak osatu. Arazoak konponbiderik ba al du?

Horretan bi alde bereizi beharra dago: batean, Alderdien Legea indarrean jarri zuten PP eta PSOE daude, eta bestean EAJ, EA eta EB-Berdeak batez ere. EAEko hirukoaren alderdiek lege hori neurri handi batean aplikatzen lagundu dute. Halaber, Aralar alderdiak —ez du erabakitze horren beste boteretik baina— zenbait kasutan ere alderdi horiei segimendua egin die. Hirukoak nahi izan balu lege hori ez zen praktikan gauzatuko, bazuen Madrili nahiz Europari planto egitea.

Nola ordea?

Batetik, guri dagozkigun karguak ez hartuz. Bestetik, lege faxista horri aurre eginez. Duela hogeita bost urte, estatuaren erreforma hasi zenean, EAJk bereziki —Espainiako armadaren tankeak zirela-eta, besteak beste— ez zuen maila handiagoko demokraziaren alde borrokatu nahi izan, aitzitik, EAJk borroka indargabetu zuen. EAJk transizioan eman zuen pausoa hutsala izan zen. Euskal arazoa eta zauri historikoa ez ziren behar bezala itxi eta EAJko hainbat kide etsituta eta zapuztuta dago egun. Alderdien Legearen aurrean EAJk atzera pauso bat eman du berriz ere. Baina dagoeneko ez dio balio esateak hau demokrazia mugatua dela.

Horrela izanda, ezker abertzaleak nola ez ditu jeltzale zapuztu horien sostengua edota botoa bereganatu?

Ibarretxe lehendakaria hizpide

Juan Jose Ibarretxe lehendakaria legebiltzarkidea eta Audioko alkatea izana da, audioarra da, zu bezala. Zer iritzi duzu bere jarduerara politikoaz? Alkate izan zelarik, arrazoiak arrazoi, ni ez nintzen udaletxean izan. Oposizioko gure udal taldeak harreman hurbila izan zuen berarekin eta udalbatzarekin. Geroztik, lehendakariorde nahiz lehendakari karguak Ibarretxeri handiegiak zitzaizkiola pentsatu genuen, baita agudo konturatu ere Ibarretxe lehendakaria, bera eta bere ingurua dela.

Behin nola, jada lehendakaria zelarik, HBko lau alkate bildu ginen berarekin: Altsasuko Camino Mendiluze, Arrasateko Xabier Zubizarreta, Ondarroako Loren Arkotxa eta ni; Hegoaldeko herrialde bakoitzeko ordezkari bat. Abertzaleok elkarrekin landu beharreko eremua ondua zela adierazi genion, erakuntza nazionalen aurrera egiteko garaia zela. Berak ere bidea hori zela adierazi zigun. Gero, bera beste norabide batetik joan da. Tira, joan da edo eraman dute, funtsean EAJko lehendakaria baita. Politikako hainbat botereren eraginean ari da, botere ekonomikoen menpe bereziki. Jakina, erabaki guztiak hartzea ez dago bere esku, baina ezin duena da hainbat aldarrikapen bere egin eta gero ez bete. "Elkarriketaren alde tinko nago" esan ohi du. Bada, guri huts eta iruzur egin digu. Ezker abertzalearekiko bere huts egite handiena hori da. Eta guk ez dugu ezereen eskusiba, batzutan oker bestetan zuzen aritzen gara, baina, gutxienez, beste edozein alderdik merezi duen errespetu eta hitza zor zaigu, azken finean elkarbanatzen dugun esparru politiko batean ari gara-eta.

EAJk bertako hedabideak eta bere trimailuak ondo prestatuak ditu. Oraindik ere ez omen dio ezeri uko egiten, bere helburu guztiei eusten omen die, praxia besterik da, ordea.

Udalbatzak osatzerakoan "debekatutako botoak ohiko udal batzordeetara bidartzea irtenbideetako bat zela" aipatu zen. Zertan dago aukera hori?

Ezertan ez. Ez dut uste inongo udalean ezer egin zenik. Guk, hala ere, LOREG Hauteskunde Legearen 182. 2 artikulua bidea onartu dugu. Legez kanpo gaudenok ez dugu asmatu lege hori, baina bide hori urratzea planteatu dugu. Lizartzako alkate Joseba Egibarrek bide horretatik aurrera egin nahi izan zuen, baina

hegalak moztu zizkioten. Zergatik? Bada, bideak joko politikoa eman ziezagukeelako, edo aukera bat behintzat. Ez zigun egoera normalizatuaren legezko legeen ordezkariak emango, baina, bide onargarria izan zitekeen. EAJko bateren batek Joseba Egibarren ekimena eragotzi zuen ordea.

Zergatik, zure ustez?

Bide horretatik jotzea Madrili aurre egiteko modua delako, nolabait. EAJ ez da Madrili demokratikoki planto egiteko gauza. EAJk Madrilekin negoziatzeko eskabide-kartera ona nahi du. Bien bitartean, EAJ egoera honetan oso eroso dago, bere kartera

Errespetatu ditzagun pertsona eta herri guztien eskubideak, eta erabil dezagun

geure hizkuntzan bizitzeko eskubidea

Bizkaiko Foru Aldundia
Foroak
Diputación Foral de Bizkaia
Departamento de Cultura

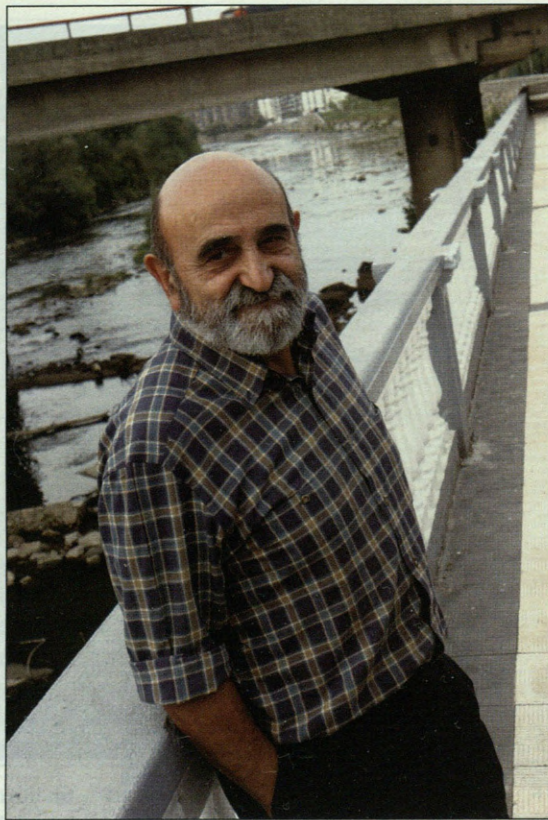
gure artean euskaraz

ondo kudeatzen du, maisu da EAEko administrazioa kudeatzen, administrazio honetako edozein postu zalantzan ikusi orduko muzin egiten dio edozein aldaketari. Kasu honetan "errebeldia" moduko bat planteatzen zezakeen hauxe esanez: lege hau ez da demokratikoa, guk ez dugu Alderdi Politikoen zuen legea beteko, ez ditugu gureak ez diren eserlekuak hartuko. Baina, jakina, hori bai dela utopia.

Aralarreko Xabier Sarasuak udal kontseiluak antolatzea aipatu zuen arazoa gainditzeko. Ez dut horren berri. Badakit eztabaidak izan direla. Guk, esan bezala, Joseba Egibarren ekimenean arazoa gainditzeko bidea ikusi genuen.

Non kokatzen duzu Andoaingo udaletxean "apartheid" salatze-ko herri plataformen ordezkarien ekimena?

Gure eserlekuak betetzen ari direnei, egin dezaketen lehen ekimen demokratikoa kargua bertan behera uztea dela adierazi diegu. Izan ere, dagoneko oso eroso sentitzen hasi dira, ez dira gogoratzen eserlekua ez dela berea. Eroso eta gustura daude, hautetsi demokratikoak direla diote, baina gure eserleku horiek usurpatu dituzte. Madrilgo botereak bete ezin duen legea haiek ari dira betetzen, Madrilgo boterearen kolaboratzaileak dira. EAJ gatazka gainditzeko eta Euskal Herriaren eraikuntzaren alde benetan badago, euskaldunok eraba-

Gure eserlekuak betetzen ari direnei, egin dezaketen lehen ekimen demokratikoa kargua bertan behera uztea dela adierazi diegu.

kitzeko eskubidea badugu, Ibarretxe-ren planak dioen bezala, udaletxetako auzietatik hastea dauka.

Nola ikusten duzu Ibarretxe Plana?

Gu, alde edo moldez, malguak izaten ari gara Ibarretxe Planarekiko. Baina Ibarretxeren plana Jaurlaritzaren estatutu plana soila bada, peko errekarra goaz berriz ere. Plana aurreko estatutuaren parametroetan gauzatu nahi badute, guk ez diogu bide hori urratzen lagunduko.

Ibarretxe Planaren hitzaurrean aukera ikusi du Batasunak. Zer diozu zuk?

Aukerak ikusten ditugu hitzaurreak osagai garrantzizkoak dituelako: autodeterminazio eskubidea eta Euskal Herriko zazpi herrialdeak aipatzen ditu. Euskaldunok erabakitzeak aukera aipatzen du. Gu joko eremu horretan sartzeko prest gaude. Baina inork inori ezer inposatu gabe. Inposatzeko badaude konstituzionalistak. Jakitun gara herrialde bakoitzak eritimo eta moduak ezberdinak behar dituela, baina guk haiekin ere -Iparralde eta Nafarroarekin- kontatu behar dugula diogu. Eta ez Gobernu Kanpoko Erakunde modura. Adibidez, Udalbiltzaren bidez lan egin nahi izan dugun moduan baizik. Euskaldunok, mugak muga, gogo hori landu behar dugu. Guk herri honen historia eta errealtatea osotasunean onartu behar dela diogu eta gero herrialde bakoitzak erabaki dezala.

Hori autodeterminazio eskubidea onartzea da. Mekanismoak praktikan jarri behar direla? Ados. Gu prest gaude.

EAEko hauteskundeei begira, nola ikusten duzu ezker abertzalea?

Zaila da antzematea hauteskundeak nola burutuko diren. Gu, aldian-aldian, hainbat borroka modutara moldatu gara. Nik ez dut borroka instituzionalean sinetsi izan, eta, hala ere, instituzioetan aritu naiz. Nolabaiteko boterea gurela zirudienean -700 hautetsi, alkate multzo handia, 14 biltzarkide EAEn...-, ateak zabalik genituela uste genuenean, ustez demokrazian ginela, alegia, lege kanpo utzi gaituzte. Izan ere, hau demokrazia da baldin eta besteek nahi duten moduan ari bazara, sistemak nahi duen ereduaren barruan aritzen bazara. Zure dinamika sustatzen ahalegintzen bazara zureak egin du. Nolanahi ere, guk lanean segituko dugu, eta ez badigute parte hartzen uzten, aurreko alditan bezala jokatu dugu edota bide berriak urratuko ditugu. Artean gauza bat ikasi dugu, guk egiten ez duguna ez dutela besteek egingo. Alegia, beste alderdietako bakar batek ez ditu gure aldarrikapenak praktikara eramango. ■

ETAren aurkako azken operazioa

"ETAren aurkako polizien azken operazioak inarrosi eta iratzarri gaitu berriz ere. Lo gaudela dirudienean gertakari hauek esnatzen gaituzte. Izan ere, Euskal Herrian erakunde militar bat dago. Nik ez dakit poliziek harrapatu omen duten armategia sofistikatu edota garrantzizkoa den. Erabakigarria izango dela diote, ETA ez dela berregituratuko. Euskalo ETAk zein ahalmen duen! Azken hogeita bost urtetan ETAren armategiak konfiskatu, milaka militante eta hamaika buruzagi atxilotu dituzte, baina ETA hor dago. ETA bukatzeko zorian dela diote, baina ni eszeptikoa naiz. EAJk berak onartu behar izan duen bezala, ETAren oinarrian Euskal Herriko gizartea dago. Eta herri honi erabakitzeak eskubidea eta ahalmena ematen ez zaizkion bitartean borroka armatua izango da. Ez dakit ETAren izenean edo beste izen batez izango den, baina horiek dira herri honetako ekimen armatuaren sorburuak eta arrazoiak".

euskarazko kazetaritzaren I.kongresua

2004ko azaroaren 9tik 12ra |
euskalduna jauregian |
bilbo | www.ehu.es/kongresua

Partekatu eta Babesleak:

Babesleak:

Laguntzaileak:

Bero-beroan

ELA-LAB, elkarlana eta lehia eguneroko ogia

ELAko idazkari nagusi Jose

Elorrietak publikoki jakinarazi du ELA eta LABen arteko harremanean hoztasun una bizitzen ari dela, nagusiki hainbat sektoretako negoziazio kolektiboa dela eta. Azkenotan, ELAri elkarritzketarako deia egin diola argitu du LABek komunikatu batean, eta ELAk biltzeari uko egin diola. ELA eta LAB dira euskal esparru sindikaleko bi indar nagusiak, eta azken urteetan abertzaleen arteko elkarlanaren ikur nagusi bilakatu badira ere, beren tentsio uneak ere igarotzen dituzte, batez ere eremu sindikalean bizi duten lehiagatik. Nazio eraikuntza eta gatazkaren irtenbidea dela eta, elkarlan maila batera iritsi dira, baina baita zapai batera ere. Elorrietaren sindikatua- ren ustez, burujabetzaren bidean heldu da arre edo so egiteko una, eta prozesu zibil soberanista bultzatzekotan, ENAM osoak sinetsi beharko luke abertzaleek egun duten indarrean eta ETAk jarduera armatua baztertu beharko luke. ELAren ustez, ENAMek oraindik bete-betean sinesten du prozesu subiranistari ekiteko ezinesbestekoa dela EAJrekin akordioa lortzea, eta hori lehenesten du edozeren aurretik. Beraz, eskema hori gainditu arte, indar guztiak eremu sindikalera bideratuko ditu, are gehiago gaur egun, gatazka soziala gori-gorian dago- enean eta neoliberalismoaren esparruetatik gatazka sozial hori ukatzeko joera gero eta irmoago ikusten duenean. Berezko lehia sindikala eta nazio garapenareki- ko ikusmolde desberdinak ere hor dira tentsio horren oinarrian.

Elkarritzketarako bi eredu

Alderdi politiko guztien arteko elkarritzeta bultzatzeko agiria aurkeztu berri du Elkarrik: *Alde anitzetako elkarritzeta prozesu baterako ekarpena*. Maiatzean hasitako prozesuaren emaitza alderdici eta erakundeci aurkeztuko zaie orain. PP eta Batasuna ezik, gainerako alderdietako orde- karek landutako idazkia da, baina aipatu bi alderdiek edukien garape- naren berri izan dute. Batasunak lehen bileran parte hartu zuen, baina berehala alendu zen, bere indarrak Nazio Eztatidagunean zentratze- ko. Bi ereduak egiten dute elkarritzeta eta gatazka gaintitzearen aldeko apustu, baina oinarri desberdinetatik, lehen urratsetan bederen: Elkarrik, alde guztien arteko elkarritzeta eta akordioa bilatzen duen bitartean, Nazio Eztatidagunea, nazio eraikuntza ardatz, alderdi aber- tzaleen arteko akordioa bultzatzen ari da, hortik gatazka bortitzaren amaiera etorriko delakoan.

Zer da...

Interes-tasa

Teoria ekonomikoan, diruaren prezioa bezala definitzen da. Zordunak kredituan jasotako kapitalaren ordainetan hartzeko- dunari (gehienetan, bankuak edo aurrezki-kutxak) zorraren printzipala bihurtzeaz gain, ordaindu beharko lizkioken kopuruak kuantifikatzeko modua da. Interes bakuna edo interes konposatua izan daiteke. Inte- res-tasak entitate finantzarioen likidezaren eta agintari moneta- rioen aurreikuspenen arabera fluktua dezake. Orain, Europako Batasuneko 25 estatuentzako agintaritzaren monetaarioaren egoi- tza Europan dago, eta Europako Banku Zentralak erabakitzen du. Interes-tasa hori hainbat txikia-

goa izango da zenbat eta han- diagoa den likidezia eta zenbat eta handiagoa den produkzio- jarduera edo krisi baten ondoko errekupeazioa bultzatzeko asmoa. Une honetan, interes- tasak behetik dabilta. Opera- zio-moten arabera, ezberdinta- sun handiak izaten dituzte interes-tasek. Hala, izan daitez- ke edo finkoak, denboran zehar aldatzen ez direnean, edo alda- korrak, Libor edo Mibor tasaren oinarritzko erreferentziaren ara- bera. Hurrengo zenbakian azal- duko ditugu tasa horien kon- tzeptuak.

Daniel Udaltz

Biga Bai, Euskal Haziak eta Seaskaren indarrak batuta

HIRU SARETA izeneko elkarteak sortu dute Biga Bai guraso elkarteak, Euskal Haziak eskola kristauak eta Seaskak. Elkarte egituratu berriak Frantziako Hezkuntza Ministerioaren jarrera gaitzetsi nahi du. Bost eskakizun egin dituzte hiru elkarteek: euskararen ofizialtasuna, euskarazko irakaskuntzaren eskaintza sistematikoa, hiru sareentzako medio propioen ezagutza, euskararen presentzia baloratzea ikastetxeetan eta euskara komunikazio tresna gisa bultzatzea. Hiru Sareta elkarteak abenduaren 11n, Baionan, euskarazko irakaskuntzaren aldeko manifestazioa egingo du.

Aurki.com eta Berria.info

EUSTAT-EK apirila eta ekaina bitartean EAEn egindako inkestaren arabera, lehen euskal bilatzaile eta atari elebakar moduan Aurki.com agertzen da 14. postuan. Lehen euskal web elebakar moduan berriaz, Berria.info ageri da 31. postuan.

Aurki.com bilatzailea ezkerrean eta Berria.info web orria eskuinean.

Osakidetzako langileentzat material didaktikoa

OSASUN ZENTRO eta ospitaleetan euskararen erabilera indartzeko asmoz, Eusko Jaurlaritzak, HABEk eta Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundeak (HAFE) zazpi liburu, bideoa eta CDa argitaratu dituzte. *Osatz* izena du material didaktikoak eta medikuntza orokorreko eta pediatriako langileentzat da.

NUPen euskarazko ikasgaiak

PEDRO BURILLO, Nafarroako Unibertsitate Publikoko errektorearen taldeak, urria hasieran, aurkeztu zuen Abiaburu Agiria, hau da, euskara normalizatzeako plangintza egiteko mugak zehazten dituen txostena. Gobernu Kontseiluak onartuz gero —hala gertatuko da ezustekorik ez bada— litekeena da otsailetik aurrera ikasgai batzuk euskaraz ematea. Dena den, Burilloren planak kritikak jaso ditu “lausoegia eta orokorrekoa” dela argudiatuta. NUPen egindako inkestaren arabera, irakasleen %10 euskaraz irakasteko gai da, eta ikasleen hirutik batek ikasiko luke euskaraz.

Jose Maria Larrarte ohorezko euskaltzaina hil da

IGANDEAN HIL ZEN apaiz pasionista bidaniarra (Gipuzkoa). Larrartek Koldo Mitxelenaoren gidaritzapean egin zuen tesina: “Bait-Tartasen *Ontsa Hiltzeko Bidean*” (1983). 50eko hamarkadaz geroztik euskara irakasle izan zen makina bat tokitan: Gabiria eta Zornotzako pasionisten ikastetxeetan, Urretxuko Ikastolan, Iruñeko Hizkuntza Eskolan eta Bergarako UNEDen, besteak beste.

BAHEA Pasqual Maragall Generalitateko lehen-dakariak jakinarazi duenez, Kataluniako patinen gaineko hockey selekzioak Espainiakoaren aurka jokatzeko balu, berak gogor egingo luke Kataluniakoaren alde eta gainera Espainiakoari irabaziko liokeela uste du. Kontua da Kataluniako hockey selekzioak B mailako Munduko Txapelketa irabazi berri duela eta aurrerantzean kirol honen goreneko mailan aritzeko dela, horrek Espainiako Selektioarekin jokatzeko ateak zabaltu dizkiolarik. Selektio autonomikoak ardatz hartuta, PPK jadanik azalpenak eskatu dizkio PSOEren Madrildo Gobernuari.

Berriz espetxeratzen badute zerbait larria egingo duela jakinarazi du Rafael Vera Segurtasun estatu idazkari ohiak, *El País* egunkarian idatzitako artikuluan. Zenbait informazioaren arabera, Verak heriotzarainoko gose grebari ekiten du buruan. Segundo Marey auzia medio, Verak 10 urteko espetxe zigorra jaso zuen, baina espetxean zortzi hilabete besterik ez zuen egin.

Batasunaren iragarpenak ikusmira handia sortu du

Gatazkaren gaiztutze bidean, azaroaren 14an garrantzi handia izango duen proposamena egingo duela iragarri du Batasunak. Asko dira Batasuna edo bere aitzindariak egindako gisa horretako iragarpenak, baina hala ere, jadanik lortu du komunikabideak eta klase politikoa egun horretan Donostiako Belodromoan egingo duen ekitaldirantz begira izatea. *Deia* egunkariak aurreratu duenez, Batasunak balizko herri kontsultan erabiliko lukeen galdera aurkeztuko du. Fernando Barrena Batasunako Mahai Nazionaleko kideak zehaztu duenez, ez da proposamen borobilik egingo, aurrera egin ahal izateko ekarpen bat baiziki.

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Maathai ikasiegia, arrakastatsuegia eta gogorregia da

Wangari Maathai-k dio Nairobiko bere baratze txikian egin zuela lehen aproba, hiru zuhaitz aldatuta. Gero bihurtu da Kenya zuhaitz eta baso berriz hornitu nahi duen mugimenduaren eragile nagusi. Zer lortzeko? "Emakumeek sua egin ahal izan dezaten, aldi berean, ekosistema zainduz".

URRIAREN 8A arte sei ziren Nobel Saria jasotako afrikarrak: Nelson Mandela, Fredrick de Klerk, Desmond Tutu eta Albert Lutuli Hegoafrikako Errepublikakoak, Kofi Annan Ghanakoa eta Anwar el Sadat Egiptokoa, israeldarrekin bakea sinatu eta gero atentatuz hil zutena. Zazpigarren hau da -Wangari Maathai- lehenengo emakumea eta kenyarra, 64 urteko andrea eta pertsonaia berezia. Adjektibo hori merezi du hirugarren munduan bere ekintza politikoaren ardatza zuhaitz landaketan ipini duenak: Nobel Saria jaso duela jakin eta lehenengo prentsaurrekoan hiesa tximutik gizakietara "berez" ez, baina lehen munduko laborategiren bat tarteko dela, era artifizialean, pasa dela esan du.

Kenyako egunkari erreferentziala den *The Nation* arakatu dugu pittin bat, Wangari Maathaitaz etxekoek zer dioten jakin nahian. Han argitaratutako zenbait kronika eta iritzi artikulutan ingurumenarekin konprometitutako emakume indartsua -*iron lady*, burdinazko andrea- marrazten dute.

Kenyako Niyerin 1940an familia dirudunean jaiotako emakume honek biologia eta albaitaritza ikasketak Estatu Batuetan egin zituen. Sorterrira itzultita, Nairobiko unibertsitatean irakasle izan zen estraina eta dekanok 1971tik aurrera.

1977an Green Belt Movement (Gerriko Berdearen Mugimendua) erakundea sortu zuen. Hau Afrikan ingurumenaren aldeko mugimendu moderno aitzindaritzat jotzen dute: zuhaitz

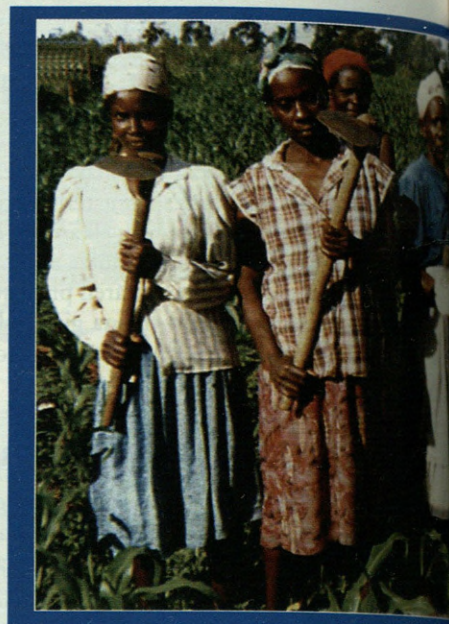
landaketan oinarritu zuen bere lana GBMk, eta kontatzen dutenez urte hartatik gaurdaino 25-30 milioi zuhaitz landatzea lortu du. Baso lanetan, nekazaritzan eta erlezaintzan ari diren langileekin elkarlanean arituz lortu ditu kopuru horiek GBMk, eta batez ere emakumeak mobilizatu. Zerbaitengatik antolatu zuen Maathaik GBM Kenyako Emakumeen Kontseiluaren (*Maendeleo Ya Wanawake* swahiliz) babesean.

Emakume kontrolatzen zailegia

Instituzioetan partaide izan da neurri batean Maathai, mugimendu herritarren bultzatzaile aldi berean, atzerriko Gobernu Kanpoko Erakunde indartsuen laguntza eduki du, gobernuaren planei hortzak erakutsi dizkie... Tirabira handien erdian aurkitu izan da urteotan Maathai: 3 haurren ama eta 1980tik dibortziatua, bidean gogortu behar izan du.

Joyce Mulama batek idatzi duenez "1963tik 2002ra agindu duen Kenya African National Union-en erregimenak zerrenda beltzean zeukan, eta sarri samar eraman behar izan zuten ospitalera, poliziak jipoituta. (...) Duela bost urte, 1999an, Nairobiko Karura oihanean eraso egin zioten baso dirudunek ordaindutako gaizkile batzuek, parke natural hura espekulatzaileen eskuetara joan ez zedin talde batekin mobilizazioetan ari zenean".

Aurreko erregimenarekin ordean arazo nagusia 1989an izan zuen Maat-

haik: Daniel Arap Moi presidente zaharrak 62 pisutako eraikin handia -Afrikako altuena- jaso nahi zuen Nairobiko Uhuru oihanean, bere KANU alderdiaren egoitza nagusia han ipintzeko. Parkea hondatzeaz gain, Nairobi hiriak hain beharrezkoa duen ura gehienbat eraikin berriak ostuko zuela eta mobilizazio handia antolatu zuten Maathairen jarraitzaileek. Biziarteko lehendakari izan nahi zuen Arap Moik orduan esan zuen: "emakume hori erotuta dago eta gure herriarentzako arriskutsua da".

Borroka horiekin guztiekin, eta batez ere zuhaitz landaketan mobilizatuak jendeagatik eta lortutako emaitzengatik, Green Belt Movement gaur erakunde indartsua da Kenyan, eta eredu hori Tanzania, Uganda, Malawi, Lesotho, Etiopia eta Zimbabwen ere lantzen ari dira. *The Nation* egunkariari GBMko administratzaile Nancy Muthianik esan dio: "Zuhaitz landaketak ekarri gaitu gauden lekuraino. 600 talde lokaleko sarea osatzen dugu, talde guztien artean 6.000 zuhaitz mintegi lantzen dituzte, eta lur sail pribatuetan, urteotan, 30 milioi arbola landatzera iritsi gara. (...) Jendea behar den ekintzaren bat egiteko unea, bulegoak itxi eta gu ere bertara joaten gara lanea, gure lanpostua edozein mailatakoa dela ere". Ura aurrezteko proiektuak, laborarien arteko elkarlana eta ingurumenari buruzko heziketa programak lantzen ditu GBMk. Emakumeen mobilizazioarekin lotuta dagoenez, neska gazteekin sexu osasun arazoak

Aitzurrak erakusten dituzten Kenyako emakume laborariok —ezkerretan— artajorran aurkitu ditu argazkilariak. Andre eta neska laborari txiroak mobilizatu ditu Wangari Maathai - eskuineko irudian - azken 25 urteotan, zuhaitzak landatzeko kanpainen inguruan. Emakumeen eskubideak, pobretasunaren kontrako borroka eta ekologia zaintzea uztartzeagatik orain Nobel saria eman diote Maathairi.

ere ari dira.

Orain, borroka luzeen ondoren, irudi ona ematen duen jarduera da zuhaitzak landatzea Kenyan. Maathairi Nobel Saria emateko bezperan, urriaren 7an, 10 milioi zuhaitz landatzea helburu duen apustuaren emaitzen berri eman zuen *The Nation* egunkariak. Multinazional handi bat du babeslea, Total Eco; honek Kenyan duen ordezkariak aukeratu ditu zuhaitz landatzaile txapeldunak, hainbat ataletan. Korporazioen sailean Unilever multinazionala saritu dute, 270.000 zuhaitz autoktono landatu izanagatik, eta SDV Transami garraio konpainia diruz justu dabilztan taldeei landareak kitorik eramateagatik.

Eskolen artean, 26.000 arbola aldatu dituzten Lenana ikastetxeko gazteak eta 200.000 landatu dituzten Egerton Unibertsitatekoak saritu dituzte. Laborantza atalean, transformazioan diharduen Mathara Holdingsek 70.000 zuhaitz lan-

datu omen ditu, eta gure mahaietaraino ahuakateak bidaltzen dituen Kenya Avocado Growers federazioak beste 70.000. Eta horrela doaz luzatzen sari-dunen zerrenda eta zuhaitz kopurua, iaz bost milioi arbola ipini dituzten 500 proiektuak osatu arte. Aspaldi batean, gure artean, Coca Colak antolatzen zituen eskolako literatur sarien tankera duten hauen bidez, ondoko kanpainetan, Total Eco Challenge-k Kenyan urtean 100 milioi zuhaitz landatzea sustatu nahi omen du.

Heroiaren moduan aurkezten dugu komunikabideotan Wangari Maathai. Baina saridunak berak hitzaldi bakoitzean gogorarazten du ez direla bideko neke eta oztopoak ahaztu behar. Kenyan ingurumen ministro denak ondo gogoan du 1991n bertan, ordurako unibertsitateko irakasle prestigiotsua zenean, Elgeyo Marakwet eskualdeko gobernadoreak mehatxu egin ziola

bere lurraldean sartzen bazen zirkuntzisia eginaraztearekin. Hori natur parke baten aldeko mobilizazioak antolatzeagatik eta emakumeen artean saltsa antolatzeagatik. Paul Chepkok zen agintari 'zikirazole' hura. Ez zion gozo erantzun Maathai: "Gizon horrek bere genitalei garrantzia handiagoa ematen die bere buruari baino. (...) Hain dira ganorabakoak agintariok ezen emakume batek aurre egiten dien bakoitzean gaixotu egiten direla, eta genitalei eusten hasten dira, horiek direlako beren segurtasun bakarra".

Ez dira ahaztekoak dibortziatu zenean Wangari Maathaitaz senar ohiak esandakoak ere: "Ikasiegia da, gogorre-gia, arrakastatsuegia, burugogorregia eta kontrolatzen zailegia". ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio gehiago eta Interneteko loturak.

Produkturik onenak, MultiOpticasen

Aukerarik
zabalena
betaurreko graduatu,
ukipen-lente,
audiofono eta
eguzkitako
betaurrekoetan.

**ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS**
ZERBITZU OPTIKOETAN 1.a
Hernani, 4 - DONOSTIA

K A L I T A T E A

Jose Ignazio Ansorena

Soka dantza

Gerra zibilaren inguruko urteetan, euskal dantzak abertzaletasun borrokalari eta garbizalearen agerpena ziren. Gure eredu plastikorik handiena, gure gazte-riaren eskola, gure herri izaeraren ispilu gardena, gure... Urte haietan, euskal gazteak dantzari talde edo koru batetik pasa behar zuen, jatortasun seinale izateko.

Azken hamarkadetan, aldiz, pattalaldi nabarmena bizi izan dute eta ia bakarrik *gureak* direlako onartu edo jasan izan dira hainbatetan. Haurren alor kupidagarrian baztertu dira, oztopo egin ez dezaten.

Dantzari gazteak bilatzeko arazoak, saio gutxi, egin-kizun protokolario errepikakorretarako —ezkontzak, omenaldiak...— ia beste deirik ez... Kaleko dantzari buruz, zer esanik ez. Noraezeko urte batzuk pasa ditu euskal dantzaren alorrak.

Baina euskaldunok badakigu dantzan. Historian jakin dugu. Eta balio ugari eta mardulak dituen dantza eskola sortu dugu. Azken garaietan krisian egon den arren.

* * *

Krisi honen eragileak zein diren aztertzea luze joango litzateke. Ezbairrik gabe, aspalditik zetorren eredu gaurkoa ez den beste gazte euskaltzale tankera batekin lotzen zen —mendigoizalea, bulartsua...—. Eredu hori bera dago krisian, ia beste muturrera joan dela esan liteke.

Euskal dantzarien artean ez da sortu lidergo guztiz onartu eta bateratzailea. Euskal Dantzarien Biltzarreak ez du itzal hori lortu. Ezta alor honetan dabiltzan bestelako talde eragileek ere. Batzuetan oso lan interesgarriak egin dituzten arren.

Beste arazo sakonagoa ere bada kontu honetan. Gure egunetako antropologo edo soziologoek "pertsona publikoaren gainbehera" deitzen dutena. Bizitzaren pribatizazioa, nor bere zulotxoan gorderik bizitzea, bere arazoetan bakarrik murgildua, gure garaietako ezaugarri kaskarra da. Bizi dugun aroan kalea, gune publikoa, *arrisku* gisan gehiago sentitzen da, guztion agertoki zabalaren itxuran baino. Eta gure herrian, politikaren eraginez, bizi dugun erreten sozialak arazo hau, noski, areagotu egin du.

* * *

Dantza eta bereziki euskal dantza maite dugunok kezkatuta bizi izan dugu denbora latz hau. Baina, zorionez, zerbait aldatzen ari dela esango nuke. Hobera.

Inoiz ez bezalako dantzari ederrak dauzkagu. Jon Maya edo Aiert Beobide bezalako dantzariak beren onenean ikusten direnean, zirrarak goitik behera astin-

ALBERTO ELSOEGI

tzen du ikuslea. Emankizunek ere maila garrantzitsua gainditu dute: 1937 Gogoaren *bidezidorretatik*, Jon Mayaren azken emanaldia ikusi baduzue konturatuko zineten. Jada euskal dantzaren balioa ez da aldarrikatzen beste zerbaiten aitzakian: gureak direlako, halako mito zahar baten agerpena direlako... Alde-rantziz, euskal dantzak, berezkoa duten balio estetikoan oinarrituta, beste ideia artistikoen mesedetan erabiltzen dira —gerra garaian erbesteratutako haurren drama— eta laguntza

paregabea ematen diote. Balio artistiko autonomoa du euskal dantzak. Bazen konturatzeko tenorea!

Bestetik, esandako egoeraren inguruan kezka zabaldu da eta alde askotan zerbait egin beharraz ari da jende dantzazalea hitz egiten eta han-hemenka ekitaldiak eratzen.

* * *

Garai egokia *Soka dantza* berriro zabal dezagun. Soka dantza modu asko daude gure herrian —*Ingurutxoak*, *Larrain dantza*, *Ttun ttunak*, oker deitutako *Aurre-sku*...—. Baina sakonean denek esanahi bera dute. Soziedade batek ongi mamitua bizitzeko, barne trabantza egokia izateko behar dituen baldintzak era plastiko, partehartzaile eta liturjikoan agertzen dituzte. Soziedade horretako pertsonak senti eta barnera ditzaten.

Atalka zehaztuta. Plaza leku publikoaren ordezkari nagusia da eta horrelakoen aldarrikapena egiten da aurreko ibilaldian. Bi muturretan sokatik tira egiten duten dantzariak —Gipuzkoa eta Bizkaian *aurre-sku* eta *atzesku*—, soziedade guztietan dauden indar kontra-jarrien adibide dira. Eta beren arteko oreka beharrarena. Batera edo bestera antzezten diren zubiek, elkarrekin bizi ahal izateko, arau batzuei men egin beharraren agerpen ikusgarria osatzen dute. Sokatik kanpoko jende gehiago bertan integratu ahal izateak ere elkarbizitzarako ideia ederra gogorarazten du. Eskutik ibili beharraren sinbologia ezin garbiagoa da. Eta beste aldeko arrazoia: garai bateko *Gizon dantza*, *Etxekoandre dantza*, *Neskatza dantza*, *Mutil galaien dantza* horiek etnologiarako utzita, gaur egun berez, era naturalean, Soka dantzak —edo Dantza sokak— jenero bereizketarik gabe zabaldu dira herri askotan. Hasi-ratik gizon-emakumeak dantzan eta sartzen direnak ere berdin. Tradizioan bada berrikuntzarako tarte-a, borondatea dagoenean.

Euskal dantzak, krisi latza pasa ondoren, abiatu duen olatu txiki hau aprobetxatu beharko genuke *Soka dantza*, dituen balio sozial eta metaforikoak ondo adieraziz, berriro gure herrietako plazetan sarri agertzeko. Botika garesti asko baino eragingarriagoa izan daitekeela iruditzen zait. ■

Telesforo Monzon

MENDEURRENA

HITZALDIK ETA EKITALDIK

Azaroan 16an

Noiz: Arratsaldeko 6etan

Non: Donibane Lohitzunen *Ducontenia* aretoan (Ducontenea etxea, B.B., 211. 64500 - DONIBANE LOHITZUN)

Moderatzailea eta aurkezlea: Pierre Ainziart (Euskaltzaleen Biltzarreko lehendakaria)

Partaideak:

Piarres Xarriton (Euskaltzaindikoa): Monzon, iparraldeko euskaltzaleon animatzaile

Daniel Landart (EKEko lehendakaria): Monzon, teatro gizona

Martxelin Arbelbide: Monzon, Heletako gazteekin

Pantxoa eta Peio: Monzonen olerkien kantari

Azaroan 17an

Noiz: 8etan

Non: DR. Camino *Liburutegian* (31 de Agosto kalea, 36)

Gaia: Telesforo Monzonen poesiagintza

Aurkezlea: Joxemari Urkia (RSBAP/EAE-ko zuzendaria)

Nork: Koldo Izagirre

Azaroan 18an

Noiz: 8etan

Non: Dr. Camino *Liburutegian* (31 de Agosto kalea, 36)

Gaia: Telesforo Monzonen artikulugintza

Aurkezlea: Gillermo Etxeberria

Nork: Xabier Mendiguren Elizegi

Azaroan 19an

Mahai Ingurua

Noiz: 7etan

Non: Bergaran Olaso Dorrean

Moderatzailea: Jose Luis Elkorro - Olaso Dorre Fundazioko arduraduna

Sarrera: Bergarako musika taldea: *Minueto de Monzon, 1. partea*

Partaideak:

Juan I. Uria: Oroimenak

Bergarako musika taldea: Monzonen abesti bat

P. Xarriton: Iparraldeko Monzonen hainbat zertzelada

Monzonen abesti bat, kitarrarekin lagunduz

Josemari Urkia: EGAN eta EAE-ren agurra

Bitoriano Gallastegi, alkatearen azken agurra

Bergarako musika taldea: *Minueto de Monzon, 2. partea*

ANTOLATZAILEAK

Euskalerrriaren Adiskideen Elkartea

Peña y Goñi, 5-2

20002 DONOSTIA

Tel. 943 28 55 77

Faxa: 943 27 25 74

rsbapgi@vodafone.es

Bergarako Udala

Udaletxea

BERGARA

943 77 91 01 00

EGAN, Literatur aldizkaria

Peña y Goñi, 5-2

20002 DONOSTIA

Tel. 943 28 5 77

Faxa: 943 27 25 74

egan@bascongada.e.telefonica.es

Olaso Dorrea - Kide Elkartea

Olaso Dorrea

BERGARA

Jose Luis Elkorro: 943 76 11 31/ 66 442 395

Euskaltzaleen Biltzarra

BAIONA

Pierre Ainziart

Tel. 0033/ 559 441 231

Residence Candele (lehendakaria)

64900 HIRIBURU

Daniel Landart

Tel.: 0033/ 559 932 525

UZTARITZE (Lapurdi)

EZAGUTU ezazu EGAN
literatur aldizkaria.
ESKA ezazu ale bat
DOAN

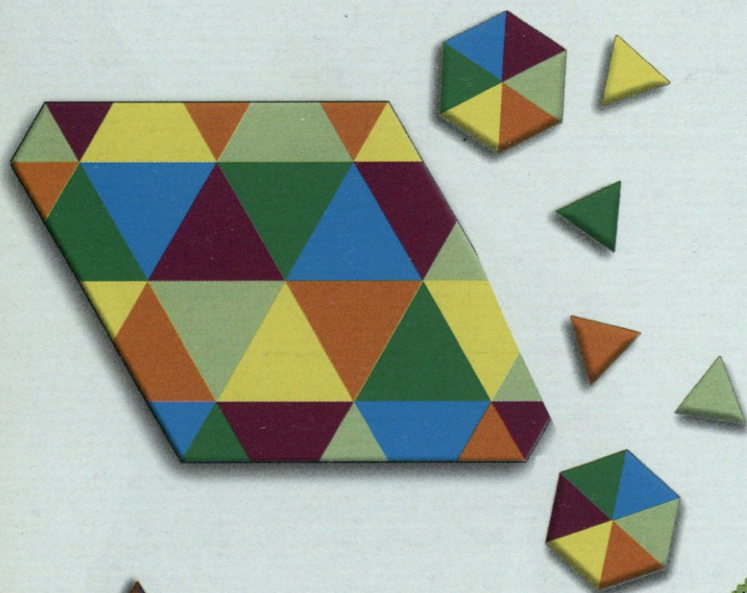
Egiozu aurre
MOKOGORRIren
erronkari

Ausartzen al zara?

kontzentrazioa,
ikusmena eta
trebetasuna
garatzeko puzzleak

**6 urtetik
gorakoentzat**

Forma eta koloreetan oinarritutako puzzleak!

Puzzle bat **9€**
Bi puzzleak **16€**

eskaerak

943 37 15 45 • denda@argia.com
Ohiko salmenta puntuetan

